

Dönem : 1

Toplantı : 4

CUMHURİYET SENATOSU S. Sayısı : 649

Siyasi Partiler kanunu tasarısının Millet Meclisince kabul edilen metni ve Cumhuriyet Senatosu Geçici Komisyon raporu (Millet Meclisi 1/560; Cumhuriyet Senatosu 1/551)

(Not : Millet Meclisi S. Sayısı : 527)

Millet Meclisi
Genel Sekreterliği
Kanunlar Müdürlüğü
Sayı : 7049 - 39932

20 . 5 . 1965

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Millet Meclisinin 17.5.1965 tarihli 107 nci Birleşiminde öncelik ve ivedilikle görüşülerek açık oy ile kabul edilen, Siyasi partiler kanun tasarısı dosyası ile birlikte sunulmuştur. Saygılarımla.

Millet Meclisi Başkanı
Fuad Sirmen

Not : Bu tasarı 3.10.1963 tarihinde Başkanlıkça İlk Komisyona havale edilmiş ve Genel Kurulun 23, 24, 27, 30, 31.1.1964; 3, 5, 12, 13.2.1964; 26.11.1964; 4, 11.12.1964; 28,29.1.1965; 11, 12, 16, 17, 18, 19, 30.3.1965; 8, 20, 21, 23, 30.4.1965; 5, 6, 7, 12, 14, 15, 16 ve 17.5.1965 tarihli 39, 40, 41, 44, 45, 46, 48, 53, 54, 13, 18, 22, 47, 48, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 83, 89, 91, 92, 94, 96, 98, 99, 100, 102, 104, 105, 106 ve 107 nci birleşimlerinde öncelik ve ivedilikle görüşülerek kabul edilmiştir. (Millet Meclisi S. Sayısı : 527)

İçişleri, Anayasa ve Adalet, Bütçe ve Plân komisyonlarından 5 er üyeden kurulu Geçici Komisyon raporu

Cumhuriyet Senatosu
İçişleri, Anayasa ve Adalet, Bütçe
ve Plân komisyonlarından 5 er
üyeden kurulu Geçici Komisyon

15 . 6 . 1965

Esas No : 1/551

Karar No : 2

YÜKSEK BAŞKANLIĞA

Millet Meclisinin 17.5.1965 tarihli 107 nci Birleşiminde öncelik ve ivedilikle görüşülerek açık oyla kabul edilen Siyasi partiler kanunu tasarısı, Millet Meclisi Yüksek Başkanlığının 20.5.1965 tarih'i ve 7049-39932 sayılı yazılılarıyla Cumhuriyet Senatosu Yüksek Başkanlığına ve Cumhuriyet Senatosu Yüksek Başkanlığı tarafından da Anayasa ve Adalet, İçişleri, Bütçe ve Plân komisyonlarından beşer üye seçilmek suretiyle ve geçici olarak teşekkül eden Komisyonumuza havale edilmekle Hükümet adına Adalet ve İçişleri Bakanlığı temsilcileri hazır oldukları halde, 7.6.1965, 8.6.1965, 9.6.1965 ve 10.6.1965 tarihlerinde aralıksız olarak yapılan toplantılarda görüşülmüştür.

Genel açıklamalar

Anayasamızın 56 ve 57 ne maddeleri ile 19' neu maddesinin son fıkrası siyasi partilere mütaallik hükümleri ihtiva etmektedir. Anayasamızın bu hükümleri, hemen her hususta olduğu gibi, siyasi partilere mütaallik olan temel ilkeleri vaz'etmekten ileri gitmiş değildir. Kanun vâzının, bu temel ilkelere aykırı olmamak şartıyla, siyasi partilere mütaallik olan hususları, kanunla düzenleme yetkisine sahibolduğu şüphesizdir. Gerçekten, siyasi partiler, genel olarak dernekler kategorisine giren tüzel kişilerdendir. Binaenaleyh, kanun vâzı, Anayasamızın derneklere dair olan 29 neu maddesine istinaden siyasi parti denilen derneklere mütaallik özellikleri kanunla tanzim edebilir. Ancak, bu kanuni tanzimin yine Anayasamızın aynı maddesi gereğince, kamu düzenini ve genel ahlâkı korumak amaçlarına dayanması zorunludur. Bütün bu hususlar, Anayasamızın 56 ne maddesinin ilk iki fıkrasında yer alan, partilerin kurulması, partilere üye olma ve parti üyeliğinden ayrılma gibi konular hakkında da vârittir. Bunun dışında, Anayasamızın 57 ne maddesi, partilerin iç çalışmalarının, faaliyetlerinin, Anayasa Mahkemesine ne suretle hesap vereceklerinin ve nihayet, Anayasa Mahkemesince malî denetimlerinin nasıl yapılacağına demokrasi esaslarına göre kanunla düzenlenmesini de emretmektedir. Bundan başka, Anayasamızın 57 ne maddesinin ilk fıkrasıyla 19 neu maddesinin son fıkrası, temel rejim ilkelerine uymayan siyasi partilerin Anayasa Mahkemesince temelli kapatılmasını âmir bulunmaktadır. Bu durumda, Anayasamızın 136 ne maddesi gereğince, siyasi partiler kazasıyla ilgili olarak Anayasa Mahkemesinin görev ve yetkilerinin, işleyişinin ve yargılama usullerinin de kanunla tanzimi bir zaruret olarak ortaya çıkmaktadır.

Bütün bu konuların sistematik bir kot halinde tanzimi en uygun hal şeklidir. Esasen Anayasamızın 7 ne geçici maddesi de böyle bir kanunun 15 Ekim 1963 e kadar çıkmasını emretmektedir. Türü sebepler dolayısıyla Millet Meclisinin bu konudaki çalışmaları çok uzun sürmüş olmakla beraber, neticede muhtelif siyasi cereyanlar arasında geniş bir ittifak havası içinde tasarrufların esasları üzerinde bir metin çıkmış ve Cumhuriyet Senatosuna sevk edilmiş bulunmaktadır.

Anayasamızın mezkûr hükümlerinin ne gibi bir kanuni tanzimi gerektirdiğini tam olarak tesbit edilmek için mukayeseli âmm hukuku bakımından siyasi partiler sahasında bilhassa İkinci Dünya Harbinden bu yana vukuagelmış olan gelişmelere kısaca göz atmakta fayda ve zaruret mevcuttur.

Siyasi partiler, çok uzun bir süre, hususi hukukun bir kolu olan dernekler hukukunun mevzuu sayılmış ve partilerin kurulması ve faaliyetleri mümkün olan en geniş ölçüde tanzimsiz bırakılmıştı. İki Cihan Harbi arası devrede, insan haklarına dayanan çok partili demokratik rejim anlayışının böylesine liberal bir zemin üzerine oturtulmuş olması, aslında bizzat demokratik rejimi yıkmaya çalışan bâzı siyasi partilerin dahi bizzat demokratik rejimden faydalanmak suretiyle bu gayeye ulaşmak istemelerini ve bâzı bu gayelerine ulaşmakta başarı kazanmalarını mümkün kılmıştır. Weimer Anayasası devresinde Almanya'nın ve Birinci Cihan Harbinden hemen sonra İtalya'nın geçirdiği acı tecrübeler, bâzı memleketlerde demokratik rejimin yaşamasının, halkı içerisinde siyasi fikirlerin oluşumu ve teşkilâtlanmasında bellibaşlı rolü oynayan siyasi partilerin, varlıklarının sebebinin teşkil eden temel Devlet düzenini ve demokratik rejimi yıkmak için çalışmak hakkından mahrum olmalarına ve siyasi partilerin temel Devlet düzeni ve demokratik rejim içerisinde kalmalarının da yüksek seviyede bir kazai murakabeye tabi tutulmasına bağlı olduğu fikrini doğurmuştur. İkinci Dünya Harbinden sonra Federal Almanya Anayasasının 21 ne maddesi işte bu sebeplerle vaz' edilmiştir. Gerçi, aynı Anayasamızın siyasi partiler hakkında çıkarılmasını emrettiği kanun henüz çıkarılmamış ise de, Federal Anayasa Mahkemesi, doğrudan doğruya Anayasa ve kendi kuruluş kanununa istinadetmek suretiyle ilkel bir yetki olmak itibarıyla partiler üzerindeki kaza yetkisini zaman zaman kullanmış ve demokratik rejim aleyhinde faaliyette bulunan aşırı sol ve aşırı sağ partileri kapatmıştır.

9 Temmuz 1961 Anayasasının yapılmasına sebebiyet veren tarihî olaylar, memleketimizde de, Devletin temel düzenini ve bu meyanda demokratik rejimi korumak için siyasi partilerin, kendi mevcudiyetlerinin tek meşru kaynağını ve teminatını teşkil eden bu temel düzen ve demokratik

rejim aleyhindeki davranışlarının menedilmesini gerektirmiştir. Temsilciler Meclisi, Anayasa Komisyonu tarafından hazırlanan Anayasa tasarısının gerekçesinde de bu hususlar bütün açıklığı ile belirtilmiş bulunmaktadır.

3 Ekim 1963 günü Bakanlar Kurulunca Millet Meclisi Başkanlığına sunulmuş bulunan siyasi partiler kanunu tasarısının hazırlanışı sırasında 1955 Ocağında Federal Almanya İçişleri Bakanı tarafından kurulan hukukçular komisyonunca hazırlanan ve 1957 Ağustosunda yayınlanan «Rechtliche Ordnung des Parteiwesens» adlı rapordan geniş ölçüde istifade edilmiştir. Gerçekten, bu rapor, siyasi parti fenomenini sosyal ilimlerin muhtelif açılarından tetkik etmekle kalmamakta; aynı zamanda, bugüne kadar muhtelif memleketlerde siyasi partilerle ilgili olarak ısrar edilmiş ve hiçbiri kot şeklini almamış değişik konulardaki mevzuatın mukayeseli bir tahlilini de yapmaktadır. Bu rapor, mevzuatın tahlili bakımından şimdiye kadar yayınlanmış en sistematik ve toplu eser olarak tavsif edilebilir.

Pek tabiidir ki, Anayasamızın ve memleketimizin özellikleri, tasarının hazırlanışında temel unsur teşkil etmiştir.

Tasarı, Bakanlar Kurulunca Millet Meclisine sunulduktan sonra, ayrıca partiler arası görüşmelere konu teşkil etmiş olmakla beraber, bu görüşmeler sonucunda meydana çıkan ve Millet Meclisince de kabul edilmiş olan metin, Hükümetçe ve daha sonra Millet Meclisi Geçici Komisyonunca tasvibedilmiş bulunan metinden esasları itibariyle ayrılmakta değildir. Yalnız, Millet Meclisince kabul edilen metin, bu esasları çok daha realitelere uygun hale sokmuş ve kanuna vuzuh ve teminat kazandırmıştır.

Millet Meclisince kabul edilen tasarı metni dört bakımdan müteşekkildir.

Beş maddeden ibaret olan birinci kısım, genel esaslara mütaallik olup, birinci madde, siyasi parti mefhumunun temel unsurlarını saymaktadır. Bu madde ile, siyasi parti fenomeninin bütün sosyal ilimler dalları için muteber ve âlemşümül bir tarifi verilmek istenmiş değildir. Burada, sadece, Türk Mevzuatı anlamında siyasi partide bulunması gerekli bâzı temel vasıflar zikredilmiştir. Bu hususta Hükümet gerekçesinde yer alan izahata Komisyonumuz olduğu gibi katılmaktadır.

İkinci maddede, «ersatz» siyasi parti niteliğindeki dernekler yasak edilmektedir. Bu suretle, dernek kurmak yoluyla siyasi partilere has faaliyette bulunarak Anayasa Mahkemesinin mali ve kazai denetiminden kaçmak yolları tıkanmak istenmiştir. Bu vesileyle, şunu da belirtmek gerekir ki, bir derneğin (ve bu arada, esasen 15 Temmuz 1963 tarihli ve 273 sayılı Sendikalar Kanununun birinci maddesi gereğince) işçi ve işveren sendikalarının belli bir partiyi desteklemek veya desteklememek yahut siyasi partiler arasında işbirliği sağlamak veyahut Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği veya mahallî idareler veya muhtarlık yahut ihtiyar heyeti seçimlerinde belli adayları desteklemek veya desteklememek yahut bunlar arasında işbirliği sağlamak amacıyla kurulması mümkün değildir; ancak, derneklerin (ve bu arada - Temsilciler Meclisi tutanaklarında Anayasamızın 46 ncı maddesine ilişkin müzakereler sırasında Temsilciler Meclisi Anayasa Komisyonu sözcüsünün sarih açıklamaları muvacehesinde - işçi ve işveren sendikalarının) bir siyasi partinin davranışlarının veya belli bir adayın tutumunun kendi amaçlarına nazaran durumunu tesbit edici faaliyetlere girişmeleri, bu madde ile hiçbir surette menedilmiş değildir.

Üçüncü ve dördüncü maddeler, Anayasamızın 56 ncı maddesinde yer alan esasların kanun tekniği dairesinde ve genel ahlâk prensipleri içerisinde tazvihini getirmektedir.

Beşinci madde, ikinci kısımda yer alan parti teşkilâtının genel şemasını çizmektedir.

İkinci kısım siyasi partilerin teşkilâtlanmasına dairdir. Bu kısım, partilerin kurulmasına dair birinci bölüm; üyelik ve organlarda görev almaya mütaallik ikinci bölüm, merkez teşkilâtına mütaallik üçüncü bölüm il ve ilçe teşkilâtına mütaallik dördüncü bölüm; Meclis gruplarına mütaallik beşinci bölüm; mahallî idareler meclis gruplarına dair altıncı bölüm; adayların tesbitine dair yedinci bölüm; disiplin işlerine dair sekizinci bölüm; parti defterlerine ilişkin dokuzuncu bölüm ile teşkilâtla ilgili diğer hükümlere dair onuncu bölümden ibarettir.

Siyasi partilerin teşkilâtlanmasına dair olan bu kısımda yer alan temel ilkeleri şöylece özetlemek mümkündür.

Maurice Duverger'ye göre, siyasi parti teşkilâtı tiplerini, komite, şube, hücre ve milis olarak dörde irca etmek mümkündür. Komite tipi parti teşkilâtlanması, Amerika Birleşik Devletlerinin bazı bölgeleri hariç, artık tamamıyla tarihe karışmıştır. Bu teşkilâtlanma tipi, daha ziyade seçim kampanyası sıralarında il ve bazen ilçeye tekabül eden merkezlerde eşrafın belli adayları ve partileri desteklemek için bir araya gelerek çalışmalarını ifade eder. Şube tipi teşkilâtlanma ise, parti teşkilâtının aşağıdan yukarıya ve coğrafi idari taksimata uyularak seçilmesini gerektirir. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Batı - Avrupa'nın demokratik sosyalist partileri tarafından parti hayatına sokulmuş olan bu teşkilâtlanma tipi bugün artık bütün demokratik memleketlerdeki belli başlı partilere yayılmış olup 1945 den bu yana memleketimizde kurulan bütün partiler tarafından da uygulanmıştır. Hücre tipi teşkilâtlanma, parti teşkilâtının idari taksimatı takiben kurulması yerine, iktisadi işletme ünitelerini esas alarak kurulmasını gerektirir ve bu tip teşkilâtlanmada, temeldeki teşkilât üniteleri arasında ufki irtibat (şube tipi teşkilâtlanmanın aksine ve geniş ölçüde vaz'edilmiş gizlilik prensipleri sebebiyle) hemen tamamıyla ortadan kaldırılmıştır. Milis tipi teşkilâtlanmada ise, parti üyelerinin askerî birliklere benzer tarzda teşkilâtlandırılması söz konusudur. Görülüyor ki, komite tipi teşkilâtlanma, partinin üyelerini hiçbir suretle dikkate almayan ve âyân ve zadedânın tam hâkimiyetini sağlayan bir teşkilâtlanma tipidir. Hücre tipi teşkilâtlanmada daha ziyade ihtilâleci bir mahiyet tasır; tabandaki teşkilât birimini teşkil eden hücreler arasında ufki irtibatın bulunmayışı ve gizlilik kuralları bu gibi partilerin idaresine parti üyelerinin değil, fakat, tamamıyla genel merkezlerin hâkim olmasını sağlamaktadır. Nihayet, milis tipi teşkilâtlanmada da yukardan aşağıya bir komuta zinciri hâkim bulunmaktadır. Bu teşkilâtlanma tiplerini demokratik rejimin icaplarıyla bağdaştırmanın mümkün olamayacağı aşikârdır. Bu itibarla, tasarı, komite, hücre ve milis tipi teşkilâtlanmayı ~~yasak~~ etmiş ve tek teşkilâtlanma tipi olarak, şube tipini kabul etmiştir.

Tasarının kabul ettiği şube tipi teşkilâtlanmaya göre, parti içinde yetkileri elinde tutan bütün organ ve mercekler, bu yetkilerinin kaynağını teşkilâtın tabanını teşkil eden parti üyelerinden alırlar. Parti üyeleri, köy ve mahalle kademelerinde, kendi oylarıyla o kademe çevresinde parti işlerini yürütmek üzere birer parti görevlisi ile yedeğini seçeceklerdir. Bu sistem sayesinde, eski ocak teşkilâtının Hükümet tasarısının gerekçesinde sayılan mahzurları giderildiği gibi; parti üyelerinin köy ve mahalle kademelerinde kendi rızalarıyla ve üst kademelerin hiçbir müdahalesi olmaksızın demokratik bir şekilde teşkilâtlanmaları imkân dâhiline sokulmuş olmaktadır. Eski ocak teşkilâtının aynen ihya edilmeyişinin bellibaşlı bir sebebi de, Anayasa Mahkemesince partinin bütün mamelekinin denetiminin yapılmasının zarureti karşısında, köy ve mahallelerde parti mamelekinin bir kısmına tasarruf edebilecek teşkilât birimlerinin malî denetiminin tamamıyla imkânsız olacağı mülâhazasıdır. Parti üyeleri, ayrıca, ilçe teşkilâtının idare organını seçecek olan ilçe kongresine gidecek delegeleri bizzat seçmek hakkına sahiptirler.

4 Temmuz 1960 tarihli ve 8 sayılı Kanun ile bu kanunu değiştiren 30 Nisan 1963 tarihli ve 228 sayılı Kanun da yürürlükten kaldırıldığı cihetle, köy ve mahallelerde parti görevlilerinin seçilmesi ve ilçe kongresi delegelerinin seçilmesi vesilesiyle yapılacak toplantılarda siyasi konuşmalar yapılması da imkân dâhiline girmiş olmaktadır.

Parti teşkilâtının düzenlenmesinde dikkat edilen temel nokta, şube prensibine riayet şartıyla, partilerin teşkilâtlanma özelliklerini, kendi tüzükleriyle tamamıyla serbest olarak tanzim edebilmeleri olmuştur. Tasarı, hiçbir suretle tip parti yaratmak niyetini gütmüş değildir. Tasarıda yer alan hükümler, çok kere, parti tüzüklerinin belli bir konuyu düzenlemesi zorunluğunu yüklemekte; ancak, bu düzenlemeyi yapmakta parti tüzüklerini tamamıyla serbest bırakmaktadır.

Bununla beraber, teşkilâtlanma bahsinde bazı emredici hükümler de asgari ölçüde ve demokratik bir parti işleyişini sağlamak amacıyla tasarıda yer almış bulunmaktadır. Genel kongrelerin (ve pek tabii olarak kıyasen diğer kademe kongrelerinin) müşahhas siyasi kararlar almasını ön-

liyen hüküm; kongrelerin üye sayısının üst sınırını tahdit etmek suretiyle kongreleri meseleleri ciddi şekilde müzakere etmek imkânına kavuştu mak amacını güden hüküm; il ve ilçe yönetim kurullarının üye sayılarını düzenliyen hükümler; ilk genel kongrenin toplanmasından önce kurucuların tahakkümünü önliyen hükümler; Meclis Gruplarını parti tüzel kişiliğinden müstakil kılmaksızın onlara yasama faaliyetlerinde geniş mu'tariyet tanıyan ve bunların genel merkez organlarıyla münasebetlerini düzenliyen hükümler ile genel merkezde ve illerde disiplin organı kurulması mecburiyetini vaz'eden ve disiplin işlerini, parti tesanüdünün icapları ve disiplin kurullarının asla bir parti içi kaza organı olmaması esasına riayet etmenin gerekleriyle, mevcut idare organlarının parti içi münakaşa ve münazarayı önlemek yolundaki temayülleri önlemekteki zaruretleri biribirleriyle bağdaştıran hükümler, bu arada zikredilmek lâzımdır.

Tasarı, ayrıca seçimlerde aday tesbiti işinin demokratik esaslara raptedilmesi bakımından çok ileri bir adım teşkil eden, aday tesbiti işinin adli denetim altına alınması esasını getirmiş bulunmaktadır.

Tasarı, nihayet parti teşkilât kademeleri dışındaki kilit çevrelerde, ezeümle, üniversiteler, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, sendikalar ve bilcümle entellektüel çevrelerde faaliyet gösterenlerin, partinin temel faaliyet mahallini teşkil etmesi gereken Parlâmentonun dışında kalmasını önlemek bakımından demokratik esaslara uygun düşen ve ancak genel merkezlerin teşkilât kademeleri yerine kaim olmasını da önliyen bir merkez yoklaması sistemini getirmiş ve bu nülâhazalar muvacehesinde merkez yoklamasıyla gösterilecek aday sayısının partinin seçimlerde göstereceği aday sayısının % 5 i olarak tahdideylemiştir.

Tasarının üçüncü kısmı, malî hükümlere daîrdir. Bu kısmın tedvininde göz önünde tutulan belligaşlı esasları da şu şekilde hulâsa etmek mümkündür:

Anayasa Mahkemesinin malî denetim yapabilmesi için, partilerin gelir nevilerinin kanunda tahdidî olarak tesbitinde zaruret olduğu âşikârdır.

Yine Anayasa Mahkemesince malî denetimin yapılabilmesi için, bu gelir nevilerinin hangi nevi parti mevzuatıyla tanzim edileceğinin kanunda sarahatle belirtilmesi de şarttır.

Malî denetimin şartlarından biri de gelir ve giderlerinin tevsiki mecburiyetinin vaz'edilmesidir.

Bundan başka, malî denetimin yargı metodu kullanılmak suretiyle yapılmasını sağlamak lâzımdır.

Denetim tamamlandıktan sonra, doğru olmıyan veya tevsik edilmeyen veya kanuna uygun olmıyan gelir ve giderler miktarınca parti mamelekine Hazinece el konulmasının Anayasa Mahkemesince karara bağlanması, malî denetimin tek müessir müeyyidesi olarak görülmüştür. Kanuna uygun düşmıyen gelir ve giderlerin mevcudiyeti bizatihi partilerin kapatılması sebebi olarak telâkki edilmemiştir. Ancak, bu gelir ve giderler yoluyla ayrıca kapatma sebebi teşkil eden faaliyetlerde bulunulmuşsa, kapatma prosedürü ancak bu gibi faaliyetler sebebiyle ve tamamıyla ayrı olarak uygulanacaktır.

Partilere Devlet yardımının yapılması, partileri faaliyetlerinin finansmanı bakımından belli özel veya meslekî baskı gruplarının tazyikinden kurtarmak ve partilerin fikir partileri olarak irkişaf edebilmesi için gerekli araştırma, inceleme ve fikir yayma teşkilâtını kurabilmelerini sağlamak bakımından kesin bir zaruret olarak görülmüştür.. Ancak, partilere Devlet yardımının yapılması bir kere karara bağlandıktan sonra, bu kararın gerekeesi, bir yandan özel bağışların; diğer yandan da adaylık aidatının tahdidini de gerektirmiştir. Kamu sektörünün ve temel amaçları siyasi olmıyan tüzel kişilerin partilere malî yardımda bulunması da pek tabii olarak yasak edilmiştir.

Dördüncü kısımda parti yasaklamaları yer almaktadır. Temsileiler Meclisi Anayasa Komisyonunca hazırlanan Anayasa tasarısının Anayasamızın bugünkü 57 nci maddesine tekabül eden gerekçesinde, demokrasi prensiplerine aykırı düşen partilerin kapatılması esası Anayasa ile konulduktan sonra, ne yolda hareket edişin bu prensipleri ihlâl sayılacağıın kanunda belirtilmesi

gerektiği açıkça söylenmektedir. Her ne kadar, «suç» ancak gerçek kişiler tarafından işlenebilir ve «ceza» da ancak gerçek kişilere verilebilirse de, tüzel kişiler hakkında kaza organlarına alınan faaliyetten men ve - tüzel kişiliğin tamamıyla ortadan kalkmasını gerektiren - kapatma gibi tedbirlerin de, suçların kanuniliği prensibine müşabih bir prensip dairesinde tanzim edilmeleri gerektiği aşîkârdır. Aksi halde, tüzel kişilerin ciddi bir teminatı olmayacağı şüphesizdir.

Anayasamız, 57 nci maddenin ilk fıkrası ile 19 ncu maddesinin son fıkrasında hangi temel ilkelere uymama halinde partilerin kapatılacağını belirtmiştir. Bu maddelerde zikredilen temel ilkelere riayetsizliğin kanun vâzınca kapatma sebebi olarak kabul edilmesi mecburiyeti vardır. Bunun yanı sıra, siyasi partilerin genel olarak dernek oluşları karşısında Anayasamızın 29 ncu maddesinin ikinci cümlesinde yer alan kamu düzeni ve genel ahlâkî mülâhazaları da partiler için kanunla bazı kapatma sebeplerinin ihdas edilmesine imkân vermekte ve hattâ bunu gerektirmektedir.

Anayasamızın 57 nci maddesinin ilk fıkrası ile 19 ncu maddesinin son fıkrasında yer alan ve partilerin uyması ve ihlâl etmemesi zorunluğu olan temel rejim ilkelerinin her birinin hangi kuralları sarahaten istilzam ettiği, dördüncü kısımda tam bir vuzuhla gösterilmiş bulunmaktadır.

Cumhuriyet ilkesinin korunmasının istilzam ettiği kurallar, bu kısmın birinci bölümünde, Devlet şeklinin korunması, millî egemenlik esasının korunması ve sultanlık nişan ve unvanlarının yasaklanmasına dair Atatürk devrimlerinden birini teşkil eden Kanunun korunması olarak sıralanmıştır. Millî Egemenlik ilkesinin korunmasının aynı zamanda egemenliğin belli bir sınıfa terk edilmesini öngören komünist partilerin yasaklanması neticesini doğurduğu da zikredilmek gerekir. Buna mukabil, 1945 ten beri mevzuatımızın temel prensiplerinden birini teşkil etmiş olan ve demokratik bütün memleketlerde kabul edilmiş olan «İşçi Partisi», «Köylü Partisi» gibi sınıf partilerinin kurulması yasak edilmiş değildir; ancak, bu gibi partiler, belli bir sınıftan siyasi menfaatlerini korurken bu sınıfa egemenliğin devredilmesi yoluyla diğer sınıfların da siyasi teşkilâtlanmasını önleyecek veya muhtelif sınıfları sînesinde toplayan partilerin siyasi hayatta yer almasını engelliyecek antidemokratik gayeler taşıyamazlar.

Bu kısmın ikinci bölümünde millî Devlet ilkesinin istilzam ettiği prensipler sayılmaktadır. Bunlar, bağımsızlığın korunması, ülke bütünlüğünün korunması, Türkiye Cumhuriyetinin muhtar eyalet veya bölgelerden veya federe devletlerden kurulmasını engelleyen Devlet tekliği prensibinin korunması, azınlık yaratılmasının önlenmesi, bölgecilik ve ırkçılık yasağı ve vatandaşların kanun önünde eşitliği ilkesinin korunması olup bu kuralların hepsi Atatürk Milliyetçiliğinin temel esaslarından ibaret bulunmaktadır.

Aynı kısmın üçüncü bölümünde lâik Devlet niteliğinin ve Atatürk devrimliliğinin korunmasına müteallik kurallar yer almıştır. Anayasamızın 153 ncu maddesinde, Atatürk devrimlerinin Cumhuriyetin lâiklik niteliğini korumak ve Türk toplumunu çağdaş uygarlık seviyesine erdirmek için yapıldığı zikredildiğine göre, Devletin lâiklik niteliği ile Atatürk devrimlerinin bir bütün teşkil ettiği şüphesizdir. Bunun gibi, Temsilciler Meclisi tutanaklarının incelenmesi, Anayasamızın 154 ncu maddesinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığının genel idare içinde yer almasına dair olan temel kuralın sevk edilmesindeki maksadın, dinî faaliyetlerin teşkilâtlandırılması yoluyla, lâiklik niteliğinin Devletin temel niteliklerinden biri olarak kabulünden beklenen ve Türk toplumunu çağdaş uygarlık (yani Atatürk'ün deyimıyla Batı uygarlığı) seviyesine erdirmeyi gaye bilen Atatürkçülüğün amaçlarının tam aksine neticeler doğmasını önlemek olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Atatürk tarafından kabul edilen lâiklik sistemi tamamıyla memleketimizin kendisine has ihtiyaçlarından doğmuş olduğuna göre, lâik Devletin dinî faaliyetler üzerinde gerekli denetimini yapmasını sağlayacak olan Diyanet İşleri Başkanlığının genel idare içinde yer alması prensibinin korunması da, lâiklikten ve Atatürk devrimlerinden beklenen neticelerin muhafazası bakımından kesin bir zaruret olarak görülmüştür.

Atatürk'e karşı yapılan hücumlarda daha ziyade onun lâiklik ve devrimcilik vasıflarını hedef tuttuğundan Türk Milletinin kurtuluşuna ve Türkiye Cumhuriyetinin kurucusuna karşı saygı vecibesi de bu bölümde yer almıştır.

Bu kısmın dördüncü bölümünde demokratik düzenin ve onun meşruluk temelini korumasına mütaallik ilkeler tasrih edilmiştir. Bu suretle, Batılı demokratik rejimin bütün temel ilkeleri, ezeümle insan hak ve hürriyetlerine dayanan demokratik düzen, hukuk Devleti ilkesi, çok partililik ilkesi ve tek dereceli genel oy ilkesi korunmaktadır. Korunan insan hak ve hürriyetlerinin özünün ve ayrıca, sosyal bir Devlette Devletin haiz olduğu ödevlerin özünün korunması da teminat altına alınmıştır. Bu bakımdan, meselâ, bir parti grev hakkının şu veya bu şekilde tanzimini isteyebilecek; fakat, grev hakkının özünün ortadan kaldırılmasını hiçbir zaman talebedemeyecektir. Aynı şey, meselâ, mülkiyet hakkı için de vârittir. Bunun yanısıra, Devletin Anayasasının 35 ilâ 53 neü maddelerinde yer alan ve özellikle iktisadi ve sosyal haklara «sosyal Devlet» ve «sosyal adalet» ilkelerine dayanan ödevleri ve bu ödevleri yerine getirebilmesi için Devlete tanınan yetkiler de özleri itibariyle korunmaktadır.

Bu bölümde, aynı zamanda, Anayasamızın getirdiği teminatlı demokratik rejimin meşruluk temelini teşkil eden 27 Mayıs 1960 Devriminin meşruluğunu koruyan hükümler de yer almaktadır. Bu devrimin meşruluğunun inkârının demokratik rejimin ve bütün bir Anayasa sisteminin meşruluğunu inkâr anlamına geleceği izahtan vârestedir.

Bu kısmın beşinci bölümünde de ahlâk ve âdabın korunması, yasaklanan parti adları ve askerî nitelikteki partilerin kurulması yasağı gibi genel nitelikteki yasaklamalar yer almaktadır.

Beşinci kısım siyasi partilerin kapatılmasına mütaallik kazai prosedürü vaz'etmektedir.

Bu prosedür genel olarak ikiye ayırmıştır. Dördüncü kısımda yer alan yasaklamalara aykırı hareket halinde Anayasa Mahkemesine Cumhuriyet Başsavcılığınca nasıl dâva açılacağı ve belli organ veya parti üyelerinin faillerinin hangi şartların tahakkuku halinde parti tüzel kişiliğini ilzam etmiş sayılacağı bu hükümlerde tam bir sarahatle belirtilmiş bulunmaktadır.

Kamu düzeninin korunması bakımından Hükümete Cumhuriyet Başsavcısına dâva açma emrini verme yetkisini tanımak zarureti ortadadır. Ancak, bu yetkinin iktidardaki partilere bir imtiyaz tanınması mahiyetini almaması için, Hükümete katılmayan partilere de prensip itibariyle benzeri yetki tanınmış; ancak, bu yoldaki talepler ayrıca Yargıtay Ceza Daireleri Başkanlarından teşkil edilen parti yasaklamaları inceleme kurulunun süzgecinden geçirilmekle gayriciddî taleplerle Cumhuriyet Başsavcısının harekete geçirilmesi ihtimalleri önlenmiştir.

Bu kısım tedvin edilirken ortaya çıkan anamesele, hangi fiiller dolayısıyla parti tüzel kişiliğinin ilzam edilmiş olacağını sarahatle tesbit etmektir. Parti mevzuatının parti yasaklamalarına aykırı olması halinin böyle bir fiil teşkil edeceği şüphesizdir. Bunun gibi, genel kongre, merkez karar veya yönetim organı ve Türkiye Büyük Millet Meclisindeki grupların genel kurullarının kararlarının aynı yasaklamalara aykırı olmasının da parti tüzel kişiliğini ilzam edeceği izahtan vârestedir. Bunun dışındaki parti organları ile parti üyelerinin fiillerinin yasaklamaları ihlâl etmesi halinde ise, bu hal, esas itibariyle parti tüzel kişiliğini ilzam edici sayılmış değildir. Bu gibi organ ve üyelerin parti tüzel kişiliğini kendi fiilleriyle ilzam edebilmeleri için parti tüzel kişiliğinin bu fiilleri benimsemiş olduğunun açıkça anlaşılması gereklidir. Tasarımın 111 neü maddesinin 3 neü bendi bu benimsemenin hangi şartlarla tahakkuk edeceğini, en geniş kazai teminatı getirmek suretiyle tesbit etmektedir. Hemen belirlemek gerekir ki, buna müşabih bir prosedür halen mer'î olan 24 Temmuz 1953 tarihli 6187 sayılı vicedan ve toplanma hürriyetinin korunması hakkındaki Kanunda yer almaktadır. Bir siyasi parti tüzel kişiliğinin tasarımın bu maddesinin ikinci bendinde sayılanlar dışında kalan organ ve üyelerinin fiilleriyle ilzam edilebilmesi için, Cumhuriyet Başsavcılığının bu organa işten el çektirilmesini ve bu üyenin partiden kesin olarak çıkarılmasını istemesi; Yargıtay Ceza Daireleri başkanlarından kurulu Parti Yasaklamaları İnceleme Kurulunun partinin başsavcının müracaatına karşı yapacağı itirazı reddetmiş olması; partinin bunun üzerine söz konusu organa otuz gün içinde işten el çektirilmesine veya üyenin aynı süre içinde partiden kesin olarak çıkarılmasına yetkili organlarının eliyle karar vermemeş bulunması; bu kararın verilmemesi üzerine Cumhuriyet Başsavcısının Anayasa Mahkemesine

kapatma dâvası açması ve Anayasa Mahkemesinin de tamamiyle serbest olarak delilleri takdir ettikten sonra partinin kapatılmasına karar vermesi gereklidir. Görülüyorki bu hüküm, partiler aleyhine kapatma dâvalarının açılması neticesini doğurmaktan ziyade, partilerin içlerine sızabilecek Anayasa rejiminin temel ilkeleri aleyhindeki unsurları ayıklamalarına fırsat verici bir nitelik taşımaktadır.

Bununla beraber, yukarda izah edilen tasarının 111 nci maddesinin 3 nü bendinin tatbikindeki kesafet neticesinde, bir partinin Devlet düzeninin temelleri aleyhindeki faaliyetin mihrakı haline geldiği neticesi de doğabilir. Bu yoldan gerekli kapatma dâvasının açılması yetkisi ancak belirli yasaklamaların ihlâli halinde ve sadece Cumhuriyet Başsavcısına re'sen tanınmıştır. Bu konuda yasaklamaların hangilerinin ele alınması gerektiğinde güdülen kıstas, bilgisizlik dolayısıyla işlenebilecek ferdi fiillerden ötürü memleketimizin bugünkü şartları bakımından rejimin temelleri aleyhine mihrak olma halinin bahis konusu olamayacağı mülâhazasına dayanmaktadır. Mihrak olma bakımından kaale alınmıyacak olan yasaklamalar, tasarının 85, 91, 95, 96, 97, 98, 99, 101, 104, 105, 106 ve 107 nci maddelerinde yer almaktadır. Bu maddelerde yer alan ilkelere kapatmaya mütaallik diğer prosedürlerle gerektiği ölçüde korunduğu mütalâa edilmiştir. Esasen, bunlardan 104 nü maddenin ilk fıkrası ile 106 nci madde, partilerin ancak tüzel kişi olarak yapabilecekleri ihlaller olup, ferdi mahiyetleri olamaz.

Tasarının 6 nci kısmında kapanma hususu tanzim edilmiştir.

Yedinci kısımda ceza hükümleri yer almaktadır.

Sekizinci kısımda bu kanun muvacehesinde değiştirilmesi ve kaldırılması gereken hükümlerle diğer kanunların siyasi partiler hakkında uygulanmaması gereken hükümleri zikredilmiştir.

Dokuzuncu kısımda da bir kısmı geçici mahiyet taşıyan ve yürürlüğe mütaallik olan son hükümler yer almaktadır.

Geçici Komisyonumuzca değiştirilen maddelerin numaraları

Komisyonumuz, Millet Meclisi tarafından kabul edilen kanun tasarisının 1, 2, 8, 13, 15, 16, 18, 33, 36, 37, 40, 50, 52, 54, 56, 68, 74 ve 97 nci maddelerinde değişiklikler yapmiş, tasarıya madde numarası 137 olarak bir yeni madde eklemiş, bu sebeple tasarıda mevcut 137, 138, 139 ve 140 nci madde numaralarını sıra ile 138, 139, 140 ve 141 e çevirmiş ve yeni numarası 140 olan madde metnini de değiştirmiştir.

Madde değişikliklerinin gerekçesi

Madde 1. — Yönetme, denetleme ve etkileme görev ve ödevleri arasında lüzum, samimiyet ve maksat bakımından fark gözetmemek gerektiği konusunda olan Geçici Komisyonumuz, siyasi partilerin seçim yo'u ile iktidara gelme ve Türk Milletinin yüksek menfaatlerine hizmet etme amacıyla kurulduklarını göz önüne alarak, metne bu bakımlardan açıklık vermek istemiştir.

Madde 2. — Anayasamızın 29 ve 46 nci maddeleriyle diğer mevzuat hükümleri, sendikaların kuruluşlarındaki maksat ve faaliyetleri bakımından dernek'lere nazaran taşıdıkları özellikler ve tasarının 135 nci maddesi göz önüne alınarak, son fıkranın kaldırılması halinde, ilk fıkra ile derneklere yasak edilen fiillerin sendikalar için yasaklanmaması olacağı kanısına varılmış ve bu sebeple haşiv sayılması gerçeği düşüncesiyle sözü edilen son fıkra metninden çıkarılmıştır.

Madde 8. — Tasarının 8 nci maddesine, Anayasamızın geçici 11 nci maddesi göz önünde bulundurulmak suretiyle konulan 2 nci fıkra, memnu haklarının iadesine - 9 Temmuz 1961 tarihinden önce karar verilmiş hükümlü ile memnu haklarının iptalini isteme hakkına - 9 Temmuz 1961 tarihinden önce hak kazandığı yetkili mahkeme tarafından bu konuda sonradan verilen kesin karar ile tevsik edilen hükümlü arasında fark gözetmemenin adalet icaplarına uygun düşeceği düşüncesiyle, değiştirilmiştir.

Madde 13. — Bir siyasi partinin Ana Muha'efet Partisi Lideri sayılması için, Millet Meclisinde o siyasi partinin (10) milletvekiline sahibolması yeterli görülmemiş, Millet Meclisinin (450) milletvekilinden teşekkül ettiği de göz önüne alınarak en az (45) milletvekiline sahibolması şartı öngörülmüştür.

Madde 15. — İl kongrelerine, seçim çevresi o il olmak üzere seçilmiş bulunan T.B.M.M. üyelerinin de tabii üye sıfatıyla katılmaları uygun görülmüş ve il yönetim kurullarının isten el çektilirmeleri halinde il kongresinin toplanması için kabul edilen (3) aylık süre fazla sayılarak bir buçuk aya indirilmiştir.

Madde 16. — Değişikliğin gerekçesi, 15 nci maddenin değiştirilmesi gerekçesinin aynıdır.

Madde 18. — Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 14 ncü maddesinin 3 ncü fıkrasında yer alan hükmün tasarı metnine de aynen alınmasında fayda görülmüştür.

Madde 33. — İl ve ilçe yönetim kurulları başkan ve üyelerinin, T.B.M.M. üyeliği için merkez yoklamasında aday olabilmeleri için istifa etmelerini zorunlu kabul ettirecek haklı sebep görülemediği ve değişiklik bu maksatla yapılmıştır, ayrıca, (saat 17,00) ifadesindeki rakam yerine yazı ile (on-yedi) demek daha uygun görülmüştür.

Madde 36. — İlk fıkradaki (bir ay) yerine (otuz gün) deme, siyasi partiler seçmen kütüklerinin aynı zamanda o ilde seçime katılan siyasi partilerin ilçe yönetim kurulu başkanlıkları kapılarına da asılması, birden fazla siyasi parti seçmen kütüğünde adı yazılı partinin adının, 4 ncü maddenin 2 ncü fıkrasına tenazür sağlamak amacıyla, bütün kütüklerden silinmesi daha uygun görülmüştür.

Madde 37. — Son fıkradaki (bulunmazlar) kelimesinin (bulunamazlar) a çevrilmesi ve adayların propaganda yaparlarken Türkçeden başka dil ve yazı kullanmamaları uygun görülmüştür.

Madde 40. — Bir seçim çevresinden 2 Cumhuriyet Senatosu Üyesi veya 2 milletvekili seçilmesi halinde önseçime veya yoklamaya katılan partili seçmenin bir aday adı yazması yeterli görülmüş, bu sebeple 2 ncü bende bir fıkra eklenmiş ve 2 ncü bendin 3 ncü fıkrasına yanlış olarak giren (adlarının) kelimesi (adlarından) olarak değiştirilmiştir.

Madde 50. — 2 ncü fıkradaki madde numarasının (31) yerine yanlışlıkla (38) olarak yazıldığı ve son fıkrada da (seçim) olarak yer alması gereken kelimenin yine yanlışlıkla (önseçim) şeklinde yazıldığı anlaşılmış ve bu yanlışlıklar düzeltilmiştir.

Madde 52. — Geçici çıkarma cezasına uğrayan parti üyesinin, faaliyetine katılmıyacağı siyasi parti organlarına hiçbir teklifte bulunamaması yerinde sayılmış ise de, bu organlardan hiçbir istemde bulunamaması, meselâ affedilmesini dahi istiyememesi adalete uygun görülmediğinden, 2 ncü bendin 3 ncü fıkrası bu maksada göre değiştirilmiş ve disiplin organlarına parti üyeleri hakkında verilen kararların gerekçeleriyle birlikte belli bir süre içinde ilgiliye tebliğinin uygun olacağı düşünüldüğü için de bu husus madde metnine 5 ncü bend halinde eklenmiştir.

Madde 56. — Gerçi, disiplin cezasına uğrayanların gerektiğinde affedilemeyecekleri hakkında tasarıda bir hüküm yoksa da, af konusunun siyasi parti tüzükleriyle düzenleneceğinin açıklanmasında fayda görülmüştür.

Madde 68. — Genel milletvekili seçimlerinde muteber oyların Türkiye çapında yüzdebeşinden fazlasını alan siyasi partilere her yıl Hazinece yardım yapılacağı göz önünde bulundurularak, adavlık için önseçim veya yoklamaya başvuranlardan alınması gereken özel aidat için bir tavan belli etmenin ve bu tavanın (2 000) T.L. olmasının uygun olacağı düşünülmüştür.

Madde 74. — Bir önceki genel milletvekili seçimlerine katılmamış bulunan siyasi partilerden T. B. M. M. birleşik toplantısında grubu olanlara bir defaya münhasır olmak üzere yapılması düşünülen Hazine yardımının Millet Meclisinde grubu olanlara verilmesi ve bu konudaki hükmün kanun tasarisının 9 ncü kısmını teskil eden son hükümler arasında yer alması uygun görülmüş, tasarıdaki 7 ncü bend madde metninden çıkarılarak 137 ncü maddenin 2 ncü fıkrası halinde tedvin edilmiştir.

Madde 97. — 3 nci bendde (tarihli) kelimesiyle (677) rakamı arasına konulması gereken (ve) edatının unutulması konulmadığı görülmüş ve bu eksiklik tamamlanmıştır.

Madde 137. — Bir önceki genel milletvekili seçimlerine katılmış ve muteber oyların Türkiye çapında yüzde beşinden fazlasını almış bulunan siyasi partilere Hazinece yapılması öngörülen yardımın ilkinin ödenmesi için Genel Bütçe Kanununa ek ödenek konulması zorunluğu düşünülmüş ve bu sebeple kanun tasarısının 9 ncu kısmını teşkil eden son hükümler arasında 137 numara altında bir yeni madde eklenmiştir.

Bu maddeye 2 nci bir fıkra eklenmiştir ki, gerekçesi, 74 nci madde gerekçesinde gösterildiği için, burada tekrar edilmemiştir.

Madde 138. — Kanun tasarısına 137 nci madde halinde bir yeni madde eklendiğinden tesellün sağlanması için, eski 137 nci maddenin numarası 138 e çevrilmiştir.

Madde 139. — 138 nci madde gerekçesinde açıklandığı üzere, kanun tasarısındaki eski 138 nci maddenin numarası 139 olmuştur.

Madde 140. — 138 nci madde gerekçesinde açıklandığı üzere, kanun tasarısındaki eski 139 ncu maddenin numarası 140 a çevrilmiş, bu maddede yer almış bulunan (140) nci madde numarası (141) yapılmış ve 74 nci maddede yapılan değişiklik sebebiyle de bu maddede yer alan (son fıkrası hariç) kelimeleriyle maddenin son fıkrası metinden çıkarılmıştır.

Madde 141. — 138 nci madde gerekçesinde açıklandığı üzere, kanun tasarısındaki eski 140 nci maddenin numarası 141 e çevrilmiştir.

S o n u ç

Kanun tasarısının Millet Meclisi tarafından kabul edilen ve yukarıda açıklanan gerekçelere dayanılarak değiştirilen maddeleri dışındaki maddeleri, Geçici Komisyonumuz aynen kabul etmiştir.

Geçici Komisyonumuz, genel milletvekili seçimlerinin 1965 Ekiminde yapılacağını da göz önünde bulundurarak, bu tasarının diğer bütün işlerden evvel, öncelik ve ivedilikle görüşülmesini teklif etmeyi de kararlaştırmıştır.

Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun tasviplerine arz edilmek üzere Yüksek Başkanlığa sunulur.

Başkan Muğla <i>H. Menteseoğlu</i>	Sözcü Tokat 1, 2, 15, 16, 33, 36, 40, 56 ve 128 nci maddelere muhalifim. Söz hakkım mahfuzdur. <i>Z. Betil</i>	Tabii üye Söz hakkım mahfuzdur <i>S. Gürsoytrak</i>	Cumhurbaşkanınca S. Ü. Söz hakkım mahfuzdur <i>O. Köksal</i>
Ağrı Söz hakkım mahfuz <i>S. Türkmen</i>	Aydın O. Saim Sarıgöllü 30 ncu maddede komis- yonu terk etmiştir.	Bursa Tümtüne musalifim. Söz hakkım saklı Muhalefet serhi ekli <i>S. Kayalar</i>	İstanbul O. Gümüšoğlu İmzada bulunamadı

İstanbul
50, 56, 74 ncü madde-
lere muhalifim ve söz
hakkım mahfuzdur.
Muhalefet gerhi ekli
E. Özden

Kastamonu
A. N. Tuna
67 nci maddeden sonra
komisyonu terk etmiştir

Ordu
Söz hakkım mahfuzdur
E. Ayhan

Samsun
Söz hakkım saklı
R. Rendeci

Yozgat
Söz hakkım mahfuzdur
İ. Yeşilyurt

14 Haziran 1965

Muhalefet Şerhi

Siyasi partiler Kanunu tasarısının Millet Meclisince kabul edilen metnin tümünü kabul etmekteyim. Muhalefetimi muhtevi sebepleri arz ediyorum.

Anayasanın 57 nci maddesinde, siyasi partilerin iç çalışmalarını faaliyetleri, Anayasa Mahkemesine ne suretle hesap verecekleri ve bu mahkemece malî denetimlerinin nasıl yapılacağı, demokrasi esaslarına uygun olarak kanunla düzenlenir denilmektedir.

Devlet hayatında olaganüstü bir role sahibolan ve ister iktidarda, ister muhalefette olsunlar, siyasi partilerin, demokratik hayatın vazgeçilmez unsurları olduğu Anayasanın 56 nci maddesinin son fıkrasında bilhassa tasrih edilmiştir.

Filhakika; 1961 Anayasasının (felsefe) si, partiler üzerine kurulmuş olma vasfıdır.

1961 Anayasası, Türk demokrasisini, artık siyasi partiler üzerine dayatan bir demokrasi kurmak oldu. Bu Anayasa, siyasi iktidar münasebetlerini, 19 ncu asrın siyaseten atomize partâmentosunun içindeki şahsi kuvvet ve tercihlerin muvazenesine dayatarak kurma ve devam ettirme yerine, siyasi iktidar münasebetlerini, içinde siyasi parti gruplarının yelpazelendiği, polarize olduğu bir parlamento içindeki grup kuvvet ve tercihlerinin muvazenesine dayatarak kurmak, devam ettirmek yolunu tutmuş oldu.

Bir başka deyimle; bu Anayasa, siyasi iktidarın kuruluşunu, işleyişini, hesap verişini, yenileişini veya sona erişini, modern demokrasi gereklerine göre ve modern Anayasa müesseseleri vasıtasıyla yürüten düzenliyen bir Anayasadır. Siyasi iktidarın en büyük, en müessir modern Anayasa vasıtası da «siyasi parti» dir.

Anayasada haklar ve hürriyetler de tasrih edilmiştir... Vatandaşların haiz olacağı hürriyetleri, bu hürriyetlerden kısılamıyacak olanları, siyasi partilerden esirgemek, onların elini, kolunu bağliyerek işliyemez birer unsur haline getirmek aslâ düşünülemez. Anayasadaki (serbestçe) kaydı bilhassa sayanı dikkattir.

Partilerin iç çalışmalarını ve faaliyetleri hakkında düzenlenecek bir kanunun Anayasa sınırları içinde kalması, 57 nci maddenin emrettiği kanun vesilesiyle parti mefhumunu ortadan kaldıracak yasaklara gidilmemesi gerekir. Esasen bu düzenlemenin demokrasi esaslarına uygun olarak yapılmasının ayrıca tasrihi de bir mâna ifade etmek gerekir. Devletin görevi haklara engeller koymak değil, bunları kaldırmaktır. (Anayasa madde 10) siyasi partilerin neyi yapamayacağı da Anayasanın, 19 ve 57 nci maddelerinden açıkça anlaşılmaktadır.

Bizzat Anayasa bunların müeyyidelerini koymuştur. Bunun dışında bütün siyasi partileri, vatandaşlar için menedilmeyecek olan düşünce ve hareketlerden partileri mahrum etmek Anayasanın 11 ve 12 nci maddelerinin 2 nci fıkralarına da aykırı olur; yani kamu düzeni, millî güvenlik gibi sebeplerle bir hakkın ve hürriyetin özüne dokunmak olur, bir partiye, hattâ bu partinin içinde ve dışında şu tutumda olan bir zümreye imtiyaz tanımak olur.

Siyasi partiler, parti üzüğü ve programı gibi anahatları taşıyan belgeler dışında önceden beyanlara zorlamak ve bu beyanlar için de onları kısıktivrak bağlamakta Anayasanın 20 nci maddesinin 2 nci fıkrasıyle telif kabul edemez.

Kimse düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz. Partiler ise bunu lüzum gördüğü nisbette ve doğmalarının tabii bir gereği olarak programlarıyla yaparlar. Fakat bunların ötesinde kendisini zorlamak, vatandaşların haiz olduğu bir haktan bir vatandaş topluluğunu mahrum etmek olur. Bu programın dışında da olsa Anayasanın yasaklamadığı ve umumî kanunların fertlere suç saymadığı, insan haklarına dâhil bir arzuyu ifade ve onu tahakkuk ettirmeye gayret sarf etmek fertlerin olduğu kadar partilerin de hakkıdır.

Bir Anayasanın değiştirilebileceği, o Anayasada yazılı olmasa da, pek tabii bir şeydir. Kaldı ki, bizim Anayasamızın 155 nci maddesi kendisinin nasıl değiştirilebileceğini ayrıca tesbit eylemiştir. Bu, tabii bir tecvizin «şekil tâyini» zımında teyidinden ibarettir.

Diğer taraftan 9 neu madde ile Devlet şeklinin değiştirilmesini, 19 ve 57 nci maddelerde lâik ve müstakil hüviyetinin ihlâlini sarahaten menetmesi, bunun dışındaki bütün hükümlerin değiştirilmesi caiz şeyler olduğunun ayrı bir delilini ortaya koyar.

Şu halde «bir siyasi partiler kanunu» bu üç prensip maddesi dışında yeni yasaklar ihdas ediyorsa Anayasaya aykırı düşer... O kadar ki, bu, Anayasanın âdi bir kanunla tadili mânasını tazammun eder.

Yine Anayasamızın çeşitli maddeleri, himaye etmek istediği müesseseleri ve tasarrufları, nisbetlerini ve şekillerini de belirterek açıklamıştır.

Bunu niye yapmıştır? Kanunu hazırlayanların ve buna inzımanen Komisyonun gerekçesinde bir nisbette bilgi var. Fakat bu izahat daha ziyade politik mahiyettedir. Meselâ; geçici 4 ncu maddenin ihtiva ettiği tasarruflar var. Millî Birlik devresi tasarruflarından bir kısmının, belki de bizzarure, Anayasaya aykırı olmadığı yolunda bir kanaat mevcudolsa, Anayasa Mahkemesine müracaattan da sakıncak bir cihet bulunmazdı. Çünkü bu kanunların değiştirilemez hale getirilmesi istenmemiş, tersine olarak bu geçici maddenin son fıkrasında onların kaldırılabilirliği ve değiştirilebilirliği nazikâne bir kitabet mahareti ile teyit ve tasrih olunmuştur.

Atatürk devrimlerine ait 8 kanunluk bir listede yeni Anayasanın 153 ncu maddesinde yer almış ve bunlarda Anayasaya aykırılığının bahis konusu edilemeyeceği tasrif edilmiştir.

Şu noktayı peşinen tasrih etmelidir ki, böyle bir iddia hiçbir Türk vatandaşının aklından geçmez. Türk Milleti bu devrimlerin topyekûn sahibi ve öz malının en sadık bekçisidir.

153 ncu madde, bu kanunların değiştirilemeyeceği, parlamento üyeleri veya siyasi partiler tarafından böyle bir değişme yolunda faaliyet sarf edilemeyeceği yolunda bir kaydı neden ihtiva etmemektedir?

Bu bir sağduyu meselesidir. Hukuk prensipleri bakımından Anayasaya konamıyan böyle bir kaydı dolaşık yoldan âdi bir kanuna koymak her şeyden evvel Atatürk'ün millî hâkimiyet ve Meclis hakkındaki düşüncelerine ve ilkelerine aykırı düşer ve o müessese ve devrimleri zedeler.

Partileri de onları benimsedikleri için değil, ceza müeyyideleri yüzünden bu inkılâplara karşı hareket edemiyor gibi bir duruma düşürür.

Elimizdeki siyasi partiler kanunu tasarısı bu lüzumsuz, zararlı ve Anayasaya aykırı davranıştan uzak kalabilmiş midir?

Her hangi bir siyasi partiye mensup bulunmayan veya istifa ederek müstakil hale gelen senatör veya milletvekili hakkında bu tasarı bir hüküm ifade etmiyor. Edemez de.. Anayasanın menetmediği bir teklifi bu Parlamento üyesi Meclise getirir ve kanuniyet kesbederse bir taraftan meselâ La Haye Adalet Divanına başvurma hakkı Türk vatandaşlarına da tanınacak, fakat öbür taraftan Siyasi Partiler Kanuniyle kabul edilen bu yolu tasarının 86 nci maddesindeki memnuiyet sebebiyle tasvibettiğini dahi bildiremeyecek.

Müstakil bir adayın veya senatör veya milletvekilinin söylemekten ve yapmaktan yasaklanmadığı ve yaptığı takdirde cezalandırılmıyacağı bir şeyden siyasi partileri menetmenin mesnedi nedir?

Hakiki şahısların haiz olduğu hürriyeti hükmi şahıslarda haizdirler. Kendi kendilerini, geçici veya devamlı olarak bağliyan bâzı kayıtları partiler kendi nizamnamelerine ve programlarına koyabilir; sonra da değiştirebilir. Bunlar kendini tanıtma veya propaganda mahiyetinde olabilir.

Bir parti, yapabileceği bâzı şeyleri olduğu gibi yaptığı takdirde suç teşkil etmeyecek birtakım hareketleri yapamayacağını da umumi efkâra ve mensuplarına tüzük ve programlarıyla bildirebilir...

Ama bunları bir kanuna doldurmaya hakkımız yoktur.

Kaldı ki; hukuka rağmen bir takyit yoluna gidilecekse 153 nci maddeye atıf yapmak kifayet ederdi.

Kaş yapayım derken göz çıkarır gibi, Atatürk'ün en büyük ilkesi ihlâl edilerek milli iradenin tezahürü vasıtaları olan partileri bağlarken araya başka şeyler de sıkıştırmak ve Anayasanın 9, 19, 57 ve 153 nci maddelerinin ihtiva etmediği birtakım başka yasaklar ve yasaklama şekilleri ihdas etmek bir kanunun yapabileceği şey değildir.

8 nci maddesiyle Anayasa kendi üstünlüğünü ve bağlayıcı vasfını tesbit etmiştir. Binaenaleyh bütün kanunlarda olduğu gibi Siyasi Partiler Kanununda da bu ana kaideyi gözden uzak tutmamak gerekir.

Elimizdeki tasarinın tümü hakkındaki bu genel açıklamalardan sonra yine umumi mahiyette birkaç noktaya daha temas gerekecektir.

Anayasa, demokratik esaslara, hukuk ve kanun anlayışına aykırı hükümleri bakımından tasarıda mebzul misaller var.

A) Kanun Anayasanın isteklerini çok aşmıştır :

1. Ancak başka kanunlarda ve Meclis İctüzüklerinde bulunabilecek hükümleri kapsamına almıştır. (Parti Meclis gruplarına ait hükümlerden bâzıları gibi) derneklere, seçim kanunlarına, Sendikalar Kanununa hattâ Anayasa Mahkemesinin tüzüğünü yapma salâhiyetine bile taşınmıştır.

2. Siyasi partilerin iç çalışmalarını, faaliyetleri ve malî murakabesi ötesinde birçok hükümleri ihtiva ediyor. Halbuki Anayasa Kanunu bu çerçeveye ile tahdidedilmiştir. Siyasi Partiler Kanununda bu çerçeveye dışında hükümler bulunamaz.

3. Atatürk Kanunu, 38 sayılı Tedbirler Kanunu, Türk Ceza Kanunu yani mevzuatın esasen menettiği hususlar eksik, gedik veya tabbikatı kaçıracak şekilde bu tasarıya doldurulmakla hata edilmiştir.

4. Sırf parti tüzüğüne bırakılacak birçok hükümleri fuzuli olarak tanzime ve buna mukabil partiden çıkarma kararları gibi, savunma alınması gibi sulistimale müsait hükümleri perçinliyerek partilerin haysiyetlerini büyük kongrelerin haklarını gözetmesi gerekirken bunları tüzüklere bırakmakla tasarı yapabileceğini ihmal, yapamayacağı şeylere müdahale etme durumuna düşmüştür.

B) Bu kanunda siyasi partiler için sadece sıkıcı hükümlere ver verilmiş, bir taraftan normal cezalar artırılırken veya yeni cezalar ihdas olunurken öbür taraftan partilere karşı işlenecek tecavüzler ve suçlar hakkında her hangi bir hüküm koymak ak'a bile gelmemiştir.

2 Ekim 1962 lerin ve 1963 Martı tecavüzlerinin önlenbilmesi için lüzumlu ceza hükümlerinin yeri tam bu kanundu.

Siyasi partiler yalnız cezalandırılır veya kapatılırken değil, ona tecavüz edilirken de «Devlet hayatında olağanüstü role sahip ve demokrasinin vazgeçilmez unsurları» sayılmak gerekir.

C) Hükümet tasarısında öngörölmüş ve getirilen hükümler içinde en değerli ve rejim için en faydalı bir yer alan (önseçim) müessesesi, Millet Meclisinde çok kısır ve Parlâmento üyelerinin, âdeta, muayyen bir dirijan kütlenin tâyin ve tesbiti gibi gayrikabili terviç bir hale gelmiştir. Komisyon müzakereleri sırasında aleyhinde bulunduğumuz bu mahzurlu hüküm hakkında diğer arka-

dağların şahsen tasvibettiğim muhalefet serhlerini beyan edeceklerinden bu nokta üzerinde daha fazla durmuyorum.

Hulâsatan tekrar etmek gerekirse bu tasarı 3-5 maddelik bir kanunla tanzim edilmesi gereken bir müesseseyi 140 maddenin dönme dolapları ve lâbirentleri içinde tek parti - tek şef sistemine götürecek bir bunaltma taktiği ile hazırlanmış, Anayasa bir tarafa bırakılarak istihsal edilmek istenen asıl gaye birtakım lâf kalabalıkları içinde gizlenmeye çalışılmıştır. Halbuki artık herkesin tecrübesi artmıştır. Meselâ, büyük bir partiye mensup bir kimsenin teşkilât tarafından tutulup sevildiği görülmüş, onun ve taraftarlarının kendi partileri içinde bir mevcudiyet gösterememesi için ne yapmak mümkünse yapılmış olduğunu tasarıya bir bakışta anlamıyacak kimse kalmamıştır.

Disiplin kurullarında savunma hakkının nasıl kullanılacağı parti tüzüklerine bırakılmaktadır.

Halbuki; şu kadar madde içinde parti tüzüklerine bırakılmaması, eğer partiler için bir kanun lâzımsa, bu kanunda yer alması gereken en esaslı meselelerden biri parti tüzüğüne bırakılıyor.

Büyük kongre bir partinin en yüksek organıdır. Bu organa birtakım emrivakiler dikte etmek ve disiplin cezalarından hiç olmazsa geçici ve kesin çıkarma halinde büyük kongre nezdinde itirazda bulunmak hakkını parti üyelerine tanımak hem zaruridir, hem de geleneklerimize uygundur.

İşte büyük bir partiye mensup bir şahıstan bahsettiğimiz zaman bilhassa bu maddeleri kastedmiş bulunuyoruz.

Meclis ve kanunları, her hangi bir partinin bugünlük hâkim zümresinin arzularına alet edemeyiz.

56 nci maddede dikkati çeken nokta Asliye Hukuk Mahkemesine karşı aneak şekil ve usul bakımından itiraz edilebilmesidir. Bu da hiçbir teminat teşkil etmez... Belki esasa mütedair bir itirazı mahkemelere tetkik ettirmek doğru olmayabilir. Fakat büyük kongrenin son bir derece olması zaruridir.

Binaenaleyh, bir partinin her şeyi demek olan büyük kongrelerin böyle bir mevzudaki salâhiyetlerini kısılabilen bir (Siyasi Partiler Kanunu) tasavvur edilemez. Bir büyük kongre, belki, bütün bir disiplin kurulundan daha çok tuttuğu bir üyesinin partiden kovulduvmasına müdahale edemeyecekse ne yapacaktır?

Bir (Kuvvetler ayrılığı) nazariyesini parti içi münasebetlerine tatbik etmek mümkün ise bari müstakil (yarı müstakil) bir parti kaza organı vücuda getirilsin.

Bir partideki bir zümrenin dertlerini değil, kanunların haysiyetini, objektiflik vasıflarını ve nihayet hukukîliğini düşünmek mecburiyetindeyiz.

Tefriki kuvvada bile Teşriî Organın af yetkisi vardır.

Parti işlerinde büyük kongrenin yetkilerini, diğer tali organlar lehine tahdideden her türlü kanun hükmü siyasi parti mefhumuna ve hukuk anlayışına zıttır.

Bu yasama devresi içinde bir milletvekilinin «La Haye Adalet Divanına muayyen şartlarla, başvurusu imkânına dair ve evvelce reddedilen bir kanun teklifi teşebbüsünü bundan sonra her hangi bir partinin tekrarlamaması için, , meselâ; bir 86 nci madde araya sıkıştırılmıştır. Bu maddede bir girizgâh olsun diye baş tarafına kimsenin itiraz edemeyeceği (İstiklâl) gibi mukaddes bir mefhumu korur bir cümle konulmuş ve bunun altında Türk vatandaşının bir çok demokratik, müstakil ve büyük Devlet vatandaşlarının olduğu gibi La Haye Adalet Divanına başvurma yolunu kapatmaktan ibaret bir mızrak çuvala sığdırılmaya çalışılmıştır. Bu maksadın dışındaki koca madde esasen bütün ceza mevzuatıyla ve hattâ idam cezalarıyla cezalandırdığı hususlara taallük etmektedir.

Binaenaleyh, araya Anayasa dışı bir kaydı sokuşturmak için lüzumsuz bir madde meydana getirilmiştir. Kanaatimce bu madde kabul edilirse müşterek pazara girmeye, meselâ onun gümrük tahditlerini kabul etmeye imkân olmayacaktır. Hattâ buna çalışmak bir parti için suç teşkil eder.

cektir. Müşterek Pazar ise sadece ekonomik değil, uzak ve asıl gayeleri itibariyle siyasi bir hüviyet taşımaktadır. Korkulur ki, bu maddeye muhalefet partileri elemanlarına, kendileriyle nezaket teması yapmayı araştırarak yabancı diplomatlardan bucağın kaçma zorunluğunu telkin edecektir.

Alman Anayasasında olduğu gibi Devlete veya demokratik nizama cephe alan partileri kapatma, esas Anayasamızda da kabul edilmiştir.

Bu itibarla, partiler Devletin temel nizamını korumak bu suretle meşruluğunu idame ettirmek mecburiyetindedir. Buna aykırı hareket etmeye teşebbüs dahi Anayasamızın öngördüğü parti mefhumuyla bağdaşmaz.

Hal böyle olunca, partilerin uymaya mecbur olduğu nizam Anayasamızda derpiş olunmuş iken, bunların âdi bir kanunda sayılmış olmasını Anayasanın üstünlüğü prensibiyle telif etmeye imkân yoktur.

Bu tasarının gerekçesiyle maddeleri ve bilhassa kalabalık maddeler içine sıkıştırılmış kayıtlar tezat halindedir.

Anayasa dışındaki kayıtlamalar kabul edilemez. Mevcut kanunlarla nizamlanmış olan hususlara atıflar yapmayı kâfi bulmaktayım.

Siyasi partileri hüviyetinden çıkaracak yeni yasakların alabildiğine çoğalmasına rıza gösterilmemesi lâzımgeldiği kanısındayım. Anayasanın temel düzeni ve ilkeleri Anayasada yazılıdır. Bunların madde numaralarını zikrederek karşılıklarına mevcut Ceza Kanununun maddelerine atıf yaparak onların uygulanacağını söylemek gerekçede belirtilen gayeyi sağlamaya kâfidir.

Partilerin gayesi seçim yoluyla millî iradenin tecellisine yardımcı olmak ise ve köylü vatandaşın da Anayasaya göre oy hakkı varsa bu idari üniteleri ve binnetice köylü vatandaşı, yani milletin % 80'nini böyle bir yardımdan mahrum bırakmak doğru olamaz.

Köylerde parti teşkilâtı kurulmasına engel olunması Anayasa dışı bir harekettir. Ve millî iradenin tecellisine % 80 oranı ile engel koymaktadır.

Seçici heyetleri genişletmekten bahsederken gerekçe ve yoklamayı bir ön seçim haline getirmeye çalışırken kanun, köylerde de partilerin vücudunu kabul ve üstelik «geniş heyetlere katılan siyasi parti seçiminin parti ve memleket menfaatlerini diğer mülâhazaların daha üstüne çıkarmakta isabetli davrandığı görülmüştür.» de deniliyor.

Memleket her şeyden üstün ve öncedir. Gerekçede ifade edildiği gibi parti ve memleket menfaatleri yerine memleket ve parti menfaatleri demeyi tercih edersek sormak lâzımdır.

Şu halde köylerde ocak teşkilâtı kurulmasından neden korkuluyor... Köylü yoklamada mükemmel, siyasi partiler ise iradei millîyenin tezahürüne yardımcı...

Fakat köylerde siyasi parti ocakları kurulmaya gelince yok!...

Gerekçede bir Alman raporundan bahsedilmektedir. Eğer bunu esas ittihaz edecek ve memleket realitelerine uydurmaya çalışarak bir kanun yapacaksa evvelâ bu rapor (gerekçede bahis konusu 250 sahifelik rapor) Türkçeye sadıkane tercüme edilmeli ve Anayasa kadar önemli bu kanunun tedvininde söz sahibi olması lâzımgelen bütün parlâmento üyelerinin ıttılana arz edilmiştir.

Hiç şüphe yok ki tasarının en ziyade üzerinde durulması icabeden maddelerinden birisi de 5'inci maddedir. (Siyasi partilerin teşkilâtı) başlığı taşıyan bu maddenin parti teşkilâtını sadece (merkez organları, il ve ilçe) teşkilâtına hasrettiği ve (Türkiye Büyük Millet Meclisindeki grupları) bu teşkilâtın içine aldığı ve bir de (parti tüzüklerinin öngördüğü yardımcı kuruluşları) nazara aldığı görülmektedir. Şu halde (bucak) ve (ocak) teşkilâtı kurmak, yine, yasaklanmıştır.

Halbuki, Millî Birlik Komitesi tarafından çıkarılmış 8 sayılı Kanunun bu vesile ile kaldırılması lüzumu aşikârdır. İzah edelim:

(1 — 1959 yılında Federal Alman Hükümetine parlâmentoya sunulan 38 maddelik Siyasi Partiler Kanunu tasarısı ile tafsilâtlı gerekçesinde 2 nci maddeyi aynen zikreledim:

I - Sadece hakiki şahıslar bir partiye üye olabilirler.

II - Genel parti teşkilâtı bölge teşkilâtlarına ayrılır. Bölgelerdeki teşkilâtlanma her bir üyenin parti iradesinin oluşumunda rol oynamasını sağlayacak derecede geniş tutulmalıdır) de ilmektedir.

Yine 7 nci maddenin gerekçesinin 2 ncı fıkrasında (Genel parti teşkilâtının bütün bölge alt kademeleri, partinin ismini kendi teşkilâtlarını gösteren bir ilâve ile birlikte - federal teşkilât, ilçe teşkilâtı kullanmak zorundadırlar, Bucak teşkilâtı - Bucak teşkilâtları için dahi temsilciler Meclisi kurulabilir - aynı maddenin 2 ncı fıkrasında (Tüzük, parti teşkilâtlarında parti iradesinin teşekkülüne hizmet eden başka organlar kurulmasını öngörebilir. Bunların, tüzükte organ olarak açıkça belirtilmesi gereklidir.)

Görülüyor ki Alman Partiler Kanunu ki Anayasamızın 57 nci maddesi Alman Anayasasından mülhemdir ve bizim tetkik ettiğimiz tasarımızın gerekçesinde Alman Partiler Kanunu gerekçesinden istifade olunduğu yazılıdır - gerekçesinin 4 ncü maddesinin 2 ncı fıkrasında, parti teşkilâtının (her bir üyesinin parti iradesinin oluşumunda rol oynamasını sağlayacak derecede) ve (geniş) tutulmasını derpiş eylemektedir. Bu (geniş tutulmalıdır) tavsiyesinden teşkilâtın en küçük kademe-ye kadar teşmilinin maksut olduğu aşikârdır.

Bu geniş tutulma 2 nci, 11 nci maddenin 1 ncı fıkralarında açıkça (bucak) tâbirj kullanılmıştır. Aynı maddelerin ikinci fıkralarında ise (Tüzüğün öngörmesi) şartıyla (başka organlar) kurulmasına mâni yoktur. Elverir ki, bunlar tüzükte (organ) olarak belirtilsin... Her parti, tüzüğünü kendi yaptığına göre, Alman tasarısının teşkilât kademelerinin kurulmasını partilerin kendi arzusuna bıraktığı, bunu kanunla takyidetmediği görülür. 20 nci maddenin 3 ncü fıkrası da iddiamızı teyideder. İşte görülmüyor ki, dünyada emsali bulunmayan (Arjantin müstesna) Partiler Kanunu tedvir edilirken (Teşkilât) kademelerinin kanunda derpiş edilmesi doğru değildir; bunlar tüzüklere bırakılmalıdır.

II - İçişleri Bakanlığının talebi üzerine verilmiş olan Ankara Hukuk Fakültesi profesörlerinin mütalâasında (teşkilâtlanma serbestliği) matlabı altında :

(Anayasa teşkilâtlanma serbestliğini ayrıca belirtmemekle beraber, bu, Anayasamızın 56 ncı maddesiyle koyduğu, az önce bahsettiğimiz kuruluş ve intisap serbestliği ile az sonra inceliyeceğimiz «Faaliyet serbestliği» tabii ve zaruri bir icaptır) denilmekte; kuruluş ve intisap serbestliği de şu suretle izah olunmaktadır :

(Anayasaya göre «siyasi partiler önceden izin almadan kurulur» madde 56. 1 - 2.

«Vatandaşlar, siyasi parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve çıkma hakkına sahiptir.» Bu hükümlerden şu sonuçlara varırız :

a) Siyasi parti kurmak serbesttir, bu serbestlik ne doğrudan ne de mevcut siyasi partilere kanun veya kamu mercileri tarafından birtakım üstünlük ve avantajlar sağlamak gibi dolaylı yollarla kayıtlanamaz veya engellenemez.

b) Her vatandaş istediği siyasi partiye girip çıkabilir.

Bu hususta da Anayasamızın (muhtelif maddelerinden) veya Medeni Kanunun umumi ehliyet esaslarından çıkan kayıtlar dışında hiçbir kayıt konamaz. Medeni Kanunun umumi ehliyet esaslarının siyasi partiye intisap haline de teşmili, bu intisabın ve hattâ siyasi partilerin kendilerinin hususi hukuka tabi olmalarının tabii bir neticesidir. Anayasaya gelince; onun muhtelif maddelerinden çıkan kayıtlar şunlardır :

1. Memur ve benzerlerine siyasi partilere intisap yasağı; Anayasa madde 117, 119, 120...
2. Askerî şahıslar; Anayasa, madde 60.

Hülâsa; Medeni Kanundan veya Anayasadan çıkan bu durum dışında hiçbir grup vatandaş için siyasi partilere intisap kayıtlanamaz. Böyle bir kayıtlama Anayasaya aykırı düşer.

3. Kuruluş serbesttir. - şekil ve merci tâyini bakımından - ilgili mercilere bildirme mecburiyeti konabilir.

Serbest intisaba gelince; bu hususta kanun yolu ile bir düzenlenme, umumi şartları için değil, sadece intisap yasağı altında olanların belirtilmesi bakımından bahis konusu olabilir. Bu son hususun düzenlenmesinde Anayasanın koyduğu çerçeveye sıkı surette bağlı kalmaya itina edilmesi lâzımdır. (Bu izahat tasarının 6 ve 8 nei maddelerinin Anayasa ile çalışma halinde olduğunu da gösterir)

Bundan sonra yine teşkilâtlanma serbestliğine avdet edelim: «Faaliyet serbestliği» «teşkilât serbestliğini» de birlikte tazammun eder. Çünkü faaliyet teşkilâta bağlıdır.

Keza siyasi parti kurma serbestliği, kademe veya grup halinde teşkilâtlanmayı da içine alır. Şu halde siyasi partilerin «teşkilâtlanma çeşidi» ni ve «kademelerini» kayıtlamaya cevaz yoktur.

Dolayısıyla Millî Birlik İdaresi zamanında çıkarılmış olan ve «Siyasi partilerin il ve ilçe merkezleri dışında her ne nam ile olursa olsun teşkilât kurmalarını yasak eden» 4 Temmuz 1960 tarihli ve 8 sayılı Kanun gibi hükümlere cevaz yoktur.

Anayasanın geçici dördüncü maddesi bu kanunun yargı yoluyla Anayasaya aykırılığını dermeye müsaait değilse de, kanun koyucunun kaldırma yetkisini açıkça saklı tutuyor. Binaenaleyh siyasi parti hüviyeti ve demokrasi anlayışıyla bağdaşmayan bu kanunun da kaldırılması gerekir.) Görülüyor ki, Ankara Hukuk Fakültesi İlim Heyeti de düşüncemizi teyid etmektedir.

Faaliyet serbestliği :

Anayasa madde, 56 (Siyasi partiler... Serbestçe faaliyette bulunurlar.) Faaliyet serbestliği, 57 nei maddenin 3 neu fıkрасında «iç çalışma» ile «faaliyet» ayrı ayrı zikredilmiş olmakla beraber, iç çalışma serbestliğini de içine alır; dolayısıyla hem iç, hem de dış çalışmaları kapsar, öte yandan, siyasi partilerin faaliyet serbestliği, siyasi parti niteliği ile bağdaşan her alanda faaliyette bulunmayı içine alır. Nihayet faaliyet serbestliği, hedef ve program tesbit etme, vasıta ve imkân seçme serbestliğini de ihtiva eder.

Kanunun parti faaliyetlerini düzenleme meselesi :

Anayasanın 57 nei maddesi, «kanunla düzenlenecek» hususlar arasında siyasi parti faaliyetlerini de zikrediyor. Ancak siyasi parti faaliyetlerinin serbestliğini tesbit eden Anayasa esas ve bu serbestliğin saklı tutulması karşısında, Anayasanın belirttiği haller dışında sıkıcı bir faaliyet düzenlenmesi bahis konusu olamaz.)

İlim Heyetinin bu izahatı, partilerin kademe teşkilâtının;

a) Partilerin içtüzüklerinde gösterileceği, kanun konusu olmayacağı,

b) Teşkilâtın en küçük üniteye kadar kuru'abileceği ve bunun Partiler Kanunu vesilesiyle takyidedilmeyeceği, aksi düşüncenin Anayasaya aykırı düşeceği, hususundaki düşüncelerimize kuvvet vermektedir.

Diğer delillerimizi zikredelim :

Ocak ve bucağ teşkilâtının kurulmasını yasaklayan düşüncenin kaynağı, bu ölçüde siyasi parti teşkilâtının cemiyet hayatında bölücü tesirleri olduğu mevzuundaki intibalardan ileri geldiği anlaşılmaktadır.

«En basit medeni ihtiyaçları sağlanmamış» o'nların siyasi faaliyete katılma ve teşkilâtlanma bakımından «ihtiyaçları karşılanmış olanlar kadar» ehil olmadıkları kanaatinin de bu karda tesiri olduğu tahmin edilebilir. Bu hususta ileri sürülen gerekçeler yetersizdir.

Siyasi parti hayatının cemiyet içinde hangi seviyede düzenli bir cemiyet yaşamasına mâni olacak kadar bölücü tesiri olduğu mevzuunda sistemli bir bilgi yoktur.

Demokratik düzeni gerçekleştirmek iddiasında bulunanların, bu mevzudaki tutumu, meselenin müşahede edildiği ilk anında demokrasi tatbikatından vazgeçmek olursa, gerekçedeki kadar kuvvetli delillerle Türkiye’de ilçe ve merkez seviyesindeki parti teşkilâtını ortadan kaldırmak gerektiği dahi ileri sürülebilir.

Bu konuda gerçek tutum demokratik düzeni işletecek çözüm yollarını araştırmaktır. Bir kısım halkın teşkilâtlı bir şekilde iktidarı etkilemek hakkından mahrum bırakılması, bunların kaderlerine terk edilmeleri olur.

Bucak ve ocak bölgelerinde siyasi parti teşkilâtını önleyip, buradaki siyasi faaliyeti ilçe yönetim organlarının tâyin edeceği «parti görevlileri» ne terk etmek bugün siyasi hayatımızda önemli bir problem olarak ortaya çıkan (kasaba oligarşisi) nin kuvvetini artırmak gibi çok mahzurlu bir sonuç doğuracaktır.

Toplum kalkınması gibi, köy topluluklarının da kendi meselelerini anlıyarak müşterek ve programlı hareket edebileceklerini farzeden bu konuda görevli ve özel bir Bakanlığın kurulduğu bir sırada köylünün teşkilâtlı bir şekilde siyasi hayata katılma ehliyetinden mahrum olduğunu ileri sürmek, büyük tenakuza düşmek demek olur.

Tasarının, bucağın ve ocak teşkilâtı kurulması hakkında Millî Birlik Hükümetleri zamanında konulmuş olan yasağı devam ettirmesi yersizdir.

Gösterilen gerekçede, aslında, gariptir: «Siyasi parti kuruluşlarını köy ve mahalle muhtarlıklarına kadar tevsi etmek demokratik bir zaruret olarak düşünülemez» diyor, tasarının gerekçesinde..

Bu söz doğrudur, ama, ilçede de teşkilât kurulması bir zaruret değildir. Bu söz Ocak teşkilâtını yasaklamayı değil, zaruri kılmayı gerektirir. Çok sathi bir görüşle Türk siyasi tecrübesinin acı derslerinden dem vurarak ocakları yasaklamak ciddi sayılamaz. Kaldı ki bu yasağın konulduğu günlerde, siyasi hayatımızın çok yetkili bir şahsiyetinden bunun aksine sözler de işitmiştik. Gerekçenin satırları arasında «köyün en basit ihtiyaçlarının karşılanmamış olmasından» bahsetmek, 27 Mayıs’tan sonra bâzı çevrelerde moda olan köylü cahilliği Tema’sını ister istemez akla getirmektedir.

«Partizan ocak başkanı» sözü pek yersiz bir propaganda tema’sından başka bir şey değildir. Partizanlığın medeni ihtiyaçların karşılanmamış olmasıyla, cahillikle, aydınlıkla bir ilgisi yoktur. Ocak başkanları partizanlık yapar da, ilçe başkanları yapmaz mı?

Partizanlık tema’sını mantığın sonuna kadar götürecek olursak, partileri tamamen kapatmak gerekecektir. Eğer ocak kurma yasağı devam edecekse, buna daha derin sebepler bulunmalıdır.

Yukarıda arza çalıştığım mucip sebeplerle tasarının tümüne muhalifim.

Şeref Kayalar

Muhalefet şerhi

1. 50 nci maddeye muhalefet sebebi:

Tasarı bu madde ile önseçim ve tutanağının nasıl iptal edileceğini ve iptalden sonra da ne muamele yapılacağını tesbit etmiştir. Maddenin ikinci fıkrasında bir seçim çevresindeki önseçimin, onun işlemleri sebebiyle iptaline karar verildiği takdirde önseçimin yenilenmeyeceği bildirilmekte ve bu seçim çevresi için bütün adayların 31 nci maddenin birinci fıkrasında yazılı organ veya kurul tarafından tesbit olunacağı ve parti tüzüğüne bu kurul varsa o kurul, yoksa merkez karar ve yönetim kurulu tarafından adayların tâyin olunacağı ifade olunmaktadır.

Bir önseçimin iptalinden sonra yeniden bir önseçim yapılamaması keyfiyeti, seçim gününe kadar az bir zaman kalması hesabıyla, bu zarurete binaen parti kurullarına yetki verilmesi akla mülâyım gelmekte ise de 11 veya 15 kişiden mürekkep bir heyete bir vilâyetin milletvekili adaylarının tesbiti yetkisinin bırakılması da demokratik prensiplerle bağdaşamayacağı tabîî görmek lâzımgelir. Bu yetkinin geniş bir heyete verilmesinde isabet vardır (o heyet yoksa şuna, o da yoksa idare kuruluna) diye bir esas kabul etmek mümkün değildir. İptalden sonra geniş bir heyetin bu ödevi yerine getirmesi şarttır. Meselâ, merkez idare kurulu üyeleriyle önseçimi bozulan ilin başkanı, sekreter üyesi ve il haysiyet divanı başkanı, gençlik ve kadın kolları başkanlarından mütesekkil bir heyet tarafından seçimin yapılması tarzını kabul etmek mahzurları kısmen de olsa ortadan kaldırırdı.

Kabul edilen fıkranın ifade ettiği mâna, merkeziyet usulünün tasarıya hâkim olduğu kanaatini vermektedir.

2. 56 nci maddeye muhalefet şerhi :

Bu maddenin son fıkrasında disiplin cezalarına karşı yapılan itirazlar hakkında asliye hukuk mahkemesince verilen kararların kesin olduğu yazılıdır. Bu hüküm çok serttir. Hiç olmazsa (geçici çıkarma) ve (partiden kesin olarak çıkarma) cezalarına karşı yapılan itirazlar üzerine mahkemece verilen kararlarda kanun yolları açık olmalı idi. Bu, teminat bakımından ne kadar önemli ise hukuk yönünden de o kadar lüzumludur. Bir partiliye verilen geçici çıkarma ve kesin olarak çıkarma cezalarına ait evrakı tetkik eden tek bir hâkimin yanılması daima mümkündür. İtirazı, evrak üzerinden bir tetkikle sona erdirmek, adalete uygun olmaz. İtirazı reddeden hâkimin kararını bu gibi ağır cezalarda bir kere de Temyizin tetkikinden geçirmekte büyük faydalar olduğu şüphesizdir. Böyle bir kanun yolunun mevcudolduğunu bilen disiplin kurulları işlere daha fazla önem verirler ve haksızlıklara meydan vermezler. Hâkimler de ona göre tetkik ederler. Bu sebeplerle sadece bu iki ceza hakkında ilgiliye temyiz hakkı tanınmalıdır.

3. 74 ncü maddeye muhalefet sebebi :

Tasarının 74 ncü maddesinde partilere yapılan Devlet yardımından bahs olunmaktadır. Maddede gösterilen miktarlar çoktur. Her sene Devletin partilere bu paraları vermeye mecbur tutulması doğru sayılamaz. Esasen partiler seçim zamanlarında büyük masraflara girerler. Sevk edilen maddeyi bu prensip üzerinden ayarlamak icabederdi.

Şahısların verecekleri paralar yüzünden, partileri gayrimeşru hareketlerden sıyanet maksadına mâtuf olarak vaz'edilmek istendiğinden şüphe etmediğim bu maddenin bir elâstikiyet ifade etmesi daha isabetli olurdu. Meselâ, milletvekili seçimlerinde bu miktar kabul edilir, diğer senelerde bunun yarısı verilirdi. O zaman maddede gösterilen miktarların yarıya indirilerek yazılması yerinde olurdu. Maddenin altına (milletvekili seçimlerinde bu miktarlar bir misli olarak artırılmak suretiyle tediye olunur.) şeklinde bir fıkra ilâve edilirdi.

Istanbul Senatörü
Ekrem Özden

MİLLET MECLİSİNİN KABUL ETTİĞİ METİN

Siyasi Partiler Kanunu

BİRİNCİ KISIM

Genel Esaslar

Siyasi parti

MADDE 1. — Siyasi partiler, toplum ve Devlet düzenini ve kamu faaliyetlerini, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği ve özel kanunlarına göre mahallî idareler seçimleri yolu ile ve belirli görevleri yönünde yönetmek, denetlemek, ve etkilemek için sürekli çalışma amacını güden ve propagandaları açık olan kuruluşlardır.

Siyasi partiler, ister iktidarda ister muhalefette olsunlar demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

Siyasi parti niteliğinde dernekleri kurma yasağı

MADDE 2. — Dernekler, belli bir siyasi partiyi desteklemek veya desteklememek yahut siyasi partiler arasında işbirliği sağlamak veyahut Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği veya mahallî idareler veya muhtarlık yahut ihtiyar heyeti seçimlerinde belli adayları desteklemek veya desteklememek yahut bunlar arasında işbirliği sağlamak amacıyla kurulamaz.

İşçi ve İşveren Sendikaları Birlikleri, Federasyonları ve Konfederasyonları hakkındaki 15 Temmuz 1963 tarihli ve 274 sayılı Sendikalar Kanununun hükümleri saklıdır.

Kuruluş ve çalışma serbestliği

MADDE 3. — Siyasi partilerin kurulması serbesttir; önceden izin alma şartlarına bağlı değildir.

Siyasi partiler, kanun çerçevesinde serbestçe faaliyette bulunurlar.

Üye olma ve üyelikten ayrılma serbestliği

MADDE 4. — Her Türk vatandaşı, kanunda ve parti tüzüğünde gösterilen şartlarına ve usullere göre siyasi partilere üye olmakta ve dilediği anda üyelikten çekilmekte serbesttir.

Kimse aynı zamanda birden fazla siyasi partinin üyesi olamaz; aksi halde, üyelik sıfatı bu siyasi partilerin hepsinde sona ermiş sayılır.

Siyasi partilerin teşkilâtı

MADDE 5. — Siyasi partilerin teşkilâtı, merkez organları ile il ve ilçe teşkilâtından ve parti tüzüklerinin köy ve mahallelerde öngördüğü görevliler ile yardımcı kuruluşlardan ve - varsa - Türkiye Büyük Millet Meclisindeki, il genel meclislerindeki ve belediye meclislerindeki gruplarından ibarettir.

Cumhuriyet Senatosu İçişleri, Anayasa ve Adalet, Bütçe ve Plân komisyonlarından kurulu Geçici Komisyonun değişikliği

Siyasi Partiler Kanunu

BİRİNCİ KISIM

Genel esaslar

Siyasi parti

MADDE 1. — Siyasi partiler, toplum ve devlet düzenini ve kamu faaliyetlerini, belirli görüşleri yönünde yönetmek, denetlemek ve etkilemek için sürekli çalışma amacını güden, propagandaları açık olan ve bu amaçlarını gerçekleştirmek için Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği ve özel kanunlarına göre mahallî idareler seçimleri yolu ile iktidara gelmeyi ve Türk Milletinin yüksek menfaatlerine hizmet etmek şuur ve inancını taşımayı amaç alan kuruluşlardır.

Siyasi partiler, ister iktidarda, ister muhalefette olsunlar demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

Siyasi parti niteliğinde dernekleri kurma yasağı

MADDE 2. — Dernekler, belli bir siyasi partiyi desteklemek veya desteklememek yahut siyasi partiler arasında işbirliği sağlamak veyahut Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği veya mahallî idareler veya muhtarlık yahut ihtiyar heyeti seçimlerinde belli adayları desteklemek veya desteklememek yahut bunlar arasında işbirliği sağlamak amacıyla kurulamaz.

MADDE 3. — Millet Meclisi metninin 3 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 4. — Millet Meclisi metninin 4 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 5. — Millet Meclisi metninin 5 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

İKİNCİ KISIM

Siyasi partilerin teşkilâtlanması

BİRİNCİ BÖLÜM

Kuruluş

Partinin kurulması

MADDE 6. — Siyasi partiler, milletvekilliğine seçilme yeterliğine sahip en az onbeş Türk vatandaş tarafından kurulur.

Siyasi parti, kuruluş bildirisinin İçişleri Bakanlığına verilmesiyle tüzel kişilik kazanır. Bu bildirisinin bütün kurucular tarafından imzalanması ve imzalarının yanında kurucuların ad, soyadı, meslek veya sanat ve ikametgâhları ile siyasi partinin adının ve genel merkez adresinin belirtilmesi ve partinin tüzüğü ile programının iki örneğinin bildiriye ekli olarak verilmesi şarttır.

İçişleri Bakanlığı, kuruluş bildirisi ile eklerinde noksanlık görürse, noksanların tamamlanmasını, bildirisinin verilmesinden başlayarak otuz gün içinde yazı ile ister.

İçişleri Bakanlığı, parti tüzüğüne göre partinin merkez organlarının seçilmesine kadar, kurucuların kanunda gösterilen şartları haiz olduklarının tevsik edilmesini yazıyla isteyebilir.

3 ncü ve 4 ncü fıkralarda söz konusu istemin tebliği tarihinden başlayarak altmış gün içinde noksanlık giderilmediği veya tevsik sağlanmadığı takdirde, siyasi partilerin kapatılmasına dair hükümler uygulanır.

Siyasi partiler sicili

MADDE 7. — Anayasa Mahkemesince siyasi partiler için bir sicil tutulur. Siyasi partiler sicilinde hangi belge ve bilgilerin bulunacağı ve sicilin nasıl tutulacağı Anayasa Mahkemesi içtüzüğü ile tesbit edilir.

Bu sicil herkese açıktır.

İKİNCİ BÖLÜM

Üyelik ve organlarda görev alma

Partilere üye olamayacak kimseler

MADDE 8. — Türk vatandaşı olmıyanlar, reşit olmıyanlar, kısıtlı olanlar, kesin olarak mahkûm oldukları bir suçtan dolayı Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğine seçilme yeterliğini kaybetmiş olanlar, lise veya eşidi veya daha alt kademedeki öğrenim kurumlarında öğrenci olanlar, memurlar ve Kamu İktisadi Teşebbüslerinin ve özel kanunla veya özel kanunun verdiği yetkiye dayanılarak kurulmuş bankaların ve teşekküllerin yönetim ve denetim işlerinde çalışanlar ve kamu yararına çalışan derneklerden özel gelir kaynakları ve özel imkânları kanunla sağlanmış olanların merkez kurullarında görev alanlar, siyasi partilere üye olamazlar.

Kesin olarak mahkûm oldukları bir suçtan dolayı Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğine seçilme yeterliğini kaybetmiş olanlardan, memnu haklarının iadesine 9 Temmuz 1961 tarihinden önce karar verilmiş olanlar hakkında, yukardaki fıkra hükmü uygulanmaz.

Üniversite öğretim üyeleri ve öğretim üyesi yardımcıları, memurların 1 nci fıkra gereğince tabi olduğu yasaklamanın dışındadır; ancak, bunların siyasi partilerde genel merkezdeki karar ve yönetim görevleri dışında görev almaları mümkün değildir.

Geçici Komisyonun değiştirişi

MADDE 6. — Millet Meclisi metninin 6 ncı maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 7. — Millet Meclisi metninin 7 ncı maddesi aynen kabul edilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

Üyelik ve organlarda görev alma

Partilere üye olamayacak kimseler

MADDE 8. — Türk vatandaşı olmıyanlar, reşit olmıyanlar, kısıtlı olanlar, kesin olarak mahkûm oldukları bir suçtan dolayı Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğine seçilme yeterliğini kaybetmiş olanlar, lise veya eşidi veya daha alt kademedeki öğrenim kurumlarında öğrenci olanlar, memurlar ve Kamu İktisadi Teşebbüslerinin ve özel kanunla veya özel kanunun verdiği yetkiye dayanılarak kurulmuş bankaların ve teşekküllerin yönetim ve denetim işlerinde çalışanlar ve kamu yararına çalışan derneklerden özel gelir kaynakları ve özel imkânları kanunla sağlanmış olanların merkez kurullarında görev alanlar, siyasi partilere üye olamazlar.

Kesin olarak mahkûm oldukları bir suçtan dolayı Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliğine seçilme yeterliğini kaybetmiş olanlardan, memnu haklarının iadesine 9 Temmuz 1961 tarihinden önce karar verilmiş veya 9 Temmuz 1961 tarihinden önce memnu haklarının iadesine hak kazandığı yetkili mahkeme tarafından bu konuda sonradan verilen kesin karar ile tevsik edilmiş bulunanlar hakkında, yukarıdaki fıkra hükmü uygulanmaz.

Üniversite öğretim üyeleri ve öğretim üyesi yardımcıları, memurların 1 ncı fıkraya gereğince tabi olduğu yasaklamanın dışındadır; ancak, bunların siyasi partilerde genel merkezdeki karar ve yönetim görevleri dışında görev almaları mümkün değildir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

Üyeliğe kabul şartları

MADDE 9. — Siyasi parti üyesi olmaya kanuna göre ehil olanların üyeliği kabul şartları siyasi partilerin tüzüklerinde gösterilir. Ancak, üyeliğe kabul edilmeyen bir kimsenin, üyelik dilekçesini reddeden teşkilât kademesinin üstündeki teşkilât kademelerine parti tüzüğünde gösterilen şekilde itiraz hakkı vardır.

Siyasi partiler, üye olma istemlerini, sebep göstermeksizin reddedebilirler;

Siyasi parti tüzüğündeki kabul şartlarında, üyelik için başvuranlar arasında, dil, ırk, cinsiyet, din, mezhep, aile, zümre, sınıf ve meslek farkı gözetilemez.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Merkez Teşkilâtı

Genel Kongre

MADDE 10. — Siyasi partinin en yüksek organı genel kongredir. Genel kongre parti tüzüğünde başka türlü de adlandırılabilir.

Genel kongrenin :

a) Seçilmiş üyeleri : Türkiye Büyük Millet Meclisinin genel oyla seçilen üye tamsayısının iki katından fazla olmamak kaydıyla, parti tüzüğünde gösterilen şekilde ve sayıda il kongrelerince seçilen delegeler; ve

b) Tabii üyeleri : Parti genel başkanı ile parti tüzüğüne göre seçilen merkez organları üyeleri; partinin üyesi olan Bakanlar Kurulu üyeleri ile Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleridir.

Taşdıkları sıfat dolayısıyla genel kongre üyesi olan kimselerin, ayrıca il kongrelerince delegeler olarak seçilmeleri caiz değildir.

Parti tüzüğünde parti genel başkanının genel kongrece seçilmesi öngörülüş ise parti genel başkanını, parti tüzüğünce genel kongrece seçilmesi öngörülüş olan partinin merkez karar, yönetim ve disiplin organları üyelerini gizli oyla seçmek; partinin tüzük ve programında değişiklik yapmak; partinin kesinhesabını kabul ve merkez karar organını ibra etmek yahut kesinhesabı reddetmek; toplumu ve Devleti ilgilendiren konularla kamu faaliyetleri ve parti politikası hakkında genel nitelikte olmak şartıyla temenni kararları veya bağlayıcı kararlar almak; kanunun veya parti tüzüğünün gösterdiği sair hususları karara bağlamak; partinin feshine veya başka bir partiyle birleşmesine ve böylece hukuki varlığı sona erecek, partinin mallarının tasfiye suretine dair kararlar vermek genel kongrenin yetkilerindedir.

Genel kongrenin olağan toplantıları iki yılda bir yapılır. Olağanüstü toplantılar, genel başkanın veya merkez karar organının yahut genel kongre üyelerinden en az beşte birinin yazılı istemi üzerine yapılır.

Partinin kurucuları, ilk genel kongrenin tabii üyeleridir. Parti kurucuları ilk genel kongreyi, partinin tüzel kişilik kazanmasından başlayarak iki yıl içinde toplamak zorundadırlar. Ancak, bu hüküm, parti tüzüğüne göre seçilecek genel kongre delegelerinin kurucuların sayısından az olduğu hallerde uygulanmaz.

Genel kongre ilk toplantısını yapıncaya kadar, genel kongre yetkilerini kurucular kurulu kullanır. Partinin genel başkanı ve merkez karar, yönetim ve disiplin organları üyeleri ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, bu kurulun tabii üyesidirler.

Genel kongrenin toplantı yetersayısı, genel kongre üye tamsayısının salt çoğunluğudur. İlk çağrı üzerine yapılan toplantıda toplantı yetersayısı bulunamıyorsa, ikinci çağrı üzerine yapılacak toplantıda toplantı yetersayısı aranmaz. Genel kongrenin karar yetersayısı, kanunda veya parti tüzüğünde daha büyük bir sayı gösterilmediği hallerde, hazır bulunan üyelerin salt çoğunluğudur.

Geçici Komisyonun değiştirişi

MADDE 9. — Millet Meclisi metninin 9 ncu maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 10. — Millet Meclisi metninin 10 ncu maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

Partinin tüzük ve programında değişiklik yapılmasına dair teklifleri ve toplum ve Devlet düzenini veya kamu faaliyetlerini yahut parti politikasını ilgilendiren konularda karar alınmasına dair teklifleri karara bağlamak için, bunların genel başkan yahut merkez karar veya yönetim organı veya genel kongre üyelerinin en az yirmide biri tarafından ileri sürülmüş olması gerekir. Bu teklifler, genel kongrece seçilecek bir komisyonda görüşüldükten sonra, genel kongre, komisyon raporunu inceler.

Merkez karar organı

MADDE 11. — Siyasi partinin merkez karar organı, parti tüzüğünde gösterilen şekilde kurulur; merkez karar organının üye sayısı onbeşten az olamaz.

Merkez karar organı, iki genel kongre arasında, parti tüzük ve programına ve genel kongre kararlarına uymak şartıyla, partiyi ilgilendiren hususlarda karar almak yetkisine sahiptir. Parti işlerini düzenliyen parti yönetmelikleri de bu organ tarafından yapılır.

Merkez karar organı, zorlayıcı sebepler dolayısıyla genel kongrenin toplanamadığı hallerde, partinin hukukî varlığına son verilmesiyle tüzük ve programının değiştirilmesi dışında bütün kararları alabilir.

Parti tüzüğü, merkez karar organını, aynı zamanda, merkez yönetim organı olarak görevlendirilir veya ayrı bir merkez yönetim organının kurulmasını öngörebilir.

Merkez karar organının, parti tüzüğü ile merkez yönetim organı olarak görevlendirilmediği hallerde, en az altı ayda bir toplanması şarttır. Olağanüstü toplantılar için çağrı, genel başkan tarafından yapılır.

Merkez disiplin organı

MADDE 12. — Siyasi partinin merkez disiplin organı veya organları parti tüzüğünde gösterilen şekilde kurulur. Bu organların üye sayısı yediden az olamaz.

Genel başkan

MADDE 13. — Parti genel başkanı, parti tüzüğüne göre seçilir.

Partiyi temsil yetkisi genel başkana aittir. Parti adına dâva açma yetkisi ve dâvada husumet yetkisi, genel başkana veya ona izafeten bu yetkileri kullanmak üzere parti tüzüğünün göstereceği parti mercilerine aittir.

Parti genel başkanı, merkez karar ve yönetim organlarının tabii başkanıdır.

Parti tüzüğü, genel başkana görevinin yerine getirilmesinde ve yetkilerinin kullanılmasında yardımcılık veya vekillik etmek üzere, genel başkan yardımcısı, genel başkanvekili veya genel sekreter gibi adlarla gerekli gördüğü sayıda yardımcı mercileri öngörebilir. Bunların ne suretle seçileceğini parti tüzüğü gösterir.

Hükümete katılmayan siyasi partiler arasında en fazla milletvekiline sahip olan partinin genel başkanına, ana muhalefet partisi lideri sıfatıyla, (Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği ödenek ve yolluğu da dâhil olmak üzere) Başbakanın aldığı ödenek ve yolluğa eşit ödenek ve yolluk ödenir ve kendisine bir resmî taşıt aracı ayrılır. Ana muhalefet partisi lideri, Devlet protokolünde Başbakanıdan sonra ve diğer Bakanlar Kurulu üyelerinden önce yer alır.

Ana muhalefet partisi liderine ayrılan resmî taşıt aracının seçimlerde kullanılmasında, Başbakanı a ait resmî taşıt aracının seçimlerde kullanılmasına dair kanuni kayıtlamalar uygulanır.

MADDE 11. — Millet Meclisi metninin 11 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 12. — Millet Meclisi metninin 12 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 13. — Parti Genel Başkanı, parti tüzüğüne göre seçilir.

Partiyi temsil yetkisi Genel Başkana aittir. Parti adına dâva açma yetkisi ve dâvada husumet yetkisi, Genel Başkana veya ona izafeten bu yetkileri kullanmak üzere parti tüzüğünün göstereceği parti mercilerine aittir.

Parti Genel Başkanı, merkez karar ve yönetim organlarının tabii başkanıdır.

Parti tüzüğü, Genel Başkana görevinin yerine getirilmesinde ve yetkilerinin kullanılmasında yardımcılık veya vekillik etmek üzere, genel başkan yardımcısı, genel başkanvekili veya genel sekreter gibi adlarla gerekli gördüğü sayıda yardımcı mercileri ön görebilir. Bunların ne suretle seğileceğini parti tüzüğü gösterir.

Hükümete katılmıyan siyasi partiler arasında Millet Meclisinde 45 ten az olmamak üzere en fazla milletvekiline sahibolan partinin genel başkanına, ana muhalefet partisi lideri sıfatiyle, (Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği ödenek ve yolluğu da dâhil olmak üzere) Başbakanın aldığı ödenek ve yolluğa eşit ödenek ve yolluk ödenir ve kendisine bir resmî taşıt aracı ayrılır. Ana muhalefet partisi lideri, Devlet protokolünde Başbakandan sonra ve diğer Bakanlar Kurulu üyelelerinden önce yer alır.

Anamuhalefet partisi liderine ayrılan resmî taşıt aracının seçimlerde kullanılmasında, Başbakana ait resmî taşıt aracının seçimlerde kullanılmasına dair kanuni kayıtlamalar uygulanır.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

Merkezdeki diğer organlar

MADDE 14. — Parti tüzüğü, merkez denetçiliği gibi başka merkez organları ve mercileri de kurabilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İl ve ilçe teşkilâtı

İl teşkilâtı

MADDE 15. — 1. İl kongresi, sayısı binden fazla olmamak üzere, parti tüzüğüne göre ilçe kongrelerince seçilen delegelerden kuruludur. İl başkanıyla il yönetim ve disiplin kurulları üyeleri, il kongresinin tabii üyeleridir; ancak, geçici il yönetim kurulu üyelerine tabii üyelik hakkı tanınmaz.

Partili Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, il kongrelerine delege seçilemezler.

İl kongresi, iki yıldan fazla olmamak üzere, parti tüzüğünün göstereceği süreler içinde toplanır.

2. İl yönetim kurulu, il başkanının başkanlığında olmak üzere, parti tüzüğünün göstereceği sayıda - il başkanı dâhil - yedi ilâ onbeş üyeden kurulur.

İl yönetim kurulunun il kongresince nasıl seçileceği, merkez yönetim organınca ne gibi hallerde ve nasıl işten el çektirileceği ve geçici yönetim organının nasıl kurulacağı parti tüzüğünde gösterilir. İşten el çektirme kararının il yönetim kuruluna bildirilmesinden başlayarak üç ay içinde il kongresi toplanarak yeni daimî il yönetim kurulunu seçer. Bu süre içerisinde il kongresi için yeni delegeler seçilmiş değilse, kongre eski delegelerle toplanır.

3. İl teşkilâtı arasında bir il disiplin kurulu bulunur. İl başkanıyla il disiplin kurulunun, nasıl seçileceği ve il disiplin kurulunun üye sayısı, parti tüzüğünde gösterilir.

4. Bu maddede yazılı kurulların görev ve yetkileri, parti tüzüğünde belirtilir.

İlçe teşkilâtı

MADDE 16. — 1. İlçe kongresi, ilçe çevresindeki muhtarlık bölgelerinde partiye kayıtlı bulunan parti üyelerinin parti tüzüğü ile düzenlenen şekilde seçtikleri sayısı altı yüzü aşmayan delegelerden kuruludur. İlçe başkanı ile ilçe yönetim kurulu ve - varsa - ilçe disiplin kurulu üyeleri, ilçe kongresinin tabii üyeleridir; ancak, geçici ilçe yönetim kurulu üyelerine tabii üyelik hakkı tanınmaz.

Partili Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ilçe kongrelerine delege seçilemezler.

İlçe kongresi, iki yıldan fazla olmamak üzere, parti tüzüğünün göstereceği süreler içinde toplanır.

2. İlçe yönetim kurulu, ilçe başkanının başkanlığında olmak üzere - ilçe başkanı dâhil - beş ilâ onbir üyeden kurulur.

İlçe yönetim kurulunun ilçe kongresinde nasıl seçileceği, il yönetim kurulunca veya merkez yönetim organınca ne gibi hallerde ve nasıl işten el çektirilileceği ve geçici yönetim kurulunun nasıl kurulacağı, parti tüzüğünde gösterilir. İşten el çektirme kararının ilçe yönetim kuruluna bildirilmesinden başlayarak üç ay içinde ilçe kongresi toplanarak yeni daimî ilçe yönetim kurulunu seçer. Bu süre içerisinde ilçe kongresi için yeni delegeler seçilmiş değilse, kongre eski delegelerle toplanır.

3. İlçe başkanının seçimi ve ilçe teşkilâtı kurullarının görev ve yetkileri, parti tüzüğünde gösterilir.

4. Siyasi partilerin illerin merkez ilçelerinde teşkilât kurmaları, kanunların uygulanması bakımından zorunlu sayılamaz.

Geçici Komisyonun değiştirilişi

MADDE 14. — Millet Meclisi metninin 14 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İl ve ilçe teşkilâtı

İl teşkilâtı

MADDE 15. — 1. İl kongresi, sayısı binden fazla olmamak üzere, parti tüzüğüne göre ilçe kongrelerince seçilen delegelerden kuruludur. Partili, o seçim çevresinin Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ile il yönetim ve disiplin kurulları başkan ve üyeleri, il kongresinin tabii üyeleridir; ancak, geçici il yönetim kurulu üyelerine tabii üyelik hakkı tanınmaz.

İl kongresi, iki yıldan fazla olmamak üzere, parti tüzüğüne göre göstereceği süreler içinde toplanır.

2. İl yönetim kurulu, il başkanının başkanlığında olmak üzere, parti tüzüğüne göre göstereceği sayıda - il başkanı dâhil - yedi ilâ onbeş üyeden kurulur.

İl yönetim kurulunun il kongresince nasıl seçileceği, merkez yönetim organınca ne gibi hallerde ve nasıl isten el çektirileceği ve geçici yönetim organlarının nasıl kurulacağı parti tüzüğüne gösterilir. İsten el çektirme kararının il yönetim kuruluna bildirilmesinden başlayarak birbuçuk ay içinde il kongresi toplanarak yeni daimî il yönetim kurulunu seçer. Bu süre içerisinde il kongresi için yeni delegeler seçilmiş değilse, kongre eski delegelerle toplanır.

3. İl teşkilâtı arasında bir il disiplin kurulu bulunur. İl başkanıyla il disiplin kurulunun, nasıl seçileceği ve il disiplin kurulunun üye sayısı, parti tüzüğüne gösterilir.

4. Bu maddede yazılı kurulların görev ve yetkileri, parti tüzüğüne belirtilir.

İlçe teşkilâtı

MADDE 16. — 1. İlçe kongresi, ilçe çevresindeki muhtarlık bölgelerinde partiyeye kavıtlı bulunan parti üyelerinin parti tüzüğü ile düzenlenen şekilde seçtikleri sayısı altı yüzü aşmayan delegelerden kuruludur. O seçim çevresi partili Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ile ilçe yönetim ve disiplin kurulu başkan ve üyeleri, ilçe kongresinin tabii üyeleridir; ancak, geçici ilçe yönetim kurulu üyelerine tabii üyelik hakkı tanınmaz.

İlçe kongresi, iki yıldan fazla olmamak üzere, parti tüzüğüne göre göstereceği süreler içinde toplanır.

2. İlçe yönetim kurulu, ilçe başkanının başkanlığında olmak üzere - ilçe başkanı dâhil - beş ilâ onbir üyeden kurulur.

İlçe yönetim kurulunun ilçe kongresinde nasıl seçileceği, il yönetim kurulunca veya merkez yönetim organınca ne gibi hallerde ve nasıl isten el çektirileceği ve geçici yönetim kurulunun nasıl kurulacağı, parti tüzüğüne gösterilir. İsten el çektirme kararının ilçe yönetim kuruluna bildirilmesinden başlayarak birbuçuk ay içinde ilçe kongresi toplanarak yeni daimî ilçe yönetim kurulunu seçer. Bu süre içerisinde ilçe kongresi için yeni delegeler seçilmiş değilse kongre eski delegelerle toplanır.

3. İlçe başkanının seçimi ve ilçe teşkilâtı kurullarının görev ve yetkileri, parti tüzüğüne gösterilir.

4. Siyasi partilerin illerin merkez ilçelerinde teşkilât kurmaları, kanunların uygulanması bakımından zorunlu sayılamaz.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

Muhtarlık bölgelerindeki parti görevlileri

MADDE 17. — Köy veya mahalle muhtarlık bölgelerinde partiye kayıtlı bulunan parti üyeleri, parti tüzüğü öngörmüşse, muhtarlık bölgesindeki parti işlerinin yürütülmesi için, bir parti görevlisi ile bir de yedeğini, parti tüzüğüne göre seçerler.

Siyasi partiler, yukardaki fıkrada öngörülen parti görevlisinden başka, bucaklarda ve köy veya mahalle muhtarlık bölgelerinde her hangi bir ad altında teşkilât kuramazlar.

BESİNCİ BÖLÜM

Meclis grupları

Grup kurma hakkı

MADDE 18. — Türkiye Büyük Millet Meclisinde en az on üyeye sahibolan siyasi partiler, Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısında;

En az on Cumhuriyet Senatosu üyesine sahibolan siyasi partiler, Cumhuriyet Senatosunda;

En az on milletvekiline sahibolan siyasi partiler, Millet Meclisinde siyasi parti grubu kurma hakkına sahiptirler.

Bir siyasi partinin grup kurduğu, o partinin genel başkanlığı tarafından ilgili yasama meclisinin başkanlığına yazıyla bildirilir. Bu yazıya parti grubunun içyönetmeliğinin eklenmesi lâzımdır.

Grup içyönetmeliği

MADDE 19. — Bir partinin grup içyönetmeliği, grubun ilk kuruluşunda partinin merkez karar organı tarafından yapılır. İçyönetmelik, daha sonra, ancak Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu tarafından değiştirilebilir.

İçyönetmelikte, partinin yasama meclislerindeki gruplarının aynı partinin organları olarak ahenk ve iş birliği içinde çalışmasını sağlayıcı tedbirler hükme bağlanır.

Bir partinin grup içyönetmeliğinin parti tüzük veya programına aykırı olduğu merkez karar organınca ileri sürülür ve bu iddia grupça dikkate alınmazsa genel kongre, delege tamsayısının salt çoğunluğunun oyu ile parti tüzüğü veya programına aykırı hükümleri iptal eder.

Grup genel kurulu

MADDE 20. — Bir siyasi partinin bir yasama meclisindeki grubunun genel kurulu, o mecliste üyelerinden kuruludur.

Bir siyasi partinin mensubu olan Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri o partinin Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu genel kurulunu teşkil ederler.

Yasama meclisleri başkan ve başkanvekilleri, üyesi buldukları siyasi parti gruplarının toplantılarına katılamazlar.

Grup yönetim ve disiplin organları

MADDE 21. — 1. Grupların yönetim organlarının kuruluşu, görev ve yetkileri, parti tüzüğüne uygun olarak grup içyönetmeliğinde belirtilir.

2. Grupların disiplin organlarının hangi hallerde merkez disiplin organları ile bir arada çalışacakları, parti tüzüğünde belirtilir.

Geçici Komisyonun değitirişi

MADDE 17. — Millet Meclisi metninin 17 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Meclis grupları

Grup kurma hakkı

MADDE 18. — Türkiye Büyük Millet Meclisinde en az on üyeye sahibolan siyasi partiler, Türkiye Büyük Millet Meclisi birleşik toplantısında;

En az on Cumhuriyet Senatosu üyesine sahibolan siyasi partiler, Cumhuriyet Senatosunda;

En az on milletvekiline sahibolan siyasi partiler, Millet Meclisinde siyasi parti grupu kurma hakkına sahiptirler.

Bir siyasi partinin grup kurduğu, o partinin genel başkanlığı tarafından ilgili yasama meclisinin başkanlığına yazı ile bildirilir. Bu yazıya parti grupunun iç yönetmeliğinin eklenmesi lâzımdır.

Hiçbir siyasi partiye mensubolmayan üyeler de, Anayasanın munhasıran siyasi parti gruplarına tanıdığı haklara sahibolmamak şartıyla, kendi aralarında gruplar kurabilirler. Bu grupların üye sayısı da ondan az olamaz.

MADDE 19. — Millet Meclisi metninin 19 ncu maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 20. — Millet Meclisi metninin 20 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 21. — Millet Meclisi metninin 21 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

Grup başkanı

MADDE 22. — Partinin Genel Başkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi ise, Türkiye Büyük Millet Meclisi Grubunun ve üyesi bulunduğu yasama meclisindeki grubun da başkanıdır.

Partinin Genel Başkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi değilse, grup başkanlıkları konusu, parti tüzüğüne uygun olarak grup idyonetmeliği ile düzenlenir.

Diğer grup organları

MADDE 23. — Parti tüzüğü veya grup idyonetmeliği, grup denetçilikleri gibi organlar ve merciler kurulmasını da öngörebilir.

Seçimlerde gizli oy

MADDE 24. — Grup genel kurullarında yapılacak seçimler gizli oyla olur.

Grup ve Hükümet ilişkileri

MADDE 25. — Parti tüzüğünde veya grup idyonetmeliğinde Bakanlar Kuruluna yahut bir Bakanlar Kurulu üyesine Millet Meclisinde veya grupta güven veya güvensizlik oyu verilmesi konusunda karar alma yetkisini Millet Meclisi Grubu Genel Kurulundan gayri bir parti organı veya merciine bırakan hüküm bulunmaz.

Hükümete katılacak Bakanlar Kurulu üyelerinin parti gruplarında ve diğer parti organlarında seçim yoluyla tesbiti mümkün değildir.

Grup kuramıyan partilerin disiplini

MADDE 26. — Grup kurma hakkına sahibolmıyan siyasi partilerin yasama meclislerinde parti disiplinini nasıl sağhyacakları, partinin merkez karar organınca düzenlenir.

Gruplarla diğer parti organları arasında işbirliği

MADDE 27. — Siyasi parti gruplarının merkez karar ve yönetim organları ile âhenk içinde çalışmalarını sağlayıcı tedbirler, parti tüzüğünde hükme bağlanır.

ALTINCI BÖLÜM

Mahallî idareler meclislerinde gruplar

Partinin il genel meclisi grubu

MADDE 28. — Partili il genel meclisi üyelerinin kuracakları gruplar ve bunların kurulları, parti tüzüğüne göre merkez karar organınca tesbit edilir.

Partinin belediye meclisi grubu

MADDE 29. — Partili belediye meclisi üyelerinin kuracakları gruplar ve bunların kurulları, parti tüzüğüne göre merkez karar organınca tesbit edilir.

Partili bedeliye başkanı bu grubun tabii üyesidir. Ancak, partili belediye başkanı bu grubun karariyle bağlı olmaz.

MADDE 22. — Millet Meclisi metninin 22 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 23. — Millet Meclisi metninin 23 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 24. — Millet Meclisi metninin 24 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 25. — Millet Meclisi metninin 25 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 26. — Millet Meclisi metninin 26 ncı maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 27. — Millet Meclisi metninin 27 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 28. — Millet Meclisi metninin 28 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 29. — Millet Meclisi metninin 29 ncu maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

YEDİNCİ BÖLÜM

Adayların tesbiti

Il yoklamaları

MADDE 30. — Siyasi partiler, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelikleri için yapılacak seçimlerde gösterecekleri adayları, parti tüzük ve yönetmeliklerine göre tesbit edecekleri üyelerinin katılımıyla seçim kurullarının denetiminde yapılacak bir önseçim sonucunda seçerler.

Merkez yoklaması

MADDE 31. — Siyasi partilerin Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelikleri seçimleri için kanun gereğince gösterecekleri adayların yüzde beşi, parti tüzüğüne göre, merkez karar organı veya merkez yönetim organı ve yahut merkez yoklama kurulunca tesbit edilir.

Parti tüzüğü merkez yoklama kurulunu öngörmüşse, bu kurul, partinin teşkilâtı olan her ilden parti tüzüğü gereğince seçilecek birer delege ile merkez karar ve yönetim organları ve Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu yönetim kurulu üyelerinden kuruludur.

Bu adayların hangi seçim çevrelerine ait aday listelerinde yer alacakları, parti tüzüğünde veya genel kongrece alınacak kararda belirtilen esaslara göre tesbit edilir. Bu adayları gösteren organ veya kurul, bunların söz konusu listelerde kaçınıcı sırada bulunacaklarını serbestçe tesbit eder. Bu fıkradaki işlemler tamamlanmadan önce, ilgili il yönetim kurulunun istişari mütalâası alınır.

Bir seçim çevresinde partinin göstermesi gereken aday sayısından az istekli bulunması halinde, adaylar, 1 nci fıkrada yazılı organ veya kurulca tesbit edilebilir.

Her hangi bir sebeple önseçimlerde tamamlanamayan aday sayısı kadar aday veya önseçim suretiyle kanunda gösterilen süre içerisinde Yüksek Seçim Kuruluna bildirilmesine imkân olmayıyan sayıda aday, 1 nci fıkrada yazılı organ veya kurulca gösterilir.

Parti tüzüğü bir merkez yoklama kurulunu öngörmüşse, bu kurul, yetkilerinin kullanılmasını merkez karar veya yönetim organına devredebilir.

Önseçimde uygulanacak kurallar

MADDE 32. — 30 ncu maddede söz konusu önseçimlerde 26 Nisan 1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen kütükleri hakkındaki Kanunun 2 nci maddesinin 2 ilâ 4 ncü fıkraları, 3, 7 ilâ 9, 14 ilâ 19 ncu maddeleri, 20 nci maddesinin 1 ve 7 nci bendleri, 25 ilâ 27 nci maddeleri, 67 ilâ 69 ncu maddeleri, 76, 86 ilâ 89 ncu maddeleri, 92, 96 ilâ 99, 101, 102, 104, 109, 111 ilâ 118, 120, 121, 129 ilâ 139, 152 ilâ 154, 156, 158 ilâ 169, 172 ilâ 175, 177 ilâ 185 nci maddeleri ile 24 Mayıs 1961 tarihli ve 304 sayılı Cumhuriyet Senatosu üyelerinin seçimi Kanununun 11 nci maddesi uygulanır.

26 Nisan 1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkındaki Kanunun 71 nci maddesinin 1 ilâ 4 ncü bendleri, 75, 77, 82 ilâ 85, 90, 93, 95 ve 106 nci maddeleri, ilçe seçim kurullarınca, işbu maddede söz konusu önseçimlerde uygulanır. Aynı kanunun 147 ve 148 nci maddeleriyle 9 ncu geçici maddesi hükümleri, işbu maddede söz konusu önseçimlerde kullanılacak parti seçmen kütükleri hakkında uygulanır.

Önseçim ve merkez yoklaması adaylığı

MADDE 33. — Bir önseçim veya merkez yoklamasında aday olabilmek için, adaylığı kazandığı takdirde katılacağı seçimde seçilebilme ve aday olma yeterliğine sahip bulunmak gereklidir.

Aynı kimse, önseçim ve merkez yoklamasında değişik siyasi partilerde aday olamaz. Çeşitli

Geçici Komisyonun değiştirişi

MADDE 30. — Millet Meclisi metninin 30 ncu maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 31. — Millet Meclisi metninin 31 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 32. — Millet Meclisi metninin 32 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

Önseçim ve merkez yoklaması adaylığı

MADDE 33. — Bir önseçim veya merkez yoklamasında aday olabilmek için, adaylığı kazandığı takdirde katılacağı seçimde seçilebilme ve aday olma yeterliğine sahip bulunmak gereklidir.

Aynı kimse, önseçim ve merkez yoklamasında değişik siyasi partilerde aday olamaz. Çeşitli si-

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

siyasi partilerden önseçim adayı olan bir kimse için, Yüksek Seçim Kurulu parti genel başkanlıklarından başvurma evrakını isteyerek inceler. Bu inceleme sonucunda, söz konusu adayın birden fazla siyasi partiye adaylık için başvurduğu anlaşılırsa, bu kimsenin başvurduğu bütün siyasi partilerle ilgili olarak adaylığı ve parti üyeliği son bulur.

İl ve ilçe yönetim kurulları başkan ve üyeleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelikleri seçimleriyle ilgili önseçimlerde görev yaptıkları seçim çevresinde ve merkez yoklamasında aday olabilmek için, önseçim gününden doksan gün önce bu görevlerinden çekilmek zorundadırlar.

Siyasi partilerin genel başkanlıkları, bir önseçimde kendi partilerinden aday olanların listesini, seçim çevrelerini de belirterek, Yüksek Seçim Kuruluna bildirirler. Bu bildirin, kanuna göre önseçimin yapılacağı günden en az beş gün önce saat 17.00 ye kadar bir alındı belgesiyle Yüksek Seçim Kuruluna verilmiş olması şarttır. Bu bildiriden sonra adaylıktan çekilme, önseçim sonuna kadar dikkate alınmaz. Ancak, bu gibiler, önseçim sonunda aday seçilmiş iseler, çekilmeleri hüküm ifade eder ve onların yerlerine sırada daha sonra gelenler aday seçilmiş sayılırlar. Ölüm halinde de aynı hüküm uygulanır.

Adaylık şartları

MADDE 34. — Belli bir seçimle ilgili önseçim veya yoklamada aday olmak, aynı zamanda yapılacak başka bir seçimle ilgili önseçim veya yoklamada aday olmayı engellemez.

Belli bir seçim için bir seçim çevresindeki önseçimde veya merkez yoklamasında aday olan kimse, ancak diğer bir tek seçim çevresindeki önseçimde aday olabilir.

İlçe seçim kurulu

MADDE 35. — Önseçimlerle ilgili işlemleri yapacak olan ilçe seçim kurulları, 26 Nisan 1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkındaki Kanunun 18 nci maddesiyle 19 ncu maddesinin 2 nci bendi uyarınca kurulur. İlçe seçim kurulunun belli bir partinin önseçimiyle ilgili olarak yaptığı görüşme ve oylamalara, kurul üyesi sıfatıyla, o partinin ilçe yönetim kurulunun göstereceği iki parti temsilcisi de katılırlar.

30 ncu madde gereğince yapılacak önseçimlerde o seçim çevresinde seçime katılacağı Yüksek Seçim Kurulu tarafından ilân edilmiş olan siyasi partilerin her biri için ayrı bir sandık ve kapalı hücre bulundurulur. Önseçimin yapılacağı gün ve yer ilçe seçim kurulunca tesbit edilerek mütat vasıtalarla ilân olunur ve ilgili siyasi partilere duyurulur.

Önseçim bizzat ilçe seçim kurulunca yapılır.

Parti seçmen kütüğü

MADDE 36. — Siyasi partiler kendi tüzük ve yönetmeliklerine göre, önseçime katılacaklara ait seçmen kütüklerini önseçimden bir ay önce düzenleyip ilçe seçim kurullarına bildirmeye zorludurlar.

Bu kütükler ilçe seçim kurulları tarafından ilçe seçim kurulu başkanlığının kapısına asılarak yedi gün süreyle ilân olunur. Kütüklere, ilgili parti üyeleri tarafından yazıyla itiraz edilebilir. İtirazlar, ilçe seçim kurulu tarafından, parti tüzük ve yönetmelikleri çerçevesi içerisinde incelenir; itiraz, üç gün içinde karara bağlanır; itiraz yerinde görülürse kütük düzeltilir; itiraz yerinde değilse reddolunur. Bu itirazların kabul veya reddine dair ilçe seçim kurulu kararları kesindir. İtirazların kabulü ile boş kalan yerlere başkaları ikame edilmez.

Geçici Komisyonun değiştirişi

yasi partilerden önseçim adayı olan bir kimse için, Yüksek Seçim Kurulu parti genel başkanlıklarından başvurma evrakını isteyerek inceler. Bu inceleme sonucunda, söz konusu adayın birden fazla siyasi partiye adaylık için başvurduğu anlaşılırsa, bu kimsenin başvurduğu bütün siyasi partilerle ilgili olarak adaylığı ve parti üyeliği son bulur.

İl ve ilçe yönetim kurulları başkan ve üyeleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelikleri seçimleriyle ilgili önseçimlerde görev yaptıkları seçim çevresinde aday olabilmek için, önseçim gününden doksan gün önce bu görevlerinden çekilmek zorundadırlar.

Siyasi partilerin genel başkanlıkları, bir önseçimde kendi partilerinden aday olanların listesini, seçim çevrelerini de belirterek, Yüksek Seçim Kuruluna bildirirler. Bu bildirin, kanuna göre önseçimin yapılacağı günden en az beş gün önce saat onyediyeye kadar bir alındı belgesiyle Yüksek Seçim Kuruluna verilmiş olması şarttır. Bu bildirden sonra adaylıktan çekilme, önseçim sonuna kadar dikkate alınmaz. Ancak, bu gibiler, önseçim sonunda aday seçilmiş iseler, çekilmeleri hüküm ifade eder ve onların yerlerine sırada daha sonra gelenler aday seçilmiş sayılırlar. Ölüm halinde de aynı hüküm uygulanır.

MADDE 34. — Millet Meclisi metninin 34 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 35. — Millet Meclisi metninin 35 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

Parti seçmen kütüğü

MADDE 36. — Siyasi partiler kendi tüzük ve yönetmeliklerine göre, önseçime katılacaklara ait seçmen kütüklerini önseçimden otuz gün önce düzenleyip ilçe seçim kurullarına bildirmeye zorunludurlar.

Bu kütükler ilçe seçim kurulları tarafından ilçe seçim kurulu başkanlığının ve ilgili partiler ilçe yönetim kurulu başkanlıkları kapılarına asılarak yedi gün süre ile ilân olunur. Kütüklere, ilgili parti üyeleri tarafından yazı ile itiraz edilebilir. İtirazlar, ilçe seçim kurulu tarafından, parti tüzük ve yönetmelikleri çerçevesi içerisinde incelenir; itiraz, üç gün içinde karara bağlanır; itiraz yerinde görülürse kütük düzeltilir; itiraz yerinde değilse reddolunur. Bu itirazların kabul veya reddine dair ilçe seçim kurulu kararları kosindir. İtirazların kabulü ile boş kalan yerlere başkaları ikame edilmez.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

Kesinleşen kütükler ilgili partinin ilçe yönetim kuruluna bildirilir.

Önseçim için değişik partilere aid olmak üzere düzenlenen kesinleşmiş parti seçmen kütüklerinde aynı isimlere raslandığı takdirde, o kimse, hangi partiyi tercih ettiğini ilçe seçim kuruluna yazıyla bildirir. Bu bildiriye bulunan kimsenin tercih etmediği siyasi partilerle ilgisi kesilmiş olur ve durum ilgili partilerin ilçe yönetim kurullarına ilçe seçim kurulunca bildirilir. 2 nci fıkrada yazılı süre içerisinde yazılı başvurma yapılmazsa, bu kimsenin adı yazılı olduğu bütün partilere ait seçmen kütüklerinden silinir ve bu partilerin hepsinde üyelik sıfatı kalkar ve durum ilgili partilerin ilçe yönetim kurullarına ilçe seçim kurulunca bildirilir.

Önseçimde propaganda kayıtlaması

MADDE 37. — Önseçimlere katılan adaylar için propaganda yapmak amacıyla açık hava toplantıları ve - örf ve âdete göre sohbet toplantısı sayılanlar hariç - kapalı salon toplantıları tertip lenemez; duvar ilânı, el ilânı ve diğer nevi matbualarla propaganda yapılamaz.

İl seçim kurulu, her bir siyasi parti için, adayların veya partilerin vereceği yazılı bilgileri esas alarak, adayların meslek veya sanat hayatlarındaki derece, başarı ve eserlerini ve memleket ve partiye hizmetlerini gösterir ve vesikalık fotoğraflarını taşıyan matbualar bastırır. Adayların soyadı alfabe sırasına göre düzenlenecek olan bu matbualar adaylara eşit sayıda dağıtılır ve sandık başlarına asılır.

Adaylar, mensuboldukları partinin programı, genel kongresinin ve yetkili merkez organlarının kararları ile partinin seçim bildirisi dışında millî, mahallî yahut meslekî çapta her hangi bir vaitte bulunmazlar.

Müşahitler

MADDE 38. — Önseçim sırasında siyasi partilerin birer müşahidi kendi partilerine ait sandık başı işlemlerini takibetmek üzere hazır bulunabilirler. Önseçimde aday olanlar müşahit sıfatıyla sandık başında bulunamazlar.

Kuruldaki parti temsilcisinin görevini yerine getirmemesi

MADDE 39. — Önseçim günü oy verilmesine başlanmazdan önce veya oy verme sırasın da ilçe seçim kuruluna dâhil siyasi parti temsilcisi görevini yapmazsa, ceza hükümleri saklı kalmak üzere, yerine, siyasi partinin sıradaki yedek temsilcisi getirilir. Bu da mümkün olmazsa, bu cihet tutanağa geçirilir ve eksikler o ilçe seçim kurulunda sandık alanı çerçevesinde parti seçmeni yeterliğine sahip ve okur - yazar olanlar arasından ilçe seçim kurulu başkanının seçeceği kimseyle tamamlanır.

Oy puslası

MADDE 40. — 1. Her ilçe seçim kurulu, sandık başında Yüksek Seçim Kurulunca bastırılmış özel filigranlı oy puslası bulundurur. Bu puslanın üzerinde, purlaya yazılması zorunlu aday sayısına eşit adedde sıra numarası alt alta basılmış olur.

Partili seçmenlerin, aday adlarını bu sıra numaralarının hizasına bizzat el yazısıyla yazmaları şarttır.

Parti seçmeninin okuma - yazma bilmediğinin ilçe seçim kurulu başkanı veya görevlendireceği partili olmıyan kurul üyesi tarafından tesbit edilmesi takdirinde, kurul başkanı veya görevlendireceği partili olmıyan kurul üyesi, partili seçmenin istediği ve aynı partinin mensubu bir şahısla; partili seçmen böyle bir kimseyi gösterememişse, o partinin kuruldaki asıl veya yedek temsilcilerinden biri veya onlar da yoksa partinin müşahidi ile birlikte kapalı hücreye girerler. Kurul baş-

Geçici Komisyonun değiştirilişi

Kesinleşen kütükler ilgili partinin ilçe yönetim kuruluna bildirilir.

Önseçim için değişik partilere aid olmak üzere düzenlenen kesinleşmiş parti seçmen kütüklerinde aynı isimlere raslandığı ve bu kimsenin birden fazla siyasi partinin üyesi olduğu tesbit edildiği takdirde bu kimsenin adı, yazılı olduğu bütün partilere ait seçmen kütüklerinden silinir ve bu partilerin hepsinden üyelik sıfatı kalkar ve durum ilgili partilerin ilçe yönetim kurullarına, ilçe seçim kurulunca bildirilir.

Önseçimde propaganda kayıtlaması

MADDE 37. — Önseçimlere katılan adaylar için propaganda yapmak amacı ile açık hava toplantıları ve - örf ve âdete göre sohbet toplantısı sayılanlar hariç - kapalı salon toplantıları tertiplemez; duvar ilânı, el ilânı ve diğer nevi matbualarla propaganda yapılamaz.

İl seçim kurulu, her bir siyasi parti için, adayların veya partilerin vereceği yazılı bilgileri esas alarak, adayların meslek veya sanat hayatlarındaki derece, başarı ve eserlerini ve memlekete ve partiye hizmetlerini gösterir ve vesikalık fotoğraflarını taşıyan matbualar bastırır. Adayların soyadı alfabe sırasına göre düzenlenecek olan bu matbualar adaylara eşit sayıda dağıtılır ve sandık başlarına asılır.

Adaylar, mensuboldukları partinin programı, genel kongresinin ve yetkili merkez organlarının kararları ile partinin seçim bildirisi dışında millî, mahallî yahut meslekî çapta her hangi bir vaitte bulunamazlar ve Türkçeden başka dil ve yazı kullanamazlar.

Müşahitler

MADDE 38. — Millet Meclisi metninin 38 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 39. — Millet Meclisi metninin 39 ncu maddesi aynen kabul edilmiştir.

Oy puslası

MADDE 40. — 1. Her ilçe seçim kurulu, sandık başında Yüksek Seçim Kurulunca bastırılmış özel filigranlı oy puslası bulundurur. Bu puslanın üzerinde, puslaya yazılması zorunlu aday sayısına eşit adedde sıra numarası alt alta basılmış olur.

Partili seçmenlerin, aday adlarını bu sıra numaralarının hizasına bizzat el yazısıyla yazmaları şarttır.

Parti seçmeninin okuma - yazma bilmediğinin ilçe seçim kurulu başkanı veya görevlendireceği partili olmyan kurul üyesi tarafından tesbit edilmesi takdirinde, kurul başkanı veya görevlendireceği partili olmyan kurul üyesi, partili seçmenin istediği ve aynı partinin mensubu bir şahısla; partili seçmen böyle bir kimseyi gösterememişse, o partinin kuruldaki asıl veya yedek temsilcilerinden biri veya onlar da yoksa partinin müşahidi ile birlikte kapalı hücreye girerler. Kurul

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

kani veya görevlendirmiş olduğu kurulun partili olmıyan üyesi, önce, soyadlarının alfabetik sırasına göre düzenlenen listeyi partili seçmene tam olarak okur ve ondan sonra partili seçmenin sözle ifade edeceği adayın adını yine adayın sözle ifade edeceği sıra numarasının hizasına el yazısıyla yazar ve puslanın altına imzalar. Partili seçmen, üzerinde aday adlarının yazılı olduğu bir listeyi kurul başkanına veya görevlendirmiş olduğu partili olmıyan kurul üyesine yahut kuruldaki parti temsilcisine veyahut parti müşahidine vermek suretiyle, orada yazılı adların oy puslasına yazılmasını isterse, bu istek reddedilir.

Sandık başına gelen parti seçmenine, ilçe seçim kurulu başkanı veya görevlendireceği kurul üyesi, özel filigranlı oy puslasını, ilçe seçim kurulu başkanlığının mührü ile mühürledikten sonra verir.

2. Belli bir seçim çevresinde gösterilmesi gereken aday sayısından merkez yoklamasıyla gösterilecek aday sayısının düşülmesiyle bulunacak sayının yarısından bir fazlası miktarınca aday adının oy puslasına yazılması şarttır.

Özel filigranlı oy puslalarında gösterilen sayıdan daha az aday sayısının yazılı olduğu puslalar muteber değildir.

Özel filigranlı oy puslalarındaki sıra numaralarının hizasına yazılmış olmıyan fazla aday adları ve aynı hizaya birden fazla yazılmış olan fazla aday adlarından ilk yazılı olandan sonra gelenler, hesaba katılmaz.

Bu bendin yukardaki fıkraları gereğince o seçim çevresinde oy puslasına yazılması zorunlu bulunan sayıya eşit sayıda önseçim adayı bulunması veya bu sayıdan az önseçim adayı bulunması takdirinde oy puslasına, yukardaki fıkralar gereğince yazılması gerekenden bir eksigine eşit sayıda aday adı yazılır.

Kurulca okunamıyan adlar hesaba katılmaz; ancak, bu takdirde, oy puslası, gerektiğinden daha az sayıda ad ihtiva eden pusla gibi işlem görmez.

Kimliğin tesbiti

MADDE 41. — Oy vermek o önseçime katılmaya yetkili olduğunu belirten parti belgesinin gösterilmesiyle mümkündür. Bu belgeyi gösteremiyenlerden yahut belgenin sahibi olduğunda tereddüt edilenlerden parti hüviyet cüzdanı veya o da yoksa nüfus hüviyet cüzdanı istenebilir. Ancak, ilçe seçim kurulu başkanıyla ilgili siyasi partinin bu kuruldaki temsilcileri seçmenin kimliğinde ittifak ettikleri veyahut kendilerince tanınan o partiye mensup iki seçmen marifetiyle seçmenin kimliğini tesbit ettikleri takdirde, parti seçmen kütüğünde adı bulunan seçmen oy kullanabilir. Bu suretle oy veren seçmenin imzasının yanına tanıklık yapanların adları ve kimlikleri yazılır ve kendilerine imzalatılır.

Oy vermeden önceki işler

MADDE 42. — İlçe seçim kurulu önüne gelen seçmen önseçime katılmaya yetkili olduğunu gösterir parti belgesini başkana verir veya seçmen sıra numarasını başkana söyliyerek kimliğini ispat eder. Daha sonra, 26 Nisan 1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkındaki Kanununun 91 nci maddesinin 2 ilâ 4 ncü fıkraları hükümleri uygulanır.

Zarfların açılması

MADDE 43. — İlçe seçim kurulu başkanı, sayım ve döküm işlerine başlamadan önce, sayım ve döküm cetvellerinin boş ve yazısız olduğunu hazır bulunanlara gösterir.

Geçici Komisyonun değiştirişi

başkanı veya görevlendirmiş olduğu kurulun partili olmıyan üyesi, önce, soyadlarını alfabetik sırasına göre düzenlenen listeyi partili seçmene tam olarak okur ve ondan sonra partili seçmenin sözle ifade edeceği adayın adını yine adayın sözle ifade edeceği sıra numarasının hizasına el yazısıyla yazar ve puslanın altını imzalar. Partili seçmen, üzerinde aday adlarının yazılı olduğu bir listeyi kurul başkanına veya görevlendirmiş olduğu partili olmıyan kurul üyesine yahut kuruldaki parti temsilcisine veyahut parti müşahidine vermek suretiyle, orada yazılı adların oy puslasına yazılmasını isterse, bu istek reddedilir.

Sandık başına gelen parti seçmenine, ilçe seçim kurulu başkanı veya görevlendireceği kurul üyesi, özel filigranlı oy puslasını, ilçe seçim kurulu başkanlığının mührü ile mühürlenildikten sonra verir.

2. Belli bir seçim çevresinde gösterilmesi gereken aday sayısından merkez yoklaması ile gösterilecek aday sayısının düşülmesiyle bulunacak sayının yarısından bir fazlası miktarınca aday adının oy puslasına yazılması şarttır. şu kadar ki, o seçim çevresinde aday sayısı iki olduğu takdirde bir aday adı yazmak mümkündür.

Özel filigranlı oy puslalarında gösterilen sayıdan daha az aday sayısının yazılı olduğu puslalar muteber değildir.

Özel filigranlı oy puslalarındaki sıra numaralarının hizasına yazılmış olmıyan fazla aday adları ve aynı hizaya birden fazla yazılmış olan fazla aday adlarından ilk yazılı olanından sonra gelenler, hesaba katılmaz.

Bu bendin yukardaki fıkraları gereğince o seçim çevresinde oy puslasına yazılması zorunlu bulunan sayıya eşit sayıda önseçim adayı bulunması veya bu sayıdan az önseçim adayı bulunması takdirinde oy puslasına, yukardaki fıkralar gereğince yazılması gerekenden bir eksikine eşit sayıda aday adı yazılır.

Kurulca okunamıyan adlar hesaba katılmaz; ancak, bu takdirde, oy puslası, gerektiğinden daha az sayıda ad ihtiva eden pusla gibi işlem görmez.

MADDE 41. — Millet Meclisi metninin 41 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 42. — Millet Meclisi metninin 42 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 43. — Millet Meclisi metninin 43 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

Kuruldaki her siyasi partinin temsilcilerinin yedekleri, sayım ve döküm işlerinde kendi partileriyle ilgili olarak kurula yardımcı olurlar. Bir partinin kuruldaki asıl ve yedek temsilcileri, diğer bir partinin sayım ve döküm işleriyle görevlendirilemezler.

Görevli üye, sandıktaki zarfları teker teker alarak başkana veya başkanın görevlendireceği ilçe seçim kurulu üyesine verir. Zarfı başkan veya bu üye açar ve içinden çıkan oy puslasını herkesin görebileceği ve işitebileceği şekilde okur.

Oy puslasının muteber olup olmadığı ve hesaba katılıp katılmaması hususunda tereddüdü olursa, her siyasi parti için o siyasi partinin kuruldaki temsilcileriyle kurulun başkanı ve diğer üyeleri bu konuyu karara bağlarlar. Oylarda eşitlik halinde, başkanın oyu esastır. Bu karar tutanağa geçirilir ve muteber sayılan ve hesaba katılmasına karar verilen oylar cetvele işlenir. Daha sonra, oyların sayım ve dökümüne devam olunur.

Sayım ve dökümün sonunda, muteber sayılmayan ve hesaba katılmayan oy puslaları ayrıca paketlenerek saklanır.

Oy puslası okundukça cetvel kayıtçısı olan kurul üyesi, önündeki cetvele gerekli işareti koyar. Bu işaret konduktan sonra oy puslası torbaya atılır.

Oy puslalarını, ilgili siyasi partinin müşahitleriyle adaylar görebilirler. Bunlara sayım masası başında yer verilir. Ancak, masa başında aynı parti için birden fazla müşahit bulundurulamaz.

Muteber olmayan zarf ve puslalar

MADDE 44. — Aşağıda yazılı oy puslaları muteber değildir :

1. İlçe seçim kurulunca partili seçmene verilen tek biçim ve renkteki ve ilçe seçim kurulu başkanlığının çift mührünü taşıyan zarftan başka zarfa konulmuş oy puslaları;
2. 40 ncı maddenin 1 nci bendinin 1 nci fıkrasında gösterilen şekilde Yüksek Seçim Kurulunca bastırılmamış olan oy puslaları;
3. İlçe seçim kurulu başkanlığının mührünü taşımayan oy puslaları;
4. Hangi seçmen tarafından atıldığı belli olacak şekilde imza, mühür veya işaret taşıyan zarfa konulmuş olan oy puslaları;
5. 40 ncı maddenin 1 nci bendinin 3 ncü fıkrası gereğince okuma - yazma bilmiyen parti seçmeniyle birlikte kapalı hücreye giren görevlinin attığı imza dışında - imzalı veya mühürlü veya seçmenin kim olduğunu belirten her hangi bir işaret taşıyan oy puslaları; ve
6. Aynı zarftan zarfın atıldığı sandıkla ilgili olmayan başka siyasi partilerin önseçim adaylarını kısmen veya tamamen ihtiva eden tarzda tertiplenmiş olarak çıkan oy puslaları ve aynı zarftan değişik partilere aidolarak çıkan oy puslalarının tamamı.

Aynı partiye aidolup tamamıyla aynı adları taşıyan oy puslalarının aynı zarftan birden fazla çıkması takdirinde, bunlar, tek bir pusla sayılır.

Sayımın ilanı ve sonucu

MADDE 45. — Oyların sayımı ve sonuçlarının sayım cetvellerine geçirilmesi biter bitmez, 26 Nisan 1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkındaki Kanunun 105 nci maddesi hükümleri, zikri geçen maddenin 9 ncu bendi ile son fıkrası haric olmak üzere, uygulanır.

Her siyasi parti için ayrı ayrı düzenlenecek basılı tutanak kâğıdında, o partiden aday olmak üzere önseçimde aday olmuş bulunanların aldıkları oyların toplamları rakam ve yazı ile belirtilir. Bu tutanak, ilgili siyasi partinin temsilcisi ve kurul başkanı tarafından imzalanır.

MADDE 44. — Millet Meclisi metninin 44 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 45. — Millet Meclisi metninin 45 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

İtiraz hakkı

MADDE 46. — Kurulların veya kurul başkanlarının kesin olmıyan kararlarına karşı ilgili siyasi parti, o siyasi partiden önseçimde aday olanlar yahut o siyasi partilerin teşkilât kademelerinin başkanları veya vekilleri ile parti müşahitleri itiraz edebilirler.

İl seçim kurulunda birleştirme

MADDE 47. — İl seçim kurulu, ilçe seçim kurullarından gelen evrakları her siyasi parti için ayrı ayrı olmak üzere birleştirir. Bu birleştirme ilçe seçim çevresindeki :

1. Parti seçmeni sayısı;
2. Oy kullanan parti seçmenlerinin sayısı;
3. İtiraz edilmiş veya ihtilâflı görülmüş olup da muteber sayılarak hesaba katılan oy puslalarının sayısı;
4. Muteber sayılmıyan ve hesaba katılmıyan oy puslalarının sayısı;
5. Muteber sayılan ve hesaba katılan oy puslalarının genel toplamı;
6. Soyadı alfabe sırasına göre adaylardan her birinin aldıkları oy sayısı, rakam ve yazıyla bir tutanağa geçirilir ve alınan oyların çokluğuna göre seçilmiş olanlar belirtilir.

İl seçim kurulu, parti adaylığına seçildikleri anlaşılmalara birer tutanak verir. Bu tutanakta adayın hangi sırayı aldığı da belirtilir. Tutanaklar lan ikişer örnek en çabuk vasıtayla Yüksek Seçim Kuruluna gönderilir. Ayrıca, parti adaylığına seçilenler belli olur olmaz, adları ve soyadları ve mensuboldukları siyasi parti, telgrafla ve - varsa - ayrıca telefonla yahut telsizle Yüksek Seçim Kuruluna bildirilir.

Aynı miktarda oy almış olanlar arasındaki sıraya o siyasi partinin 31 nci maddenin 1 nci fıkrasında yazılı organ veya kurulu tesbit eder. Parti tüzüğüünün merkez yoklama kurulunu öngörmüş olması halinde, bu kurul bu yetkisini merkez karar veya yönetim organına devredebilir.

Son işlemler

MADDE 48. — Yüksek Seçim Kurulu, il seçim kurullarından gelen parti adayları listelerinin tasdikli birer örneğini süratle ilgili partilerin genel başkanlıklarına teslim eder. Parti genel başkanlıkları, 31 nci madde ve parti mevzuatı gereğince merkez yoklaması ile seçilen parti adaylarını aday listelerine ekliyerek seçim çevrelerine göre düzenleyeceği parti aday cetvellerini, kanun hükümleri gereğince Yüksek Seçim Kuruluna süresi içerisinde bildirirler.

Evrakın saklanması ve sonuçların ilânı

MADDE 49. — Hesaba katılan ve katılmıyan ve itiraza uğramış olan oy puslaları; sayım ve döküm cetvelleri ve adaylığa seçilme tutanaklarıyla diğer her türlü evrak üç ay süreyle ilçelerde ilçe seçim kurulu başkanı ve illerde il seçim kurulu başkanı tarafından saklanır ve Yüksek Seçim Kurulunun istemi olmaksızın hiçbir yere gönderilmez.

Önseçimin ve tutanağın iptali

MADDE 50. — Adaylık tutanağına yapılan itiraz, oyların dökümüne veya sayımına ilişkin olduğu ve yeniden yapılan döküm ve sayım sonucunda tutanakların iptaline karar verildiği takdirde, yeniden yapılan döküm ve sayım sonucuna göre seçildikleri anlaşılmalara Yüksek Seçim Kurulu tarafından tutanakları verilir.

Geçici Komisyonun değiştirişi

MADDE 46. — Millet Meclisi metninin 46 ncı maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 47. — Millet Meclisi metninin 47 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 48. — Millet Meclisi metninin 48 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 49. — Millet Meclisi metninin 49 ncı maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 50. — Adaylık tutanağına yapılan itiraz, oyların dökümüne veya sayımına ilişkin olduğu ve yeniden yapılan döküm ve sayım sonucunda tutanakların iptaline karar verildiği takdirde, yeniden yapılan döküm ve sayım sonucuna göre seçildikleri anlaşılanlara Yüksek Seçim Kurulu tarafından tutanakları verilir.

Bir seçim çevresindeki önseçimin, önseçim işlemleri sebebiyle iptaline karar verildiği takdirde önseçim yenilenmez ve bu seçim çevresi için bütün adaylar, 38 nci maddenin 1 nci fıkrasında yazılı organ veya kurul tarafından tesbit edilir. Parti tüzüğü merkez yoklama kurulunu öngörmüşse, bu kurul, bu yetkisini merkez karar veya yönetim organına devredebilir.

Adaylardan yalnız birinin veya birkaçının tutanağının iptaline karar verildiği hallerde, tutanakları iptal olunan adayların yerine önseçimle aldıkları oy sırasına göre sırada başta gelenlere tutanak verilir. Sırada olanlar yetmediği takdirde boş kalan yerlerin doldurulması için bu maddenin yukardaki fıkrası uygulanır.

Belli bir önseçim için parti adaylarının Yüksek Seçim Kuruluna bildirilmesinden sonra önseçimle ve adaylarla ilgili itiraz ve şikâyetler dikkate alınmaz; bu gibi itiraz ve şikâyetler üzerine başlamış olan işlemler durdurulur ve itiraz ve şikâyetler sonucunda bir karar alınsa bile uygulanmaz.

Mahallî seçimler yoklaması

MADDE 51. — Kanuna göre mahallî idareler seçimleri için aday gösterebilecekleri hallerde, siyasi partilerin bu adayları nasıl seçecekleri ve yoklamaların nasıl yapılacağı parti tüzük ve yönetmelikleriyle düzenlenir.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Disiplin işleri

Disiplin cezaları

MADDE 52. — 1. Siyasi partilerin disiplin organlarınınca verilebilecek cezalar, uyarma, kınama, geçici çıkarma ve partiden kesin olarak çıkarma cezalarıdır.

2. Bir partiye mensup bir Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesinin o partinin Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu üyeliğinden çıkarılması partiden çıkarılmayı ve partiden çıkarılması da Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu üyeliğinden çıkarılmayı gerektirir. Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu üyeliğinden çıkarılan parti üyesi, mensubolduğu Yasama Meclisindeki parti grubu üyeliğinden de çıkarılmış olur.

Partinin Türkiye Büyük Millet Meclisi grupundan veya bir Yasama Meclisindeki grupundan geçici olarak çıkarma hakkında verilen cezalar, o üyenin ceza süresince gruplardan her hangi birisinin çalışmalarına katılamamasını gerektirir.

Geçici çıkarma cezasına uğrayan parti üyesi, faaliyetine katılamıyacağı parti organlarına hiçbir teklif yapamaz ve bu organlardan istemde bulunamaz. Ancak bu hüküm, geçici çıkarma cezasına uğrayan parti üyesinin, parti tüzüğüne, programına, partinin diğer mevzuatına ve organlarının bağlayıcı kararlarına uyması zorunluğunu ortadan kaldırmaz. Geçici çıkarma cezasına uğrayan parti üyelerine parti içinde hiçbir görev verilemez.

3. Hangi disiplin organlarının hangi disiplin cezalarını vermeye yetkili oldukları parti tüzüğünde gösterilir.

4. Partinin hangi organ ve mercilerince kimler hakkında ve hangi disiplin organında disiplin cezası isteminde bulunulabileceği ve disiplin cezalarına karşı hangi üst disiplin organına hangi şartlarla itirazda bulunulabileceği, kanunda belirtilmiyen hallerde, parti tüzüğüyle düzenlenir.

Bir seçim çevresindeki önseçimin, önseçim işlemleri sebebiyle iptaline karar verildiği takdirde önseçim yenilenmez ve bu seçim çevresi için bütün adaylar, 31 nci maddenin 1 nci fıkrasında yazılı organ veya kurul tarafından tesbit edilir. Parti tüzüğü merkez yoklama kurulunu öngörmüşse, bu kurul, bu yetkisini merkez karar veya yönetim organına devredebilir.

Adaylardan yalnız birinin veya birkaçının tutanağının iptaline karar verildiği hallerde, tutanakları iptal olunan adayların yerine önseçimle aldıkları oy sırasına göre sırada başta gelenlere tutanak verilir. Sırada olanlar yetmediği takdirde boş kalan yerlerin doldurulması için bu maddenin yukarıdaki fıkrası uygulanır.

Belli bir seçim için parti adaylarının Yüksek Seçim Kuruluna bildirilmesinden sonra önseçimle ve adaylarla ilgili itiraz ve şikâyetler dikkate alınmaz; bu gibi itiraz ve şikâyetler üzerine başlamış olan işlemler durdurulur ve itiraz ve şikâyetler sonucunda bir karar alırsa bile uygulanmaz.

MADDE 51. — Millet Meclisi metninin 51 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Disiplin işleri

Disiplin cezaları

MADDE 52. — 1. Siyasi partilerin disiplin organlarıncı verilebilecek cezalar, uyarma, kınama, geçici çıkarma ve partiden kesin olarak çıkarma cezalarıdır.

2. Bir partiye mensup bir Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesinin o partinin Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu üyeliğinden çıkarılması partiden çıkarılmayı ve partiden çıkarılması da Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu üyeliğinden çıkarılmayı gerektirir. Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu üyeliğinden çıkarılan parti üyesi, mensubolduğu Yasama Meclisindeki parti grubu üyeliğinden de çıkarılmış olur.

Partinin Türkiye Büyük Millet Meclisi grupundan veya bir Yasama Meclisindeki grupundan geçici olarak çıkarma hakkında verilen cezalar, o üyenin ceza süresince gruptan her hangi birisinin çalışmalarına katılmamasını gerektirir.

Geçici çıkarma cezasına uğrıyan parti üyesi, faaliyetine katılamıyacağı parti organlarına hiçbir teklif yapamaz. Ancak bu hüküm, geçici çıkarma cezasına uğrıyan parti üyesinin, parti tüzüğüne, programına, partinin diğer mevzuatına ve organlarının bağlayıcı kararlarına uyması zorunluğunu ortadan kaldırmaz. Geçici çıkarma cezasına uğrıyan parti üyelerine parti içinde hiçbir görev verilemez.

3. Hangi disiplin organlarının hangi disiplin cezalarını vermeye yetkili oldukları parti tüzüğünde gösterilir.

4. Partinin hangi organ ve mercilerince kimler hakkında ve hangi disiplin organında disiplin cezası isteminde bulunulabileceği ve disiplin cezalarına karşı hangi üst disiplin organına hangi şartlarla itirazda bulunulabileceği, kanunda belirtilmiyen hallerde, parti tüzüğüyle düzenlenir.

5. Disiplin organlarıncı parti üyeleri hakkında verilen kararlar gerekçeleriyle birlikte en geç otuz gün içinde ilgiliye tebliğ olunur.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

Disiplin organları üyelerinin seçimi ve nitelikleri

MADDE 53. — Partinin disiplin organları üye'leri, en az iki ve en çok dört yıl için seçilirler. Bu kimseler, partiye bir hizmet bağıyla bağlı olamazlar ve partiden hiçbir suretle gelir sağ-hyamazlar.

Disiplin organlarının çalışması

MADDE 54. — Disiplin organları, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile toplanır ve hazır bulun-anların salt çoğunluğunun oyu ile karar verirler.

Disiplin organlarına sevk edilen parti üyelerinin yazılı veya sözlü olarak savunma haklarını nasıl kullanacaklarını ve savunmalarını hazırlamak için yeter sürenin nasıl tanınacağını parti tüzüğü düzenler.

Disiplin organları, sevk yazısında istenilen disiplin cezasından daha ağırını veremezler; daha hafifini vermek veya hiç ceza vermemek yetkisine sahiptirler.

Disiplin işlerinde yetkisizlik

MADDE 55. — Siyasi partilerin genel kongreleri de dâhil olmak üzere kongreler, disiplin organlarına sevk yetkisine sahip bulunan parti organ ve mercilerinin kararları ile disiplin organ-larınca verilen disiplin cezaları hakkında görüşme yapamaz ve bu konularda karar alamazlar.

Disiplin cezalarına itiraz

MADDE 56. — Siyasi partilerin disiplin organlarınca kesin olarak verilen disiplin ceza-larına karşı, cezaya çarptırılan parti üyesi, ancak, disiplin organına sevk eden organın veya disip-lin organının yetkisizliği yahut alınan kararların kanuna veya parti tüzüğüne veya yönetmeliğine şekil ve usul bakımından aykırı bulunduğu iddiasıyla itiraz edebilir. Bu itirazlar, kararın usulü-ne uygun olarak tebliğinden itibaren bir ay içinde, disiplin organının bulunduğu mahallin asliye hukuk mahkemesine yapılır. Mahkeme, bu esaslara aykırı olarak yapılan itirazları dikkate almaz. Mahkeme, bu itirazları, diğer işlerden önce evrak üzerinde inceler ve karara bağlar.

Disiplin cezalarına karşı yapılan itirazlar hakkında asliye hukuk mahkemesince verilen karar-lar kesindir.

Disiplin konusunda tedbir kararı

MADDE 57. — Partiden çıkarmayı veya geçici çıkarmayı gerektiren hallerde, disiplin cezası verilmesi için sevk kararı almaya yetkili olan parti organları, tedbir niteliğinde olmak üzere, di-siplin organına sevk edilen üyeyi, parti içindeki görevlerinden derhal uzaklaştırabilirler.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Parti defterleri

Tutulacak defterler ve kayıtlar

MADDE 58. — Her kademedeki parti organları ile -varsa- yardımcı kolları ve kurulları, üye kayıt defteri, karar defteri, gelen ve giden evrak kayıt defteri, gelir ve gider defteri tut-mak zorundadırlar. Bilânço ve keşinhesap defteri sadece merkez yönetim organınca tutulur.

Geçici Komisyonun değiştirilişi

MADDE 53. — Millet Meclisi metninin 53 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

Disiplin organlarının çalışması

MADDE 54. — Disiplin organları, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile toplanır ve hazır bulunanların salt çoğunluğunun oyu ile karar verirler.

Disiplin organlarına sevk edilen parti üyelerinin yazılı veya sözlü olarak savunma haklarını nasıl kullanacaklarını ve savunmalarını hazırlamak için yeter sürenin nasıl tanınacağını parti tüzüğü düzenler.

Disiplin organları, sevk yazısında istenilen disiplin cezasından daha ağırını veremezler.

MADDE 55. — Millet Meclisi metninin 55 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

Disiplin cezalarına itiraz

MADDE 56. — Siyasi partilerin disiplin organlarıncı kesin olarak verilen disiplin cezalarına karşı, cezaya çarptırılan parti üyesi, ancak, disiplin organına sevk eden organın veya disiplin organının yetkisizliği yahut alınan kararların kanuna veya parti tüzüğüne veya yönetmeliğine şekil ve usul bakımından aykırı bulunduğu iddiasıyla itiraz edebilir. Bu itirazlar, kararın usulüne uygun olarak tebliğinden itibaren bir ay içinde, disiplin organının bulunduğu mahallin asliye hukuk mahkemesine yapılır. Mahkeme, bu esaslara aykırı olarak yapılan itirazları dikkate almaz. Mahkeme, bu itirazları, diğer işlerden önce evrak üzerinde inceler ve karara bağlar.

Disiplin cezalarına karşı yapılan itirazlar hakkında asliye hukuk mahkemesince verilen kararlar kesindir.

Disiplin organlarıncı verilecek cezaların hangi parti organı tarafından ve ne şekilde affedileceğini siyasi partilerin tüzükleri gösterir.

MADDE 57. — Millet Meclisi metninin 57 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 58. — Millet Meclisi metninin 58 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisiniñ kabul ettiği metin

Karar defteri, ilgili organın ve kurulun kararlarını tarih ve numara sırasıyla ihtiva eder. Karar altları, kararın alınmasında oylamaya katılanlar tarafından imzalanır. Kongrece alınan kararları da ihtiva etmesi gereken kongre tutanak özetlerinin altı başkanlık divanı üyelerince imzalanır.

Gelen ve gönderilen evrak, tarih ve numara sırasıyla gelen ve giden evrak defterlerine kaydedilir ve gelen evrakın asılları ile gönderilen evrakın örnekleri bu tarih ve numaralar altında dosyalarda saklanır.

Parti adına elde edilen gelirlerin alındığı ve yapılan harcamaların da ne gibi işlere ve yerlere harcıandığı ilgili defterlere sıra ile ve müsbet evrakı belirtecek şekilde geçirilir.

Üye kayıt defterleri ve gelir ve gider defterlerinin sayfaları ve kaç sayfadan ibaret oldukları noterce tasdik olunur.

Partiye giriş işlemlerini gösteren üyelik beyannamelerinin birer örneği ilçe ve il kademesinde ayrı bir dosyada saklanır.

Parti organlarınca ve kurullarınca tutulmasında fayda görülen diğer defterleri parti tüzüğü ve yönetmelikleri gösterir.

Üye kayıt defterlerinin parti genel merkezinde özetinin nasıl tutulacağı bir parti yönetmeliğiyle belirtilir.

ONUNCU BÖLÜM

Teşkilâtla ilgili diğer hükümler

Kongrelerle ilgili Genel Hükümler

MADDE 59. — 28 Haziran 1938 tarihli ve 3512 sayılı Cemiyetler Kanununun 18, 19, 20, 21, 23 ve 24 ncü maddeleri hükümlerinden bu kanun hükümlerine aykırı olmıyanlar, siyasi partilerin genel kongreleriyle her kademedeki kongreleri ve yardımcı kademelerindeki kongreleri için de uygulanır.

İbra için oya katılamıyacak olanlar

MADDE 60. — Değişik kademelerdeki kongrelerde tabii üye olarak bulunan karar veya yönetim organları veya kurulları üyeleri, mensub oldukları organ veya kurulun ibrası için yapılan oylamalara katılamazlar.

İl ve İlçe Teşkilâtı Merkezleri

MADDE 61. — Siyasi partilerin il ve ilçe teşkilâtına dâhil kurulların kuruluş yeri ilgili il veya ilçenin merkezidir.

Bağdaşamıyan görevler

MADDE 62. — 1. Bir siyasi partinin disiplin kurullarında görev alanlar, - Kongre, Türkiye Büyük Millet Meclisindeki gruplar il genel meclisi ve belediye meclislerindeki gruplar üyelikleri hariç - partinin diğer organ, kurul ve görevlerinde bulunamazlar.

2. Bir siyasi partinin belli bir disiplin kurulunda görev alan bir kimse, bir diğer disiplin kurulunda görev alamaz.

3. Bir siyasi partinin il ve ilçe yönetim kurullarından birinde üye olan bir kimse, diğer bir il veya ilçe yönetim kurulunda üye olamaz. İl ve ilçe başkanları hakkında da aynı hüküm uygulanır.

Geçici Komisyonun değistirişi

MADDE 59. — Millet Meclisi metninin 59 ncu maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 60. — Millet Meclisi metninin 60 ncı maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 61. — Millet Meclisi metninin 61 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 62. — Millet Meclisi metninin 62 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

Organlarda görev alanlar

MADDE 63. — Her kademede parti organları ile varsa devamlı nitelikteki yardımcı kollar kurullarına ve köy ve mahallelerdeki parti görevliliğine seçilenler ile parti tüzüğünde belirtilen bir parti makamına getirilenlerin adları, soyadları, doğum yerleri ve tarihleri, meslek veya sanatları ve ikametgâhları, o mahallin en büyük mülkiye âmirliğine seçim veya atanmadan başlayarak bir hafta içinde yazı ile bildirilir.

Merkez organlarında görevlendirilenler ile merkezdeki parti makamlarına getirilenler için bu bildiri İçişleri Bakanlığına verilir.

Kamu yararına dernek sayılmayış

MADDE 64. — 28 Haziran 1938 tarihli ve 312 sayılı Cemiyetler Kanununun 37 nci maddesi hükmü siyasi partiler için uygulanamaz.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Mali hükümler

BİRİNCİ BÖLÜM

Gelirler

Gelir kaynakları

MADDE 65. — Siyasi partilerin sağlayabilecekleri gelirlerin çeşitleri aşağıda gösterilmiştir :

1. Parti üyelerinden alınan giriş aidatı ve yıllık veya aylık aidat;
2. Partiye mensup Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinden alınan aidat;
3. Adaylık için başvuranlardan önseçime veya yoklamaya girmeden önce alınan özel aidat;
4. Parti yayınlarının satış bedelleri;
5. Parti bayrağı, flâması, rozeti ve benzeri rumuzlarının satışından sağlanan gelirler;
6. Parti hüviyet cüzdanlarının ve parti makbuz, defter ve kâğıtlarının sağlanması karşılığında alınan paralar;
7. Parti lokallerinin işletilmesinden elde edilen gelirler;
8. Partice tertiplenen balo, eğlence, müsamere, konser, spor müsabakası ve konferans gibi faaliyetlerden sağlanan gelirler;
9. Partinin tertiplemediği piyango gelirleri;
10. Parti mamelekinden elde edilen gelirler;
11. Bağışlar;
12. Krediler;
13. Kanuna veya yasama meclisleri içtüzüklerine göre Devletçe sağlanan yardımlar.

Yukardaki 1 ilâ 6 nci, 8 nci, 9 ncu ve 11 ilâ 13 ncü bendlerde yazılı gelirlerden hiçbir suretle vergi, resim ve harc alınmaz. Yukardaki 7 nci bendde yazılı parti lokallerinin işletilmesinden elde edilen gelirler, ticari nitelik taşımayan işletme faaliyeti sonucunda sağlanmışsa, bu gelirler hakkında da aynı hüküm uygulanır. Yukardaki 10 ncu bendde yazılı gelirlerden partinin sahibolduğu ve ticari olarak işletilen basımevlerinin gelirleri ile partilerin amaçları dışında sahiboldukları taşınmaz mallar ve amaçları içinde veya dışında sahiboldukları taşınmaz mallardan sağladıkları gelirler, vergi, resim ve harclara ilişkin hükümlere tabidir; 10 ncu bendde yazılı diğer gelirler hiçbir vergi, resim ve harca tabi değildir.

Geçici Komisyonun değiştirişi

MADDE 63. — Millet Meclisi metninin 63 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 64. — Millet Meclisi metninin 64 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 65. — Millet Meclisi metninin 65 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

Üye aidatı

MADDE 66. — 1. Partiye üye olanlardan giriş aidatı alınacaksa, bunun miktarı, parti tüzüğünde gösterilir. Bu miktar beş lirayı aşamaz.

2. Her üye, aylık veya yıllık olarak ödenmek üzere, bir aidat yükümünü partiye girişinde kabul etmek zorundadır. Bu aidatın yıllık miktarı bin ikiyüz lirayı aşamaz. Üyelik aidatının alt ve üst miktarları parti tüzüğünde gösterilir.

Parti üyesi, vermeyi kabul ettiği aidatın miktarını, kanuna ve parti tüzüğüne uygun olmak şartıyla, kayıtlı bulunduğu teşkilât kademesi başkanlığına veya yardımcı kol başkanlığına yazıyla bildirerek artırabilir.

Aidatı alacak olan teşkilât kademesi veya yardımcı kol yönetim organı veya kurulu, parti üyesinin, vermeyi kabul ettiği miktarda aidat ödiyecek durumda olmadığını tesbit ederse, aidat yükümünü asgari hadde kadar azaltabilir.

Parti üyesinin partiye borçlu olduğu aidatın bir kısmını veya tamamını ödemiş olması, bu kimsenin, partinin her kademedeki kongrelerine delege seçilmesini, ilçe kongresi delegelerinin ve köy ve mahallelerdeki parti görevlisi ile yedeğinin seçiminde ve önseçim ve yoklamalarda oy kullanmasını ve köy ve mahallelerdeki parti görevliliğine veya yedekliğine seçilmesini hiçbir suretle engelliyemez; bu kimse hakkında, partiden çıkarma ve geçici çıkarmaya dair disiplin cezaları uygulanamaz. Parti tüzüğü, partiye borçlu olduğu aidatın tamamını ödemiş olan parti üyelerinin yukarıda sayılanlar dışında kalan bazı parti görevlerine seçilemeyeceğini veya atanamayacağını belirtebileceği gibi, bunların seçimlerde parti adayı olmasını veya önseçim veya yoklamalara aday olarak katılmasını yasaklayan hükümler de koyabilir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin aidatı

MADDE 67. — Bir siyasi partiye mensup Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ne miktar aidat ödiyeceği ve bu suretle toplanan paraların ne miktarının grup faaliyetlerine ve ne miktarının parti merkezine ayrılacağı, Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu kararıyla belli edilir.

Adaylıkla ilgili gelirler

MADDE 68. — 65 nci maddenin 3 ncü bendinde yazılı özel aidat parti yönetmelikleriyle düzenlenir.

Satış bedelleri

MADDE 69. — 65 nci maddenin 4, 5 ve 6 ncü bendlerinde gösterilen satış bedelleri, partinin merkez yönetim organının kararıyla düzenlenir.

Lokal işletme gelirleri

MADDE 70. — Parti lokallerinin işletilmesinden ve parti kitaplıklarına girişten sağlanacak gelirler, benzeri yerlerdeki bedel ve ücretler dikkate alınarak, ilgili organların yapacakları tarifelere bağlanır.

Bağışlar

MADDE 71. — Genel ve katma bütçeli dairelerle mahallî idareler ve muhtarlıklar, - Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası dâhil - Kamu iktisadi Teşebbüsleri, özel kanunıyla veya özel kanunla verilen yetkiye dayanılarak kurulmuş bankalar ve diğer kuruluşlar, Kamu iktisadi Teşebbüsü sayılmamakla beraber ödenmiş sermayesinin yarısı Devlete veya bu fıkrada zikri geçen kurum, idare,

MADDE 66. — Millet Meclisi metninin 66 ncı maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 67. — Millet Meclisi metninin 67 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

Adaylıkla ilgili gelirler

MADDE 68. 65 nci maddenin 3 ncü bendinde yazılı özel aidat, 2 000 lirayı geçmemek üzere, parti yönetmelikleriyle düzenlenir.

MADDE 69. — Millet Meclisi metninin 69 ncu maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 70. — Millet Meclisi metninin 70 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 71. — Millet Meclisi metninin 71 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

teşebbüs, banka veya kuruluşlara ait müesseseler, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, işçi, işveren ve Devlet personeli sendika, birlik, federasyon ve konfederasyonları ile dernekler, siyasi partilere, hiçbir suretle taşınır veya taşınmaz mallar veya nakit veya haklar bağışlayamaz ve bu gibi mal veya hakların kullanılmasını bedelsiz olarak bırakamazlar; bağlı oldukları kanun hükümleri dışında, siyasi partilere aynı hakların devrine dair tasarruflarda bulunamazlar.

Yukardaki fıkranın dışında kalan gerçek veya tüzel kişilerin her bininin bir siyasi partiye aynı yıl içersinde beş bin liradan fazla kıymette bağışta bulunması yasaktır. Bağış veya bağışların bağışta bulunana veya yetkili vekiline aidolduğunu açıkça belirten bir belgeye dayanılmaksızın siyasi partilerce bağış kabul edilemez.

Krediler

MADDE 72. — Siyasi partiler, 71 nci maddenin 1 nci fıkrasında zikredilen daire, idare, teşebbüs, banka, kurum, müessese, kuruluş, sendika, birlik, federasyon, konfederasyon ve derneklerden hiçbir suretle kredi alamazlar.

Amaç dışı taşınmaz mallar

MADDE 73. — Siyasi partiler, amaçları dışında taşınmaz mal edinemezler. Partiler, amaçları içinde olmak şartıyla sahib oldukları taşınmaz mallardan gelir sağlayabilirler.

28 Haziran 1938 tarihli ve 3512 sayılı Cemiyetler Kanununun 17 nci maddesinin 2 nci fıkrası hükmü, siyasi partiler için uygulanmaz .

Devletçe yardım

MADDE 74. — Bir önceki milletvekili genel, seçimlerinde muteber oyların Türkiye çapında :

1. Yüzde beşinden onuna kadar oy alan siyasi partilere her yıl beş yüz bin lira ;
 2. Yüzde onbirinden yüzde yirmisine kadar oy alan siyasi partilere her yıl bir milyon lira ;
 3. Yüzde yirmibirinden yüzde otuzuna kadar oy alan siyasi partilere her yıl iki milyon lira ;
 4. Yüzde otuzbirinden yüzde kırkına kadar oy alan siyasi partilere her yıl iki milyon beş yüz bin lira ;
 5. Yüzde kırkibirinden yüzde ellisine kadar oy alan siyasi partilere her yıl üç milyon lira ;
 6. Yüzde ellisinden fazla oy alan siyasi partilere her yıl üç milyon beş yüz bin lira ; ve
 7. Bir önceki genel milletvekili seçimlerine katılmamış olan siyasi partilerden Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik toplantısında grupu olanlara her yıl beş yüz bin lira Hazinece ödenir.
- Bu ödemenin malî yıl başlangıcını takibeden ilk hafta içinde tamamlanması zorunludur.

Gelir makbuzları

MADDE 75. — Siyasi partilerin gelirleri siyasi parti tüzel kişiliği adına makbuz karşılığında alınır. Makbuzlar, partinin merkez yönetim organınca basıtırılır ve teşkilâta dağıtılır.

Parti teşkilât kademeleri, kullandıkları makbuzların dip koçanlarını, merkez yönetim organına iade etmek zorundadırlar. İade edilmeyen makbuz dip koçanları dolayısıyla, teşkilât kademeleri, merkez yönetim organına karşı malî sorumluluk taşırlar.

Makbuzların asıl kısımları ile dip koçanlarında aynı müteselsil numara bulunur. Makbuz dip koçanlarının parti genel merkezinde saklanma süresi beş yıldır.

Gelirin sağlandığı kimsenin adı, soyadı ve adresi makbuz ile dip koçanında açıkça belirtilir.

Geçici Komisyonun değiştiriliği

MADDE 72. — Millet Meclisi metninin 72 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 73. — Millet Meclisi metninin 73 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

Devletçe yardım

MADDE 74. — Bir önceki milletvekili genel seçimlerinde muteber oyların Türkiye çapında :

1. Yüzde beşinden onuna kadar oy alan siyasi partilere her yıl beş yüz bin lira ;
2. Yüzde onbirinden yüzde yirmisine kadar oy alan siyasi partilere her yıl bir milyon lira ;
3. Yüzde yirmibirinden yüzde otuzuna kadar oy alan siyasi partilere her yıl iki milyon lira ;
4. Yüzde otuzbirinden yüzde kırkına kadar oy alan siyasi partilere her yıl iki milyon beş yüz bin lira ;
5. Yüzde kırkbirinden yüzde ellisine kadar oy alan siyasi partilere her yıl üç milyon lira ;
6. Yüzde ellisinden fazla oy alan siyasi partilere her yıl üç milyon beş yüz bin lira ; Hazinece ödenir.

Bu ödemenin mali yıl başlangıcını takibeden ilk hafta içinde tamamlanması zorunludur.

MADDE 75. — Millet Meclisi metninin 75 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

İKİNCİ BÖLÜM

Partilerin harcamaları

Harcamada usul

MADDE 76. — Bir siyasi partinin bütün harcamaları, o siyasi parti tüzel kişiliği adına yapılır.

Harcamalara ait müsbit evrak, kademelerce beş yıl süreyle saklanır.

Yüz liraya kadar (yüz lira dâhil) harcamaların müsbit evrak ile tevsiki zorunlu değildir. Ancak, miktarı ne olursa olsun, bütün harcamaların yetkili yönetim organının veya merciin kararına dayanması şarttır.

Parti teşkilâtı, bağlı buldukları üst kademeye, gelir ve giderleri hakkında altı ayda bir hesap vermekle yükümlüdür.

Malî sorumluluk

MADDE 77. — Siyasi partilerin genel merkezlerindeki yardımcı kollar ile il ve ilçelerdeki teşkilât kademeleri ve yardımcı kollar tarafından parti tüzel kişiliği adına bağita girişilmesine ve yüküm yüklenilmesine ilişkin esaslar, merkez yönetim organınca tesbit olunur. Bu esaslara aykırı olarak bu yardımcı kollar ve teşkilât kademelerince girişilen bağit ve yükümlerden parti tüzel kişiliği hiçbir suretle sorumlu tutulamaz; bu takdirde, sorumluluk, bağita girişen veya yükümü yüklenen kişi veya kişilere aittir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Malî hükümlerin müeyyideleri

Hazinece el koyma

MADDE 78. — 71 nci maddede bağışlar hakkında konan esaslara aykırı olarak gelir sağladığı Anayasa Mahkemesince tesbit edilen siyasi partilerin bu suretle elde ettikleri gelirler, Hazinece gelir kaydedilir ve taşınmaz mallar Hazine adına tapuya tescil ettirilir.

72 nci madde hükmüne aykırı olarak siyasi partilere sağlanan krediler üzerine, Anayasa Mahkemesi kararıyla Hazinece el konulur ve krediyi verene karşı Hazine hiçbir yüküm altına girmez.

73 ncü maddede belirtilen esaslara aykırı olarak bir siyasi partinin taşınmaz mallara sahip olduğu anlaşılırsa, Anayasa Mahkemesinin kararıyla ve bu mahkemenin göstereceği süre içinde bu malların paraya çevrilmesi yoluna gidilir.

75 nci maddede belirtilen esaslara aykırı olarak bir siyasi partinin tevsik edilmeyen kaynaklardan gelir sağladığı anlaşılırsa, Anayasa Mahkemesi kararıyla bu gelirler Hazinece gelir kaydedilir.

Müsbit evrak ile tevsiki gerektiği halde tevsik edilemeyen parti harcamaları miktarınca parti mâmelekinin aktif unsurları Anayasa Mahkemesi kararıyla Hazinece gelir kaydedilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Parti içi malî denetim

Parti bütçesi ve kesinhesabı

MADDE 79. — Siyasi partinin bütçesi ve kesinhesabı, merkez karar organının teklifi üzerine, genel kongrece karara bağlanır.

MADDE 76. — Millet Meclisi metninin 76 ncı maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 77. — Millet Meclisi metninin 77 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 78. — Millet Meclisi metninin 78 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 79. — Millet Meclisi metninin 79 ncu maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

Siyasi partinin merkez karar organı, ayrıca düzenleyeceği bilançoyu genel kongrenin onayına sunar.

Siyasi partilerin malî bakımdan iç denetimlerinin nasıl sağlanacağı parti tüzüklerinde belirtilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Anayasa Mahkemesinin denetimi

Gelir ve giderleri bildirme

MADDE 80. — Siyasi partiler, her yılın Nisan ayı içinde bir önceki takvim yılına ait gelir ve giderleri gösteren kesinhesap ve bilançoyu, Cumhuriyet Başsavcılığı ile Anayasa Mahkemesi Başkanlığına vermek zorundadırlar.

Cumhuriyet Başsavcılığının incelemesi

MADDE 81. — Cumhuriyet Başsavcılığı, kendisine verilen bilgilerin tevsikini, kesinhesap ve bilançonun alınmasından başlayarak bir yıl içinde, ilgili siyasi partiden her zaman isteyebilir ve gerekli görürse, mahallinde de araştırma ve inceleme yapabilir.

Cumhuriyet Başsavcılığı, bu incelemeleri sonucunda, o siyasi partinin gelirlerinin bir kısmının veya mâmelek unsurlarının Hazineye gelir kaydedilmesi gerektiği kanısına varırsa, bu hususu Anayasa Mahkemesinden ister.

Anayasa Mahkemesinin incelemesi

MADDE 82. — Anayasa Mahkemesi, Cumhuriyet Başsavcılığının yazılı görüşünü aldıktan sonra, evrak üzerinde inceleme yapar; gerekli görürse, kendisine verilen kesinhesap ve bilançoda yer alan bilgilerin tevsikini isteyebilir; siyasi partilerin genel merkezinde ve teşkilâtında doğrudan doğruya veya kendi üyeleri arasından seçeceği naip eliyle her türlü inceleme ve araştırmaları yapabilir ve bu maksatlarla tarafsız, resmî görevi bulunmayan ve yeminli bilirkişi görevlendirebilir; her hangi bir siyasi partiye mensubolmamak şartıyla üniversite öğretim üyeleri ve yardımcılarının bilirkişi olarak görevlendirilmeleri caizdir.

Anayasa Mahkemesi, ilgili siyasi partinin temsilcisiyle Cumhuriyet Başsavcılığından yazılı mütalâa isteyebilir ve gerekli görürse, onları sözlü olarak da dinleyebilir.

Anayasa Mahkemesi, incelemeleri ve araştırmaları sonucunda, o siyasi partinin gelir ve giderlerinin doğruluğu ve kanuna uygunluğu hakkında karar verir; kanuna uygun olmayan gelirler ile giderler dolayısıyla de bunların Hazineye gelir kaydedilmesine karar verir.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Parti yasaklamaları

BİRİNCİ BÖLÜM

Cumhuriyetin korunması

Devlet şeklinin korunması

MADDE 83. — Siyasi partiler, Türkiye Devletinin Cumhuriyet olan şeklini değiştirmek amacını güdemezler.

MADDE 80. — Millet Meclisi metninin 80 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 81. — Millet Meclisi metninin 81 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 82. — Millet Meclisi metninin 82 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 83. — Millet Meclisi metninin 83 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

Millî egemenliğin korunması

MADDE 84. — Siyasi partiler, Türk Milletine aidolan egemenliğin, belli bir kişiye, zümreye veya aileye yahut sınıfa bırakılması amacını güdemezler.

Sultanlık unvan ve nişanlarının yasaklanması

MADDE 85. — Siyasi partiler, 26 Teşrinisani 1934 tarihli ve 2590 sayılı Efendi, bey, paşa gibi lâkap ve unvanların kaldırıldığına dair Kanun ile yasak edilen sultanlığa ait lâkap, unvan, nişan ve madalyaları ihya etmek amacını güdemezler.

İKİNCİ BÖLÜM

Millî Devlet niteliğinin korunması

Bağımsızlığın korunması

MADDE 86. — Siyasi partiler, Türkiye Cumhuriyetinin milletlerarası hukuk alanında eşitlik ilkesine dayanan tüzel kişiliğini ortadan kaldırmak yahut milletlerarası hukuk gereğince munhasıran Türkiye Cumhuriyetinin yetkili olduğu hususlara diğer milletlerarası kuruluşların ve tüzel kişilerin karışmasını sağlamak amacını güdemezler.

Ülke bütünlüğünün korunması

MADDE 87. — Siyasi partiler, Türkiye Cumhuriyetinin ülke bütünlüğünü bozmak amacını güdemezler.

Devlet teklifi ilkesinin korunması

MADDE 88. — Siyasi partiler, Türkiye Cumhuriyetinin dayandığı Devlet teklifi ilkesini değiştirmek amacını güdemezler.

Azınlık yaratılmasının önlenmesi

MADDE 89. — Siyasi partiler, Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde millî veya dinî kültür farklılıklarına yahut dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri süremezler.

Siyasi partiler, Türk dilinden ve kültüründen gayrı dil ve kültürleri korumak veya geliştirmek veyahut yaymak yoluyla Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde azınlıklar yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amacını güdemezler.

Bölgecilik ve ırkçılık yasağı

MADDE 90. — Bölge veya ırk esasına veya adına dayanan siyasi parti kurulamaz.

Siyasi partiler, her hangi bir bölgenin veya ırkın diğerlerine hâkim veya diğerlerinden imtiyazlı olması amacını güdemezler.

Eşitlik ilkesinin korunması

MADDE 91. — Siyasi partiler, Türk vatandaşları arasında kanun önünde dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefî inanç, din veya mezhep ayırımı gözetmek yahut belli kişi, aile veya zümrelere yahut sınıflara imtiyaz tanımak amaçlarını güdemezler.

Belli kişi, aile, zümre veya cemaat esasına veya adına dayanan siyasi partiler kurulamaz.

MADDE 84. — Millet Meclisi metninin 84 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 85. — Millet Meclisi metninin 85 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 86. — Millet Meclisi metninin 86 ncı maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 87. — Millet Meclisi metninin 87 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 88. — Millet Meclisi metninin 88 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 89. — Millet Meclisi metninin 89 ncu maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 90. — Millet Meclisi metninin 90 ncı maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 91. — Millet Meclisi metninin 91 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Lâik Devlet niteliğinin ve Atatürk devrimciliğinin korunması

Lâiklik ilkesinin korunması

MADDE 92. — Siyasi partiler, Türkiye Cumhuriyetinin lâiklik niteliğini değiştirmek amacını güdemezler.

Halifelüğün istenemeyeceği

MADDE 93. — Siyasi partiler, Halifelüğün yeniden kurulması amacını güdemezler.

Lâik Devlet düzeninin korunması

MADDE 94. — Siyasi partiler, Devletin sosyal, iktisadi veya hukukî temel düzenini, kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasi yahut şahsî çıkar veya nüfuz sağlama amacıyle her ne suretle olursa olsun dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edici ve kötüye kullanıcı faaliyetlerde bulunamazlar.

Din farklılığına dayanma yasağı

MADDE 95. — Din veya mezhep veya tarikat esasına veya adına dayanan siyasi partiler kurulamaz.

Partilerin dinî gösteri yapamaması

MADDE 96. — Siyasi partiler, her hangi bir şekilde dinî tören tertipliyemez veya parti sıfatıyla bu gibi törenlere katılamazlar.

Devlet protokolünce düzenlenen cenaze törenleri ile bir parti üyesinin ölümü halinde veya parti nezaketinin gereği olarak bir diğer partinin üyesinin veya siyasi haklarına sahip bir bağımsız şahsiyetin cenaze töreninde partinin temsili ve parti adına çelenk gönderilmesi ile anma törenleri ve bayramlaşmalar, yukardaki fıkrada yer alan yasağın istisnasıdır.

Atatürk Devrimlerinin korunması

MADDE 97. — Siyasi partiler, Türk toplumunu çağdaş uygarlık seviyesine erdirmek ve Türkiye Cumhuriyetinin lâiklik niteliğini korumak amacını güden :

1. 3 Mart 1940 tarihli ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu hükümlerine;
2. 25 Teşrinisâni 1341 tarihli ve 671 sayılı Şapka İktisası hakkında Kanun hükümlerine;
3. 30 Teşrinisâni 1341 tarihli ve 677 sayılı Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile birtakım unvanların men ve ilgasına dair Kanunun hükümlerine;
4. 17 Şubat 1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi ile kabul edilen evlenme akdinin evlendirme memuru tarafından yapılacağına dair medeni nikâh esasına ve aynı kanunun «Evlendirme memuru merasimin hitamı üzerine derhal karı ve kocaya bir evlenme kâğıdı verir. Evlenme kâğıdı ibraz edilmeden evlenmenin dinî merasimi yapılamaz. Bununla beraber, evlenmenin tamamıyeti dinî merasimin icrasına mütevakkıf değildir.» hükmünü sevk eden 110 ncu maddesine;
5. 1 Teşrinisâni 1928 tarihli ve 1353 sayılı Türk Harflerinin kabul ve tatbiki hakkındaki Kanunun hükümlerine;

Geçici Komisyonun değiştirii

MADDE 92. — Millet Meclisi metninin 92 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 93. — Millet Meclisi metninin 93 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 94. — Millet Meclisi metninin 94 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 95. — Millet Meclisi metninin 95 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 96. — Millet Meclisi metninin 96 ncı maddesi aynen kabul edilmiştir.

Atatürk Devrimlerinin korunması

MADDE 97. — Siyasi partiler, Türk toplumunu çağdaş uygarlık seviyesine eriştirmek ve Türkiye Cumhuriyetinin lâiklik niteliğini korumak amacını güden :

1. 3 Mart 1340 tarihli ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu hükümlerine;
2. 25 Teşrinisâni 1341 tarihli ve 671 sayılı Şapka İktisası hakkında kanun hükümlerine;
3. 30 Teşrinisâni 1341 tarihli ve 677 sayılı Tekke ve zaviyelerle türbelerin seddine ve türbedarlıklar ile birtakım unvanların men ve ilgasına dair Kanunun hükümlerine;
4. 17 Şubat 1923 tarihli ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi ile kabul edilen evlenme akdinin evlendirme memuru tarafından yapılacağına dair medeni nikâh esasına ve aynı kanunun «Evlendirme memuru merasimin hitamı üzerine derhal karı ve kocaya bir evlenme kâğıdı verir. Evlenme kâğıdı ibraz edilmeden evlenmenin dinî merasimi yapılamaz. Bununla beraber, evlenmenin tamamıyeti dinî merasimin icrasına mütevakıf değildir.» hükmünü sevk eden 110 ncü maddesine;

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

6. 20 Mayıs 1923 tarihli ve 1233 sayılı Beynelmilel Erkanın kabulü hakkındaki Kanunun hükümlerine;

7. 3 Kânunuevvel 1934 tarihli ve 2596 sayılı Bâzı Kisvelerin giyilemeyeceğine dair Kanunun hükümlerine; ve

8. Bu kanunların amacına aykırı amaçlar güdemezler.

Diyanet İşleri Başkanlığının yerinin korunması

MADDE 98. — Siyasi partiler, Diyanet İşleri Başkanlığının genel idare içinde yer almasına dair olup Anayasanın 153 nci maddesinde ifadesini bulan Atatürk Devrimlerinin temel amacını korumak için konulmuş bulunan Anayasanın 154 nci maddesindeki prensip hükmüne aykırı amaçlar güdemezler.

Cumhuriyetin Büyük Kurucusuna saygı

MADDE 99. — Siyasi partiler, Türk Milletinin Kurtarıcısı ve Türkiye Cumhuriyetinin Kurucusu Atatürk'ün şahsiyet ve faaliyetlerini veya hâtırasını kötölemek veya küçük düşürmek amacını güdemezler.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Demokratik düzenin ve meşruluk temelinin
korunması

Demokratik düzenin korunması

MADDE 100. — Siyasi partiler, Türkiye Cumhuriyetinin insan hak ve hürriyetlerine dayanan hukuk devleti niteliğini ve tek dereceli genel oy ilkesine bağlı çok partili demokratik düzenini tanımayan amaçlar güdemezler.

Temel hak ve ödevlerin korunması

MADDE 101. — Siyasi partiler, Anayasanın ikinci kısmında yazılı temel hak ve ödevlerin özünü tanımamak amacını güdemezler.

Anayasanın meşruluk temelinin korunması

MADDE 102. — Siyasi partiler, Anayasanın Başlangıç kısmının 2 nci fıkrasında yazılı saikle ve Anayasanın 4 nci geçici maddesinin 3 nci fıkrasında yazılı amaçla gerçekleştirilen 27 Mayıs 1960 Devrimini, yapılması gerekli olmayan veya haksız veya gayrimeşru bir hareket olarak göstermek amacını güdemezler.

27 Mayıs 1960 Devriminin anlamının korunması

MADDE 103. — Siyasi partiler, 27 Mayıs 1960 Devriminin Anayasanın Başlangıç kısmının 2 nci fıkrasında yazılı saikten ve Anayasanın 4 nci geçici maddesinin 3 nci fıkrasında yazılı amaçtan gayrisaikleri ve amaçları da olduğunu yahut 27 Mayıs 1960 Devriminin amacına ulaşmadığını veyahut bu devrimin belli siyasi parti veya partiler lehinde yapıldığını ileri süremezler.

Geçici Komisyonun değiştirişi

5. 1 Teğrinisani 1928 tarihli ve 1353 sayılı Tirk Harflerinin kabul ve tatbiki hakkındaki Kanunun hıkümlerine;
6. 20 Mayıs 1928 tarihli ve 1288 sayılı Beynolmielel Erkâmın kabulü hakkındaki Kanunun hükümlerine;
7. 3 Kânunuevvel 1934 tarihli ve 2506 sayılı Bâzı Kisvelerin giyilemiyeceğine dair Kanunun hükümlerine; ve
8. Bu kanunların amacına aykırı amaçlar güdemezler.

MADDE 98. — Millet Meclisi metninin 98 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 99. — Millet Meclisi metninin 99 ncu maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 100. — Millet Meclisi metninin 100 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 101. — Millet Meclisi metninin 101 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 102. — Millet Meclisi metninin 102 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 103. — Millet Meclisi metninin 103 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

27 Mayıs 1960 tan 15 Ekim 1961 e kadar yargı organlarınca kapatılmış siyasi partilerin devamı olma iddiasının yasak edilmesi

MADDE 104. — 27 Mayıs 1960 tan 15 Ekim 1961 e kadar yargı organlarınca kapatılmış siyasi partilerin adını taşıyan yahut bunların devamı olduğunu gösterecek bir ad alan siyasi partiler kurulamaz.

Siyasi partiler, 27 Mayıs 1960 tan 15 Ekim 1961 e kadar yargı organlarınca kapatılmış siyasi partilere ait her çeşit işaret, rumuz ve alâmetleri veya bunlara açıkça benzeyen işaret, rumuz ve alâmetleri kullanamazlar.

Siyasi partiler, 27 Mayıs 1960 tan 15 Ekim 1961 e kadar yargı organlarınca kapatılmış siyasi partilerin devamı olduklarını ileri süremezler.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Genel yasaklamalar

Ahlâk ve âdabın korunması

MADDE 105. — Genel ahlâk ve âdaba aykırı amaçlar güden siyasi partiler kurulamaz.

Kullanılması yasak parti adları

MADDE 106. — Komünist, anarşist, faşist, nasyonal - sosyalist adlarıyla veya aynı anlama gelen adlarla siyasi parti kurulamaz.

Askerî nitelikte partilerin kurulamaması

MADDE 107. — Siyasi partiler, askerliğe, savunma veya sivil savunma hizmetlerine hazırlayıcı eğitim ve öğretim faaliyetlerine girişemezler.

Siyasi partiler, üyeleri için üniforma ve devamlı olarak hariçte takılacak kol bağı ihdas edemezler.

BEŞİNCİ KISIM

Siyasi partilerin kapatılması

Görevli savcılık ve yetkili mahkeme

MADDE 108. — Siyasi partiler aleyhine kapatma dâvaları Anayasa Mahkemesinde görülür.

Bu dâvalarda savcılık görevi, Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yerine getirilir. 22 Nisan 1962 tarihli ve 44 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri hakkındaki Kanununun 35 nci maddesi bu halde de uygulanır.

Cumhuriyet Başsavcılığı, iddianamesine esas teşkil edecek olay ve fiillerin araştırılması ve soruşturulmasında ve dâvanın açılması ve yürütülmesinde, Cumhuriyet savcılarında ve sorgu hâkimlerine tanınan bütün yetkilere sahiptir. Ancak, Anayasa ve kanunların sadece hâkimler tarafından kullanılabilceğini belirttiği yetkiler bunun dışındadır.

Dâva, Anayasa Mahkemesinde duruşmalı olarak görülür. Bu konuda Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun son tahrirle ilgili hükümleri uygulanır.

Cumhuriyet Başsavcısı, soruşturmayı kendisi veya yardımcılarını eliyle yürütür.

Anayasa Mahkemesince verilen kapatma kararları kesindir.

MADDE 104. — Millet Meclisi metninin 104 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 105. — Millet Meclisi metninin 105 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 106. — Millet Meclisi metninin 106 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 107. — Millet Meclisi metninin 107 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 108. — Millet Meclisi metninin 108 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

Parti Yasaklamaları İnceleme Kurulu

MADDE 109. — Bu kanunla kondisine verilen görevleri yerine getirmek üzere bir Parti Yasaklamaları İnceleme Kurulu kurulmuştur.

Bu kurul, Yargıtay Ceza Daireleri Başkanlarından kurulur. Bunların en kıdemlisi Kurulun Başkanıdır. Kurulun toplantı yeter sayısı, üye tamsayısının salt çoğunluğudur; karar yeter sayısı, hazır bulunan üyelerin salt çoğunluğudur; oyların eşitliği halinde Başkanın oyu esastır. Başkanın özürlü veya izinli olması, takdirinde, en kıdemli üye ona vekillik eder.

Dördüncü kısma aykırılık halinde dâva açılması

MADDE 110. — Bir siyasi partinin bu kanunun dördüncü kısmında yer alan maddeler hükümlerine aykırı amaçlar gütmesi veya faaliyette bulunması sebebiyle bu kanunun 108 nci maddesi gereğince kapatılması için Anayasa Mahkemesine Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından dâva açılması :

1. Re'sen; veya,
2. Bakanlar Kurulunda görüşüldükten sonra Adalet Bakanlığının yazılı istemi üzerine; veya hüt,
3. Son milletvekili genel seçimlerine katılmış olup da Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısında grubu olan ve ilk genel kongre toplantısını yapmış olan bir siyasi partinin merkez karar organının üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyu ile alınan karara dayanan parti genel başkanının yahut partiyi genel başkana izafeten veya vekâleten mahkemelerde temsil yetkisine sahip parti mercisinin yazılı isteminde yeterli deliller bulunduğu kanısına Cumhuriyet Başsavcılığının varması üzerine olur.

Cumhuriyet Başsavcılığının istemde yeterli deliller bulunduğu kanısına varmıyarak dâva açmayacağını istemde bulunan siyasi parti genel başkanlığına yazıyla bildirmesinden başlayarak yedi gün içinde bu siyasi partinin genel başkanının yahut partiyi genel başkana izafeten veya vekâleten mahkemelerde temsil yetkisine sahip parti mercisinin Parti Yasaklamaları İnceleme Kuruluna yazıyla itirazda bulunma hakkı vardır. Kurul, itirazı uygun görmezse, dâva açılmaz; uygun görürse, Cumhuriyet Başsavcılığı Anayasa Mahkemesine dâva açmakla yükümlüdür.

4. Bu maddenin 2 nci ve 3 ncü bendleri hükümleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğine dair her hangi bir seçimin Yüksek Seçim Kurulunca Resmî Gazete ile ilân edilecek başlangıç tarihinden veya genel milletvekili seçimlerinin yenilenmesine dair Millet Meclisinin Anayasanın 69 ncu maddesinin ilk fıkrası uyarınca alacağı kararın Resmî Gazetede yayımlanmasından veya genel milletvekili seçimlerinin Anayasanın 108 nci maddesi gereğince Cumhurbaşkanı tarafından yenilenmesi halinde bu konuda Cumhurbaşkanının Başbakanla birlikte çıkaracağı ortak kararnamenin Resmî Gazetede yayımlanmasından başlayarak oy verme gününün ertesi gününe kadar uygulanamaz.

Dördüncü kısmın hükümlerine aykırılık dolayısıyla kapatma

MADDE 111. — Anayasa Mahkemesince bir siyasi parti hakkında kapatma kararı :

1. Parti tüzüğünün veya programının yahut partinin faaliyetlerini düzenliyen ve yetkili parti organları veya mercilerince yürürlüğe konulmuş olan diğer parti mevzuatının bu kanunun dördüncü kısmında yer alan maddeler hükümlerine aykırı olması; veya

2. Parti genel kongresince yahut merkez karar organı veya merkez yönetim organı veyahut Türkiye Büyük Millet Meclisindeki grupların genel kurullarınca bu kanunun dördüncü kısmında yer alan maddelerin hükümlerine aykırı karar alınması yahut genelge veya bildiriler yayımlanması takdirinde verilir.

MADDE 109. — Millet Meclisi metnini 109 ncu maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 110. — Millet Meclisi metninin 110 ncu maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 111. — Millet Meclisi metninin 111 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

3. A) Yukardaki 2 nci bendde sayılanlar dışında kalan parti organı, mercii, kurulu, yardımcı kol organı veya bir parti üyesi tarafından bu kanunun dördüncü kısmında yer alan maddeler hükümlerine aykırı fiillerin bu kanunun bu hükümlerinin yürürlüğe girmesinden sonra işlenmesi takdirinde, fiilin işlendiği tarihten başlayarak iki yıl geçmemişse, Cumhuriyet Başsavcılığı, bu fiili işliyen organ, merci, kurul veya yardımcı kol organına işten el çektirilmesini ve bu fiili işliyen parti üyesi veya üyelerinin - işbu bendde sayılan organ, merci, kurul veya yardımcı kol organına dâhil olsun veya olmasın - partiden kesin olarak çıkarılmasını, ilgili siyasi partinin genel başkanlığından yazı ile ister. İlgili siyasi parti, bu istem aleyhine, Parti Yasaklamaları İnceleme Kuruluna, istemi aldığı tarihten başlayarak onbeş gün içinde yazıyla itirazda bulunabilir. Kurul, bu itiraz üzerine, delilleri topladıktan sonra, Cumhuriyet Başsavcılığını, ilgili siyasi partinin temsilcisini ve söz konusu fiili işlediği ileri sürülen parti üyesini ve üyelerini ve - varsa - vekillerini dinler; gereken soruşturmaları doğrudan doğruya veya kendi üyeleri arasından seçeceği naip veya naipeler eliyle yapabilir; tanık çağırabilir ve 82 nci maddede yazılı niteliklere sahip bilirkişi atayabilir. Kurul, itirazı en çok altmış gün içinde karara bağlar ve kararını ilgili siyasi partinin genel başkanlığına yazıyla bildirir. Kurul bu itirazı reddetmişse, söz konusu organ, merci, kurul veya yardımcı kol organının işten el çektirilmesine ve fiili işlediği ileri sürülen parti üyesi veya üyelerinin partiden kesin olarak çıkarılmasına, ilgili siyasi partinin yetkili organlarıncâ, Kurulun yazılı bildirisinin alınmasından başlayarak otuz gün içinde karar verilmediği takdirde, söz konusu fiillerin bu bendde belirtilen nitelikte fiiller olduğunun, 110 ncu madde uyarınca açılacak dâva sonucunda Anayasa Mahkemesince tesbit edilmesi halinde, ilgili siyasi parti kapatılır.

Bu bend uyarınca alınan partiden kesin olarak çıkarma kararları hakkında 56 nci madde hükümleri uygulanmaz.

B) Yukardaki (A) fıkrası gereğince bir siyasi partiden kesin olarak çıkartılan veya çıkartılmayıp da bir siyasi partinin kapatılmasına sebeb olan parti üyeleri, çıkarma kararının veya Anayasa Mahkemesinin kapatma kararının kendisine yazıyla bildirilmesinden başlayarak beş yıl süreyle başka hiçbir siyasi partiye alınamaz, parti kurucusu olamaz ve seçimlerde parti listelerinde bağımsız aday gösterilemezler; aksi takdirde, bu gibileri üye kaydeden veya parti kurucusu olarak kabul eden veyahut seçimlerde listesinde bağımsız aday olarak gösteren siyasi partiler hakkında da (A) fıkrası hükümleri uygulanır.

Bir siyasi parti üyesinin o partiden bu bend gereğince kesin olarak çıkarılması halinde bu kimsenin işlediği fiil ayrıca cezai kovuşturmaya konu teşkil etmiş olup da takipsizlik veya muhakkemenin men'i veya kesin beraet kararına bağlanmışsa, o kimsenin parti üyeliği hakkı kendiliğinden geri döner ve bu kimsenin başka siyasi partilerde üye veya kurucu olmasını veyahut parti listelerinde bağımsız aday olarak gösterilmesini engelliyen yasaklar da kalkar.

C) Parti Yasaklamaları İnceleme Kurulunun, yukardaki (A) fıkrası uyarınca siyasi parti tarafından yapılan itirazı kabul etmesi halinde, Kurulun bu kararı kesin olup, bu takdirde, itiraza konu olan fiil dolayısıyla Anayasa Mahkemesine kapatma dâvası açılmaz. Kurulun, itirazı kabul etmesi takdirinde, itiraz konusu olan fiil için hiçbir ceza kovuşturması yapılamaz; daha önce başlamış ceza kovuşturması ve tahkikatlar sona erer.

Kanunsuz siyasi faaliyetlere mihrak olma sebebiyle kapatma

MADDE 112. — Bir siyasi partinin bu kanunun 83, 84, 86, 87, 88, 89, 90, 92, 93, 94, 100, 102 ve 103 ncu maddeleri hükümlerine aykırı fiillerin işlendiği bir mihrak haline geldiğinin sübuta ermesi takdirinde, o siyasi parti Anayasa Mahkemesince kapatılır.

Bir siyasi partinin yukardaki fıkrafta yazılı fiillerin mihrakı haline geldiğinin sübuta ermesi;

Geçici Komisyonun değiştirişi

MADDE 112. — Millet Meclisi metninin 112 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

a) 111 nci maddenin 3 ncü bendinin uygulanması sonucunda bu fiillerin o partinin üyelerince kesif bir şekilde işlenmiş olduğunun; ve

b) Bu fiillerin kesif olarak işlenmesinin o partinin merkez karar organı veya merkez yönetim organı veya Türkiye Büyük Millet Meclisindeki grupları genel kurulları yahut bu grupların yönetim kurullarınca tasvibedildiğinin sübuta ermesiyle olur.

Bu madde gereğince bir siyasi partinin kapatılması hakkında dâva, ancak re'sen Cumhuriyet Başsavcılığınca açılabilir.

Diğer sebeplerle dâva açılması

MADDE 113. — Bir siyasi partinin siyasi partilerle ilgili kanunların bu kanunun dördüncü kısmında yer alan maddeler hükümleri, dış nda kalan emredici hükümlerine aykırılık hâlinde olması sebebiyle, o parti aleyhine Anayasa Mahkemesine Cumhuriyet Başsavcılığınca re'sen yazıyla başvurulur.

Anayasa Mahkemesi, söz konusu hükümlere aykırılık görürse, bu aykırılığın giderilmesini ilgili siyasi partiye ihtar eder.

Bu konudaki Anayasa Mahkemesi kararının yazılı olarak ilgili siyasi partinin genel başkanlığına bildirilmesinden başlayarak altı ay içinde bu aykırılık giderilmediği takdirde, Cumhuriyet Başsavcılığının re'sen dâva açması üzerine, Anayasa Mahkemesince, bu siyasi partinin kapatılmasına karar verilir.

İdari mercilerin, savcuların ve mahkemelerin görevi

MADDE 114. — 111, 112 ve 113 ncü maddelerle söz konusu fiil veya hâllere bilgi edinmiş idari merciler, mahallî Cumhuriyet Savcılığına derhal ve yazılı olarak bilgi verirler. Mahkemeler dahi, bu gibi fiil veya hallere bilgi edindikleri zaman, durumu, derhal, mahallî Cumhuriyet Savcılığına yazıyla bildirirler.

Cumhuriyet Savcılıkları, yukardaki fıkrada söz konusu fiil ve hallere dair edindikleri bilgileri, derhal Adalet Bakanlığına ve Cumhuriyet Başsavcılığına yazıyla bildirirler.

Kapatılan partinin malları

MADDE 115. — Anayasa Mahkemesi kararı ile kapatılan siyasi partinin bütün malları Hazineye geçer.

Kapatma kararı Hükümet eliyle uygulanır.

ALTINCI KISIM

Siyasi partilerin kapanması

Kapanma kararı

MADDE 116. — Bir siyasi partinin kapanması hakkında genel kongrece alınacak karar için yetersayı, hazır bulunan genel kongre üyelerinin üçte ikisidir. Bu karar gizli oyla alınır.

Siyasi partinin kapandığı, genel başkanlık tarafından, genel kongrece kapanma kararının alınışından başlayarak yedi gün içinde, İçişleri Bakanlığına yazıyla bildirilir.

Siyasi partinin tüzel kişiliği bu yazının İçişleri Bakanlığınca alınmasıyla sona erer.

MADDE 113. — Millet Meclisi metninin 113 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 114. — Millet Meclisi metninin 114 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 115. — Millet Meclisi metninin 115 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 116. — Millet Meclisi metninin 116 ncı maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

Kapanan siyasi partinin malları

MADDE 117. — 116 nci madde uyarınca kapanan bir siyasi partinin malları, genel kongresinde hazır bulunan üyelerin salt çoğunluğunun oyu ile alacağı bir karar üzerine, ancak bir diğer siyasi partiye veya kamu yararına çalışan bir derneğe devredilebilir. Aksi halde, kapanan siyasi partinin malları Hazineye geçer.

Kapanma kararlarının uygulanması, genel kongrenin görevlendirdiği bir tasfiye kurulu eliyle ve Hükümetin gözetim ve denetimi altında olur.

Kapanma kararını veren genel kongre, parti mallarının tasfiye kurulunca, kapanmanın içişleri Bakanlığına bildirilmesinden başlayarak üç ay içinde kurulacak bir siyasi partiye devredileceğine dair kararı birinci fıkra uyarınca alabilir. Kararda öngörülen siyasi parti bu süre içinde kurulmazsa kapanan partinin bütün malları için birinci fıkra hükümleri uygulanır.

YEDİNCİ KISIM

Ceza hükümleri

Anayasa Mahkemesince tutulacak sicil için istenecek bilgilerin verilmemesine ilişkin ceza müeyyidesi

MADDE 118. — 7 nci madde gereğince tutulacak siyasi partiler sicili için istenen bilgi ve belgeleri vermiyen parti sorumluları, yüz liraya kadar hafif para cezasına mahkûm edilirler.

Oylamada gayrimeşru fiiller

MADDE 119. — Siyasi parti kongrelerinin seçimleri ve kararları için yapılan oylamalarla ilçe kongrelerine delege seçimi ve partilerin köy ve mahalle bölgelerindeki görevlileri ile yedeklerinin seçimi için yapılan oylamalara ve bu oylamaların sayım ve dökümüne hile karıştıranlar, üç aydan altı aya kadar hapis cezasına mahkûm edilirler.

Önseçimlerle ilgili olarak kanunda yer alan ceza hükümleri saklıdır.

Parti defter ve kayıtlarıyla ilgili ceza müeyyidesi

MADDE 120. — 58 nci maddede yazılı defter ve kayıtları tutmayan veya kaybeden parti sorumluları ile bu defter ve kayıtları tahrif edenler, üç aydan altı aya kadar hapis cezasına mahkûm edilirler.

Organlarda görev alanların resmî makamlara bildirilmesine ilişkin ceza müeyyidesi

MADDE 121. — 63 nci maddede yazılı bildirim yükümünü yerine getirmeyen parti sorumluları, yüz liraya kadar hafif para cezasına mahkûm edilirler.

Aynı hüküm, her kademede kongrelerle köy ve mahallelerdeki parti görevlileri ve yekelerinin ve ilçe kongreleri delegelerinin seçimi için yapılacak toplantıların gün ve yerlerini kongre veya toplantıdan yedi gün önce mahallin en büyük mülkiye âmirliğine bildirmeyen parti sorumluları hakkında da uygulanır.

Önseçimlerde propaganda suçu

MADDE 122. — Önseçimlerde 37 nci maddeye aykırı olarak propaganda yapanlar hakkında bir aydan üç aya kadar hapis ve yüz liradan beşyüz liraya kadar ağır para cezasına hükmolunur.

Geçici Komisyonun değiştirisi

MADDE 117. — Millet Meclisi metninin 117 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 118. — Millet Meclisi metninin 118 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 119. — Millet Meclisi metninin 119 ncu maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 120. — Millet Meclisi metninin 120 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 121. — Millet Meclisi metninin 121 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 122. — Millet Meclisi metninin 122 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

Gayrimüşru bağış ve krediler

MADDE 123. — 71 nci madde hükümlerine aykırı olarak bağışta bulunan kimse ve bu bağışı kabul eden parti sorumlusu, üç aydan bir yıla kadar hapis cezasına mahkûm edilirler.

72 nci maddeye aykırı olarak kredi veren kimse ve bu krediyi alan parti sorumlusu hakkında da yukardaki fıkra hükmü uygulanır.

Mali bilgilerin verilmemesi

MADDE 124. — 80 nci madde hükümlerine kasden aykırı hareket eden parti sorumlusu hakkında bin liradan onbin liraya kadar ağır para cezasına hükmolunur.

Tekerrür halinde, ayrıca üç aydan altı aya kadar hapis cezası da verilir.

Mali incelemede bilgi verilmemesi

MADDE 125. — 81 nci veya 82 nci madde gereğince yapılan inceleme ve araştırmaları engelleyen parti sorumluları ile aynı maddeler gereğince istenen bilgileri kasden vermiyen parti sorumluları hakkında üç aydan altı aya kadar hapis cezasına hükmolunur.

Askerî nitelikteki partilerle ilgili ceza müeyyidesi

MADDE 126. — 107 nci maddenin ilk fıkrasında yazılı fiilleri işliyenler, beş yıla kadar hapis cezasına mahkûm edilirler.

107 nci maddenin 2 nci fıkrası hükmüne aykırı hareket edenler, bir aydan üç aya kadar hafif hapis cezasına mahkûm edilirler.

Genel ceza müeyyideleri

MADDE 127. — Bu kanunda 28 Haziran 1938 tarihli ve 3512 sayılı Cemiyetler Kanununa yapılan atıflar hakkında söz konusu kanunda yer alan ceza müeyyideleri, siyasi partiler ve sorumluları hakkında da uygulanır.

SEKİZİNCİ KISIM

Değiştirilen, uygulanmayan ve kaldırılan hükümler

Siyasi partilerin adaylarını tesbit etmeleri

MADDE 128. — 25 Mayıs 1961 tarihli ve 306 sayılı Milletvekili Seçim Kanununun 15 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir :

Siyasi partilerin adaylarını tesbit etmeleri

Madde 15. — Siyasi partiler, aday listelerini ve adaylarının listedeki sıralarını, Siyasi Partiler Kanunu ve kendi tüzükleri hükümleri dairesinde yapılacak önseçimlerle oy verme gününden önceki kırkıncı gün tesbit ederler.

Siyasi partilerin yetkili organ veya kurul veya mercilerince aday gösterilmesi ve adayların sırasının tesbit edilmesi konusunda Siyasi Partiler Kanunu ile parti tüzüklerinde ve yönetmeliklerinde yer alan hükümler saklıdır.

Geçici Komisyonun değiştirişi

MADDE 123. — Millet Meclisi metninin 123 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 124. — Millet Meclisi metninin 124 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 125. — Millet Meclisi metninin 125 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 126. — Millet Meclisi metninin 126 ncı maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 127. — Millet Meclisi metninin 127 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 128. — Millet Meclisi metninin 128 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Mælisinin kabul ettiği metin

Anayasa Mahkemesiyle ilgili hükümler

MADDE 129. — 22 Nisan 1962 tarihli ve 44 sayılı Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ve yargılama usulleri hakkındaki Kanunun 43 ncü maddesine aşağıdaki bend eklenmiştir :

6. Mali denetim yapılan veya kapatılması istenen siyasi parti ile veyahut kapatma isteminde bulunan Bakanlar Kurulu veya aynı Bakanlar Kuruluna katılan siyasi partilerden biriyle veya kapatma isteminde bulunan siyasi parti ile, Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçilmeden önceki beş yıl içerisinde üyelik ilişiği bulunuyorsa, bu dâva ve işlere bakamazlar.

Cemiyetler Kanununun 28 nci maddesinin uygulanmıyacağı

MADDE 130. — 28 Haziran 1938 tarihli ve 3512 sayılı Cemiyetler Kanununun 28 nci maddesi siyasi partiler hakkında uygulanmaz.

Vicdan ve toplanma hürriyetinin korunması hakkındaki Kanunun uygulanmıyacak hükümleri

MADDE 131. — 24 Temmuz 1953 tarihli ve 6187 sayılı Kanunun 2 nci ve 3 ncü maddeleri hükümleri siyasi partiler hakkında uygulanmaz.

Kaldırılan kanun hükümleri

MADDE 132. — 8 Ağustos 1951 tarihli ve 5830 sayılı Kanunun 1 nci ve 2 nci maddeleri hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır.

Cemiyetler Kanununa Ek Kanunun kaldırılması

MADDE 133. — 4 Temmuz 1960 tarihli ve 8 sayılı Kanun ve bu Kanunu değiştiren 30 Nisan 1963 tarihli ve 228 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

Cumhuriyet Senatosu İctüzüğünde kaldırılacak hüküm

MADDE 134. — 27 Aralık 1963 tarihli Cumhuriyet Senatosu İctüzüğünün 16 ncı maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

DOKUZUNCU KISIM

Son hükümler

Genel hükümler

MADDE 135. — Medeni Kanun ile Cemiyetler Kanununun ve dernekler hakkında uygulanan diğer kanunların bu kanuna aykırı olmıyan hükümleri siyasi partiler hakkında da uygulanır.

15 Temmuz 1963 tarihli ve 274 sayılı Sendikalar Kanununun 1 nci maddesinin üçüncü bendi, 16 ncı maddesi, 30 ncü maddesinin ikinci bendi ve 31 nci maddesinin onuncu bendi hükümleri saklıdır.

Eski aidat borçları

MADDE 136. — Siyasi parti üyelerinin mensuboldukları partilere aidolup da bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte ödenmemiş aidat borçları, 63 ncü maddenin 2 nci bendinin 4 ncü fıkrasının 2 nci cümlesi hükmünün uygulanmasında dikkate alınmaz.

MADDE 129. — Millet Meclisi metninin 129 ncu maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 130. — Millet Meclisi metninin 130 ncu maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 131. — Millet Meclisi metninin 131 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 132. — Millet Meclisi metninin 132 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 133. — Millet Meclisi metninin 133 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 134. — Millet Meclisi metninin 134 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 135. — Millet Meclisi metninin 135 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 136. — Millet Meclisi metninin 136 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

İlk önseçimler için tedbirler

MADDE 137. — Bu kanunun 30 ncu maddesi ile 32 ilâ 50 nci maddelerinin, bu maddelerin yürürlüğe girmesini takibedecek ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği seçimleriyle ilgili olarak yapılacak önseçimlerde uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirler, işbu maddelerde yer alan temel kurallar ve bu temel kuralların ruhuna uygun olarak Yüksek Seçim Kurulunca tesbit edilir. Yüksek Seçim Kurulu, bu amaçla, işbu maddelerde yer alan süreleri gerekli gördüğü tarzda düzenlemek yetkisine sahiptir.

Partilerin kanuna uyma süresi

MADDE 138. — Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte mevcut siyasi partiler bu kanunun yürürlüğe girmesinden başlayarak sekiz ay içerisinde tüzük ve programları ile yönetmeliklerini ve diğer parti mevzuatını merkez karar organlarının kararı ile ve gruplar içyönetmeliklerini de Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu genel kurulu kararı ile bu Kanun hükümlerine uydurmak zorundadırlar.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte mevcut siyasi partilerin tüzük, program, gruplar içyönetmeliği, yönetmelik ve diğer mevzuatının hükümleri, yukardaki fıkra uyarınca değiştirilinceye kadar yürürlükte kalır.

Yürürlüğe giriş

MADDE 139. — Bu kanunun 1 ilâ 4 ncü, 30 ilâ 51 nci, - son fıkrası hariç - 74 ncü, 83 ilâ 115 nci maddeleri, 122, 126, 128, 129, 131 ve 137 ilâ 140 ncü maddeleri yayınlandığı tarihte; ve diğer hükümleri işbu kanunun yayınlandığı günden başlayarak sekiz ay sonra yürürlüğe girer.

74 ncü maddenin 7 nci bendi, bu kanunun yayımını takibeden ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği seçiminden sonra uygulanmaz.

Yürütme

MADDE 140. — Bu kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

Geçici Komisyonun değiştirilişi

MADDE 137. — Bu kanunun yayımı tarihinden sonra 74 ncü madde uyarınca yapılacak ilk ödemeler, bu kanunda Genel Bütçe Kanununa ek ödenek konulmasına dair kanunun yürürlüğe girmesinden başlayarak bir hafta içinde tamamlanır.

Yukarıdaki fıkra uyarınca ve bir defaya munhasır ve mahsus olmak üzere, bu kanunun yayımından önceki genel milletvekili seçimine katılmamış olan ve bu kanunun yayımı tarihinde Millet Meclisinde grupu olan siyasi partilere de 500 000 er lira ödenir.

İlk önseçimler için tedbirler

MADDE 138. — Bu kanunun 30 ncü maddesi ile 32 ilâ 50 nci maddelerinin, bu maddelerin yürürlüğe girmesini takibedecek ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği seçimleriyle ilgili olarak yapılacak önseçimlerde uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirler, işbu maddelerde yer alan temel kurallar ve bu temel kuralların ruhuna uygun olarak Yüksek Seçim Kurulunca tesbit edilir. Yüksek Seçim Kurulu, bu amaçla, işbu maddelerde yer alan süreleri gerekli gördüğü tarzda düzenlemek yetkisine sahiptir.

Partilerin kanuna uyma süresi

MADDE 139. — Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte mevcut siyasi partiler bu kanunun yürürlüğe girmesinden başlayarak sekiz ay içerisinde tüzük ve programları ile yönetmeliklerini ve diğer parti mevzuatını merkez karar organlarının kararı ile ve gruplar içyönetmeliklerini de Türkiye Büyük Millet Meclisi grupu genel kurulu kararı ile bu Kanun hükümlerine uydurmak zorundadırlar.

Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte mevcut siyasi partilerin tüzük, program, gruplar içyönetmeliği, yönetmelik ve diğer mevzuatının hükümleri, yukarıdaki fıkra uyarınca değiştirilinceye kadar yürürlükte kalır.

Yürürlüğe giriş

MADDE 140. — Bu kanunun 1 ilâ 4 ncü, 30 ilâ 51 nci, 74 ncü, 83 ilâ 115 nci maddeleri, 122, 126, 128, 129, 131 ve 137 ilâ 141 nci maddeleri yayınlandığı tarihte; ve diğer hükümleri işbu kanunun yayınlandığı günden başlayarak sekiz ay sonra yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 141. — Bu kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

Muhalefet şerhi

Tasarının umumi görünüşü hakkındaki düşüncelerim :

1. Tasarı, Anayasamızın 57 nci maddesinin bir gereği olmakla beraber, bâzi hükümleri itibarı ile düzenleme sahası dışına çıkmak suretiyle Anayasa tarafından tanıyan hakları kısıtlamakta ve teferruatları dahi kanun mevzuu yapmaktadır.

2. Tasarı, Anayasa hükümlerini ve diğer kanunlardaki ilgili hükümleri metninde aynen tekrarlamak suretiyle yerleşmiş tedvin anlayışına aykırılık teşkil etmektedir.

Muhalef kaldığım maddeler hakkındaki düşüncelerim :

Görüşmelerinde hazır bulunduğum beşinci ve altıncı bölümlerdeki maddelerin hepsine ve yedinci bölümdeki 30 neu maddeye (bu maddeden sonra toplantıyı terk etmem gerekti) muhalif kaldım.

Yukarıda işaret ettiğim beşinci bölüme evvelâ bir «T. B. M. M. Grubu» yaratması dolayısıyla muhalifim. Birçok defalar muhtelif vesilelerle ifade olunduğu gibi Anayasada yer alan «T. B. M. M.» ibaresi, çift Meclisli yasama organının tümünü «Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi» olarak birlikte ifade eder ve Anayasa hukuku terminolojisinde Parlâmento deyiminin karşılığıdır. Bu hususu tekrar belirttikten sonra Anayasamızın «T. B. M. M. Grubu» müessesesine yer verip vermediği hususundaki düşüncemizi kısaca ifade edelim. Her ne kadar Anayasamızın 85 nci maddesinin ikinci fıkrasından ve birinci fıkra hükmünden yararlanmak suretiyle böyle bir anlam çıkarılmakta ise de yine Anayasamızın 90 nci maddesinin ikinci fıkrasının hükmü unutulmaktadır. İşaret ettiğimiz bu fıkra bizi aydınlığa çıkartacak mahiyettedir. Nihayet, tatbikattaki «T. B. M. M. Grubu» anlayışına rağmen ve bu anlayışın savunucuları dahi, Cumhuriyet Senatusunda beş ve Millet Meclisinde beş üyesi bulunan bir siyasi partinin grup kuramıyacağı hususunda mütereddit değillerdir. Bu ise bizi teyideder.

Yine bu bölüm maddelerin, ezeümle 18 nci maddenin son fıkrasında olduğu gibi grupların faaliyetleri ve mahiyetleri ile bağdaşamıyacak hükümler dolayısıyla benimsememiz mümkün olmadı.

Altıncı bölüm hakkında da benzeri gerekçeler ileri sürülebilir.

Yedinci bölümde yer alan 30 neu maddenin müzakereleri tartışmalı geçmiş ve savunduğumuz fikirler komisyon üyelerince de benimsenerek sözü edilen maddeye esas sistemin geçici hükümler meyanına aktarılıp sadece önümüzdeki seçimlerde uygulanması ilk Hükümet tasarısı ile teklif olunan önseçim müessesesinin tesisi kabul edilmiş iken, bilâhara parti idarecilerinin müdahalesi ve tekriri müzakere neticesinde Millet Meclisince kabul edilen 30 neu maddenin kabulü kararlaştırılmış ve bu karar üzerine komisyonu terk etmemiz gerekmiştir.

Tasarı hakkındaki görüşlerimi Genel Kurulda geniş bir şekilde izah edeceğimden bu kısa mâruzatıma burada son veriyorum.

Aydın
Osman Saim Sarıgöllü